

180.-
DRAGOLJUB GOLUBOVIĆ
DEJAN MALENKOVIĆ

KREMANSKO PROROČANSTVO

— INTEGRALNI TEKST —

ŠESTO, KOMPLETNO IZDANJE

KNJIŽARSKO PREDUZEĆE
BATA

Uz ovo izdanje

U ovoj knjizi čitalac će naći prvi put skupljena na jednom mestu autentična kazivanja dvojice kremanskih proroka, Miloša i Mitra Tarabića.

Iz svog zabitog sela iznad Kremana, pod planinom Tarom, dva nepismena seljaka, bez osnovnih istorijskih i geografskih saznanja, predvidela su sve značajnije događaje prošlog veka, u kome su i živeli, zbivanja našeg vremena i ona koja tek predstoje.

Nisu govorili neodređeno i nejasno, poput drugih proroka. Nisu ostavljali nikakve dileme kada će se šta dogoditi i kako. Njihove poruke nose vremensku određenost i gotovo hronometarsku tačnost.

Sve što im je bilo „kazato“ prenosili su svome kumu proti Zahariju Zahariću, čije je rukopise, skrivene i sačuvane na raznim stranama, prikupio njegov praukun Dejan Malenković, na osnovu kojih je uglavnom i napisana ova knjiga. Ekspertizom hartije, mastila i rukopisa, koja stoji na raspolaganju izdavaču, utvrđeno je tačno vreme zapisa kazivanja kremanskih proroka, koje se potpuno poklapa sa vremenom u kojem su oni živeli.

Iako se ova knjiga bavi nečim veoma neobičnim i fascinantnim, autori se nisu upuštali u objašnjavanje tog fenomena, niti u otkrivanje čovekovih tajanstvenih moći, vaudulnih, vanzemaljskih saznanja, smatrajući najpogubnijim da oni, pre nauke, procenjuju pojave nerazjašnjene od antike do naših dana.

Naše je bilo da zapišemo, a vreme će pokazati, da li ono što ne znamo ne znači da i ne postoji.

Možda bi još samo čitaoce trebalo podsetiti na reči doktora Veselina Savića, pisca predgovora u drugom izdanju, da ova kazivanja, gledano medicinski, treba osloboditi patoloških fenomena, epileptičnih vizija, halucinacija, a verski, osloboditi ih verskog misticizma.

Da li će inače sva ova kazivanja koja slede biti nazvana „extra sensory perception“, ili bilo kako, to ostavljamo onima koji će se baviti novim naučnim tumačenjima sveta i položaja čoveka u njemu.

Tekst koji je pred vama oslobođen je svih predrasuda.

Dragoljub Golubović

AUDIJENCIJA NA DVORU SRPSKOG VLADARA

Bilo je to 1876. godine, početkom meseca marta, kada je u Kremnima sneg naglo počeo da kopni.

Pred crkvenom ćelijom, u kremanskom zaseoku Zaharića kuća, pod Tarom, sede prota Zaharije i njegov kum Mitar Tarabić.

Crkve u Kremnima tada nije bilo, pa su se crkveni obredi vršili u toj bogomolji.

Prota Zaharije Zaharić bio je učen čovek toga vremena, jedan od najpismenijih ljudi ovog planinskog kraja, a Mitar Tarabić nepismeni seljak koji je mislio da je kraj sveta „tamo negde iza dalekog Biograda“.

Mitar je uvek dolazio protu kada bi naumio da mu nešto kaže. Tako i sada, gleda kako sneg kopni i veli svome kumu:

— Bog hoće da kazni ovaj narod, pa usred zime pušta ljeto.

— Božja volja, kume! — uzvratu prota.

— Nije, nego je narod kvaran. Sude se dolje u varoši oko jedne kokoši i nekakvijeh korova i trnjina . . . Ne valja, nikako ne valja!

— A šta to ne valja, Mitre?

— Ne valja ono što će doći.

— Nešto mi mnogo zaobilaziš — našali se prota Zaharije.

— Strah me je da ti o tome i govorim — bojažljivo će Mitar.

Malo se zamisli, i kada prota reče: — Kazuj!, on odgovori:

— Biće rata!

— Kada? — uznemiri se prota.

— U ljeto, onoga dana kada ljetnji snijeg budne obijelio cijela Kremna.

Prvi đovek kremanske legende, prota Zaharije, u društvu jednog srpskog oficira. (Snimljeno ispred čuvene kremanske bogomolje, zvane „Celijsa“, 1907. godine.)

— Bogati, kume, otkud ti to sve znaš?

— Tako mi je kazato — reče, i opet začuta Mitar.

Njegov kum je bio svešteno lice i mogao je verovati da taj glas dolazi od Boga, ali Mitar je slušao neki drugi glas koji mu je sve „govorio“. Nije znao otkud dolazi, ni kako ga čuje. Nije to znala ni nauka toga vremena, pa i danas se veoma malo zna. Ali, otkad čovek misli, smatralo se da ono što ne zna ne znači da ne postoji. Bilo kako, ali to što je tada, tih dana, govorio Mitar Tarabić, a pre njega njegov stric Miloš, sve se obistinilo.

A evo kako je to bilo: . . .

Već tada, te 1876. godine, osmog juna, Kremna osvanuše pod snegom. Istoga dana knez Srbije Milan Obrenović objavi rat Otomanskoj imperiji. Sa Požeškog polja, Užička vojska krenu na dve strane: ka Javoru i ka Uvcu . . .

Od toga dana učeni kremanski prota počeo da se priseća svega onoga što mu je kum Mitar govorio. I ovoga što se danas obistinilo i onoga što bi se u budućnosti moglo obistiniti . . . Seti se i nekih reči koje je, još kao mladić, čuo i zapamtio od Mitrovog strica, Miloša Tarabića. Potražio je divit i pero i sve to, smireno, počeo da zapisuje . . .

Nekoliko godina pre kremanskog prote, proricanja pokojnog Miloša Tarabića beležio je dole, u obližnjem Užicu, njegov pobratim prota Gavriilo Popović. Zapisivao je svaku Miloševu reč i te beleške uzidao u temelje svoje nove kuće pod Pašinovcem. Da ostanu budućim pokolenjima.

U prestonom Beogradu Ministarstvo unutrašnjih dela Kneževine Srbije pomno je pratilo svaku izgovorenu reč kremanskih vidovnjaka. U posebnu referaturu slivale su se sve poruke Miloša i Mitra Tarabića: one koje su njih dvojica stvarno izgovorili i one koje je narod pridodavao.

Smenjivale su se vlade Danila Stefanovića, Nikole Hristića, smenjivali su se na vlasti i drugi vodeći političari ondašnjeg vremena, a arhiva pomenutog ministarstva iz dana u dan sve više se punila novim spisima. Uzalud je sam Nikola Hristić savetovao kneza Milana da treba razlučiti te izveštaje: one koji se, zaista, drže reči ovih neobičnih Kremnaca od onih koje je narod pripisivao njima. Ali, mladi Obrenović je bio neumoljiv. Slepo je verovao da sve te glasine dolaze od popa Zaharija.

Tako je jednoga dana, u prisustvu svoga odanog prijatelja, užičkog političkog prvaka Alekse Popovića, i tadašnjeg ministra finansija, Čedomirja Mijatovića, sve te rukopise uzeo i zaključao u svoj trezor.

Svečan od poruke krestanskih vidovnjaka, kralj Srbije, Milan Obrenović.

Milan Obrenović se plašio ovog „crnog proročanstva“. Iz straha je progonio takozvane „Topolaše“ — pristalice dinastije Karađorđevića. U njih je ubrajao i popa Zaharija i užičkog protu Milana Đurića. Oko ove dvojice sveštenika bejaše razaslao mnoštvo policijskih žbirova. Od te „počasti“ nije poštedeo ni svog ministra prosvete Dobrosava-Dobru Ružića. Policijski i njegovi dvorski doušnici javiše mu tako da ministar Ružić u svome stanu krije poruke Miloša i Mitra Tarabića . . .

Svestan da u tim vremenima političke mržnje i netrpeljivosti o svemu što su proricali Miloš i Mitar Tarabić treba ćutati, jer su se svetla znamenja Takova i Topole izrodila u međusobnu omrazu i krv, prota Zaharije je svaku reč kremanskih vizionara zapisivao u potaji, skrivao od ljudskih očiju i uhoda obrenovićevskih dostavljača.

Tako je, zahvaljujući tim zapisima, oživljen i protin susret sa samim knezom Milanom.

Prema protinom kazivanju, ova audijencija na dvoru srpskog vladara bila je uslovljena Milanovom, trenutno, pomirljivom politikom prema „Topolašima“. Krajem aprila te 1876. godine, uoči rata sa Turskom, Milan je želeo da osigura mirnu i čistu pozadinu svoje kneževine, od bilo kojih unutrašnjih neprijatelja.

Tom prilikom knez je bio neobično ljubazan i predusretljiv.

— Mlad i lijep je bijo i lijepo me primijo — zapisao je za sebe prota Zaharije.

Posle jednog časa razgovora o svemu i svačemu, knez Milan ga, iznenada, zapita:

— Oče Zarija, budnite iskreni pa mi reknite — šta, u duši, mislite o tom vašem Kremanskom proročanstvu?

— Ja mu reknem:

— Gospodaru, ono je moje, isto koliko je i tvoje.

— Znam, znam, oče Zarija, svašta se o tome priča, ali proroci su vaši kumovi? . . .

Jopet ja njemu kazujem:

— U pravu si, Gospodaru, zbog toga što se o tome svašta priča, ja o tome najradije šutim. A, što se tiče kumstva, ja sam kum sa svima njima, a ne samo sa Milošem i Mitrom. Dao bog, imade ih dosta.

— Nemojte se ljutiti, dobri oče Zarija, ali mi se čini da oni prorokuju kako im volja. Za kumove i srodnike sve med i mljeko, a za nekumove i nesrodnike jad i propast . . .

— Kamo lijepe sreće, moj Gospodaru, da je to tako kao što ti veliš.

— Nije, valjda, drugojačije? — iznenadi se mladi vladar.

— Gospodaru, rekoh ti da o tome najradije šutim — mudro odgovori prota Zaharije.

— Ali, zar i meni, vašem vladaru, nećete ništa da kažete?!

— Da imadem što lijepo reći, rekao bih i za kumove i za one koji to nijesu . . .

— Deder, poznato mi je šta se u tom proročanstvu sluti meni i mojemu potomstvu, ali, tako vam Boga, reknite mi, šta braća Tarabići, pričaju o budućnosti vaše vamilije?

— Nijesu oni braća, nego stric i sinovac.

— Nije važno — nestrpljivo reče knez. — No, dajte, reknite mi kakvu sutrašnjicu proriču vama i vašem potomstvu?

Ja mu rekнем:

— Nikakvu, moj gospodaru. Samo jad i čemer.

A on će jopet:

— Reknite, reknite!

PRIČA O NEMOGUĆEM . . .

Pa, evo, kazaću ti sve kako je bilo rekнем ja, pa mu stadoh pričati — „Jesenaske, na drugi dan moje krsne slave, Svetoga oca Luke, dođe kod мене Mitar. Ja se začudih što ga juče nije bilo, pa se š njime našalih, rekavši mu, što mi on, vaka delija od čovjeka, dolazi sadevo na žensku slavu — što će reći paterice. Vidim ja, nešto kao da krije od мене, pa pošto ženskinje odu u drugu odaju, ja ga zapitam:

— Bogati, kume, jeste li kući zdravo, nešto si mi karli danas?

— Jesmo, Bogu vala — odgovori Mitar. — Nego, kume, pravo da ti rečem, ja se zabavio o nekom drugom belaju, pa sve od duga doba mišljah jal da ti rekнем, jal da ti ne rekнем. Osobito me juče, na prvi dan tvogeg svetitelja, obuze neka tuga što sve to krijem od тебе, te zato ne smogoh snage da dođem amo ko i ostali ljudi.

Ja ga i ne silih da mi o tom belaju odmah kazuje, već prvo sjedosmo za trpezu te zajedno sa domaćima i ostalim gostima popričasmo o drugijem stvarima.

Oko četiri sahata, da bi jošte za vidjela stigo kući, Mitar odstupi od sovre te se zajedno, pri ispraćaju, nađosmo u mojoj avliji.

Opazim ja, Mitar se zagledo nekud u visine, te primjetim da poluglasno broji odžake na našijem kućama.

— Ama, kume, nećeš valjda u dunderine — komendijam ja š njime, a on će ko da nešto provjerava, ali onako tijo, sam za sebe:

— Jes, ima ih četrnajest . . .

— Ima, hvala Bogu — uzvratim ja — a biće ih još i više.

— E, u tom je belaj, kume, što neće — samouvjereno kaza Mitar.

— Neka Bog održi ovo što se sadevo dimi, pa će biti dobro — rekнем mu ja.

Obistinile su se reči Mitra Tarabića: samo ova kuća u Zaharićima imala je četiri dimnjaka . . . Ostale zgrade još deset . . . Došle su godine kad se nijedan dimnjak u ovom kremanskom selu više nije dimio.

Poruka kremšniškog vizionara postala je stvarnost: na ovom mjestu našao se zasvlak Zaharića kuća, koje su bugarski okupatori potpuno srasnili sa zemljom, u novembru 1943. godine. (Snimio Miroslav S. Zaharić, 1973. godine.)

— Kamo lijepe sreće — odgovori on ozbiljno, a u očima mu iskri neka čudna tuga.

— Vidiš li, moj kume Zarija — produži Mitar svoje kazivanje — ovih četrnaest odžaka što se sadevo iz njih lijepo dim vije?

— Vidim! — kazujem ja njemu.

— E, kume, doći će vrijeme kada se više nijedan odžak iz ovijeh kuća neće pušiti... Nagrnuće na ova tvoja gnijezda nekakva ognjena sila da od ovijeh kuća ni kamen na kamenu neće ostati.

— Čija će to sila biti, kume Mitre?

— Sila gvozdениh kola i braće što se izrodiše u nebraću što će ići sa tijem kolima.

— Kada će se to zgoditi? — upitah.

— Ti, kume znaj, to nećeš doživjeti, ali tvoji unuci oće.

Pošlje ovog mog kazivanja, — završi pop Zaharije svoje sećanje na ovaj susret sa vladarom tadašnje Srbije, knjaz odjednom prebljedi, a u pogledu mu se ukaza neka golema vatra, pomiješana sa iznenadnom tugom i stravom, uvati me za ruku, poput malog djeteta, te mi kazivaše:

— Znači, isto, oće Zarija, i za kumove i za neku-move?...

— Isto, moj Gospodaru — rečem mu ja — samo je utjeha i tebi i meni što ni ti, ni ja nećemo to doživjeti... Ti propast tvojega, a ja propast mojega doma.

I ovo proročanstvo Mitra Tarabića se u potpunosti obistinilo...

• U Majskom prevratu 1903. godine nestalo je dinastije Obrenovića, a četrdeset godina od ovog masakra na beogradskom dvoru, u selu Kremnima zbio se sledeći događaj:

• Te jeseni 1943. godine, kada su jedinice NOV i POJ, u frontalnom napadu, preko reke Drine, prešle na teritoriju zapadne Srbije, partizanske prethodnice dopirale su gotovo do samog Užica. Front Narodnooslobodilačke vojske prostirao se velikom širinom, počev od grada Priboja na reci Limu, sve do sela Perućca, kod Bajine Bašte.

Prešavši planinu Šargan, front se nešto suzio, zahvatajući južne delove planine Tare i severne ogranke Zlatibora. Vrhovni štab NOV i POJ doneo je odluku da partizanske snage pređu tok reke Đetinje i tako zauzmu Užice. Glavna i odlučujuća bitka naših snaga protiv okupatorskih trupa odigrala se u Kremnima. Iako malobrojniji i slabije naoružani, partizani su uspeli da kompletnu bugarsku 24. diviziju potisnu do ovog sela u neposrednoj okolini užičke varoši. Bugar-

ski komandanti hitno su zatražili pomoć od Nemaca i to u avionima i tenkovima, koje kao pešadijska jedinica nisu imali. Uvidevši da će pasti i sam grad Užice, a samim tim i da će njihov mali garnizon biti ugrožen, Nemci su svojim saveznicima hitno uputili dva tenkovska odreda i jednu kombinovanu eskadrilu aviona. Zahvaljujući ovoj brznoj pomoći, bugarska 24. divizija posle dugih svakodnevnih borbi jedva je povratila svoje ranije utvrđene položaje na planini Šarganu, ali uz velike gubitke.

Prolazeći ponovo kroz selo Kremna, vojnici bugarske divizije, zaštićeni nemačkim tenkovima, palili su i ubijali sve što se ispred njih nalazilo. Pošto su se na samom ulazu u ovo selo, u neposrednoj blizini glavnog puta Užice—Sarajevo, nalazile kuće Zaharića, Bugari su prvo zapalili taj zaselak.

U svakom meštalinu Kremna videli su komunistu, a u svakoj seoskoj kući „partizansko uporište“.

Ušavši u prostrano dvorište ovog zaseoka, otpočeli su da pale, pljačkaju i ubijaju sve živo što se u kućama i oko njih nalazilo. Tako su, između ostalih, prvo ubili Đurđa Ocokoljića, učenika Užičke učiteljske škole, inače bliskog rođaka ove porodice, dečaka, kome nije bilo ni petnaest godina.

Kada su kuće izgorele i od njih ostale samo zidine, nekoliko bugarskih podoficira seli su u nemačke tenkove, koje su bili doterali do samih ovih zgradišta. U neshvatljivom besu, upravili su topovske cevi tenkova na ove zidine i gađali ih sve dok i temelje već uništenih zgrada nisu spravili sa zemljom.

Nije bila pošteđena ni kremanska bogomolja, zvana „Čelija“, u kojoj su sveštenici, članovi porodice Zaharića, zavetno, čuvali delove Vrutoškog jevanđelja i niz drugih, vrednih i za našu nacionalnu kulturu značajnih, neispitanih retkih knjiga.

Na ovo Tarabićevo viđenje budućnosti podsetio nas je, 1950. godine, ugledni kremanski domaćin, Dragutin Đurđić, koji je u tim burnim danima okupatorskog vandalizma, silom prilika, bio predsednik kremanske opštine.

Zgražavajući se nad ovim nedelima, Đurđić je hrabro istupio pred bugarskog generala i demonstrativno podneo ostavku na svoj položaj.

Komandanta ove divizije, generala Simova, iznenadila je hrabrost i odlučnost jednog običnog srpskog seljaka, pa je preko Đurđića počeo detaljno da se raspituje o postupcima svojih vojnika. Kada mu je ovaj hrabri čovek objasnio da njegovi vojnici nisu poštovali ni čuvenu kremansku bogomolju

„Čeliju“ i da će sve one koji su to učinili stići prokletstvo i sudbonosna reč kremanskih vizionara, general ga je uplašeno pogledao i preko svog ađutanta naredio da dalje paljevine i ubijanja prestanu.

Tada se tu zatekao i jedan bugarski oficir, koji je Đurđiću predstavljen kao bivši predsednik sofijske opštine, a koji je svom generalu, tom prilikom, rekao da odlično poznaje sadržaj kremanskog proročanstva, citirajući, gotovo doslovno, izvesna njegova poglavlja.

Naravno, sve je bilo kasno. Desetine nevinih ljudi već je bilo poubijano, a mnogi seoski domovi spaljeni. U tom vihoru, zauvek je nestalo mnogo divnih ljudi ovog planinskog kraja, dok su polumrtvu protinu unuku, mladu seosku učiteljicu Milicu Jeremić, seljaci krišom, noću, dopremili do užičke bolnice.

Vizija ovog događaja, koji je Mitar Tarabić predvideo šezdesetih godina prošlog veka, iznenađuje preciznošću detalja njegovih opisa.

Čini se da ova identifikacija bugarskih okupatora kao „braće“, koja su postala „nebraća“ poseduje prizvuk gorke aluzije na ondašnje veoma izražene tendencije idealizacije panslavizma. Navedena Mitrova poruka zvuči kao podsmeh ovom verovanju. Opis „gvođenih kola“ u potpunosti odgovara pojavi tenkova. U vezi s tim ne može se ni pomisliti da je ovaj nepismeni kremanski seljak mogao bilo šta da naslutiti o tom ubilačkom izumu nauke tadašnjih dana. Tada, kada se nije znalo ni za automobil...

Svi ostali opisi pomenutog zbivanja u ovom selu u potpunosti se slažu sa predskazanjem ovog vidovnjaka, jer je:

- Kremanska kataklizma postala stvarnost, Mitrove reči, takođe.

- Majski prevrat 1903. i kremanski masakr 1943. godine ušli su u anale naše istorije, a prota Zaharije je ostajao u osami svoje ćutnje o svim tim zbivanjima koja su se obistinila još za njegovog života ili će se odigrati posle njegove smrti.

- Prilikom opisanog susreta sa knezom Milanom Obrenovićem, skromni prota je, zaista, rekao istinu mladom vladaru Srbije da o kremanskom proročanstvu najradije voli da ćuti. Svestan da je on jedini autentični slušalac, a samim tim i potencijalni tumač vidovitih poruka Miloša i Mitra Tarabića, ovaj obrazovani sveštenik stalno je imao na umu pojedina, potpuno proizvoljna, tumačenja ovog proročanstva.

Na žalost, ta proizvoljnost najčešće je dolazila od onih ljudi koje je on smatrao svojim prijateljima. Oni su, kako im je

politički pogodovalo, izmišljali legende o kremanskom proročanstvu. Ovakav način iskrivljivanja istine prota je najviše osuđivao. Zbog poznatih političkih previranja koja su krajem prošlog i početkom ovog veka zadesila Srbiju, prota Zaharija je odlučio da o svemu onome što su mu već kazali ili će kazati Miloš i Mitar Tarabić — potpuno začuti. Jedino se poveravao članovima svoje porodice i svojim pobratimima, užičkim protama Milanu Đuriću i Gavrilu Popoviću. Drugima bi, kada bi ga upitali šta ima da im kaže o porukama kremanskih vidovnjaka, odmahivao rukom, odgovarajući: „Batali to, prijatelju, ja sam pop i moje je da slušam Boga, a ne proroke!“

Neki listovi toga vremena nipodaštavali su vrednost ovih proročanstava. U listu „Vreme“ od 29. aprila 1929. godine, na samom početku Januarske diktature, pisali su da prekognističke vizije Miloša i Mitra Tarabića nisu ništa drugo do „politička ujdurma“ prote Milana Đurića i prote Zaharija Zaharića.

I pre toga, neki listovi bulevarskog sadržaja, plašeći se dejstva pojedinih delova kremanskog proročanstva, a koja nisu bila povoljna za tadašnje vlastodršce, vređali su ličnosti i seni čestitih ljudi i rodoljuba kao što su bili prota Milan Đurić i njegov saputnik i saborac prota Zaharije Zaharić.

Sasvim drugačije o njima svedoči dr Radovan Kazimirović. U svom zapaženom delu „Tajanstvene pojave u našem narodu — Kremansko proročanstvo“, ponet prekognističkim porukama Miloša i Mitra Tarabića, on uzvikuje: „to je naša, narodna vizionarska epopeja“, a u opisu prote Zaharija navodi sledeće:

„Ulazeći u njegov dom meni je izgledalo kao da ulazim u dom kakvog starozavetnog patrijarha. Ušav u dvorište, u pratnji popa Marinka, ja sam odmah spazio veoma visokog osamdesetogodišnjeg starca, koji je izašao iz kuće da nas sačeka. On je bio izvešten o poseti te je išao pravo k meni u susret. Njegova seda brada izaziva u meni čudnu sliku starozavetnog patrijarha Avrama. Prava slika iz naše narodne Biblije. Sa najvećim strahopoštovanjem prišao sam odmah ruci ovoga sedoga čoveka, koji je, iako nešto poguren, sa radosnim osmehom na licu hitao svojim gostima. Oči mu behu plave, a brada potpuno seda i duga. Prota Zaharije postao je čuven isto kao Miloš i Mitar Tarabić, za čija proročanstva baš preko njega i znamo.“

KO SU BILI KREMANSKI PROROCI

Za bratstvo Tarabića se zna da su se u Kremna doselili krajem osamnaestog veka i da poreklo vode iz Hercegovine sa kraćim staništima u Sandžaku i istočnoj Bosni. Predanje govori da su to bili vredni i napredni seoski domaćini, ali da su se više posvećivali stočarstvu, trudeći se da održe posebnu vrstu ovce, koja je davala dvostruko više mleka, vune i veoma ukusnog mesa nego ostale ovce, koje su uzgajane u ovom regionu.

Legenda kaže da Tarabići nisu došli u Kremna pod tim imenom, ali da to ime nose već od prvih dana doseljenja u ovo selo. Na osnovu te legende, Tarabići su u Kremnima bili prvi koji su lepom drvenom ogradom ogradili svoje kuće i okućnice. Na pitanje meštana za šta im služe te „pritke“, odgovarali bi da je to taraba, te tako ih nazvaše Tarabići.

Prema drugom predanju, o kome nam je pred sam drugi svetski rat pričao u Mokroj gori pokojni Ćim Stevović, profesor Beogradskog univerziteta, kaže se kako je ova familija od svih Kremanaca bila najbliža Tari, te su im, zbog te blizine, meštari nadenuli novo porodično ime — Tarabići.

Zna se da su se Tarabići, odmah po doseljenju u Kremna, okumili sa svešteničkom porodicom Zaharića. Tako je Filip Zaharić, otac sveštenika Zaharija, krstio 1809. godine starijeg proroka Miloša Tarabića, koji će umreti 1854. godine, poživši samo četrdeset pet godina.

Dok je bio dete, Miloš Tarabić se ni po čemu nije razlikovao od ostale dece ovoga kraja. Tek kasnije, u dečastvu, primećivali su kako čuti, izdvaja se od seoskih drugova, zatvara u sebe i udaljava čak i od svoje bliže porodice. U letnjim mesecima najradije je bivao sa velikim stadom ovaca, gore, na planini Tari. U Kremna ne bi silazio ni kada su najveći praznici, prilikom kojih se okupljalo čitavo selo, naročito mladi. Tek poneki put bi običnog, radnog dana, ali

Ugledni Užičanin: politički tribun, advokat Aleksa Popović sa suprugom Stanom; bio je predsednik Skupštine Kraljevine Srbije i stari svat na svadbi kralja Edilana Obrenovića sa kraljicom Natalijom... Potajno verovala u reči krcmanskih proroka (Snimak iz 1880. godine.)

*Mitropolit Srbije Mihailo,
školski drug prote Zaharija
Bio je upućen u sve poruke
Miloša i Mitra Tarabića i
krio ih od dvora Obrenovića.
(Snimak iz 1867. godine.)*

*Razgovarao i sa knezom i sa
vidovnjacima: prota Zaharije
Zaharić (sa belom bradom,
u sredini) u krugu svoje
porodice. (Snimljeno u selu
Kremnina pred početak
Balkanskog rata, 1912.
godine.)*

Beogradske licejke: snaim kremanskog prote Jelena (prva s desno sa dugačkom mašnjom) umrla u Beogradu 1982. godine, kao najstarija rođena Beograđanka. Sve do svoje smrti pamtila je poruke Miloša i Mitra Tarabiča. (Snimak iz 1963. godine.)

samo po mraku, sišao sa planine da uzme čistu preobuku, pa bi se još pre izlaska sunca vraćao na Taru.

Zimske dane provodio je sam, izbegavajući bilo kakvo društvo.

U dugim januarskim i februarskim večerima izlazio bi iz kuće u duge šetnje do obližnje borove šume, u kojoj je nekada ostajao i po nekoliko časova.

Kao da nije osećao zimu, niti strah od vukova.

Ovakvo Miloševo ponašanje zabrinjavalo je ostale ukučane, braću i sestre, a naročito majku, pa su ga, zbog toga, često zapitkiivali šta radi u šumi i kako se ne boji studeni i kurjaka? Na ta pitanja obično je davao kratke odgovore: „Da mi je zima — nije, jer me griju zvezde.“ Ili: „Neće me vuci, i oni su božje ovce.“

Voleo je jedino da razgovara sa svojim mnogo mladim kumom, tadašnjim bogoslovom, Zaharijem Zaharićem, koji mu je postavljao slična pitanja i kritikovao ga što se ne ženi. Miloš bi mu, kao i drugima, davao iste odgovore. Govorio bi da je on venčan sa nekim drugim carstvom, koje nije ovozemaljsko, te tako neće ni Bogu da kvari red.

Na pitanje mladog Zaharija zašto toliko vremena provodi sam u šumi, Miloš bi odgovorio:

„Vidiš, moj kume, Zarija, ja ti tamo u gori gledam... Gledam, sve vidim i čujem... Tako doznajem šta će biti sa svima nama, ovijem narodom i ostalim svijetom... Kako ja to sve gledam i čujem, ne umijem ti ovijem jezikom objasniti... Ne znam koju riječ da nađem.“

Inače, ko ga ne zna, ne bi ga ni po čemu razlikovao od ostalih ljudi. Iako gorštak, imao je neobično blag izraz lica, ali istovremeno i odlučan. Ostavljao je utisak veoma bistrog čoveka, a važio je za najvrednijeg u selu. Ono što su ostali seljani radili po nekoliko časova, Miloš je bio u stanju da završi za nepun čas.

„Pomažu mu vile i valenjaci“, govorili bi njegovi srodnici, pa i susedi, koji su mu zavideli na njegovim vrednim i spretnim rukama...

(O Mitru Tarabiću, Miloševom sinovcu biće više reči u tekstu koji sledi.)

PRVO MILOŠEVO PROROČANSTVO

Kada je Miloš Tarabić navršio dvadeset godina, primećeni su prvi vidniji znaci njegovih prekognističkih sposobnosti.

Prvo predviđanje bilo je — sopstvena smrt.

Tačno je predvideo i godinu svoje smrti, rekavši to majci koja ga je često molila da se ženi.

„Čuješ li ti, majko . . . Nemoj me ćerati da se ženim! Ja se ženiti neću. Kada budnem navršijo četrdeset pet godina života, ondakar ćeš me ukopati, a ženiti me nikada nećeš.“

Zbog te njegove odlučnosti da se ne ženi bila je veoma nesrećna njegova sestra Bosa, kojoj je jednom ljutito odgovorio:

„Ja se, Boso, ženiti neću, a ti ćeš se udati. I udaćeš se dobro. Dobićeš i djecu, ali će ti sve najmilije pomrijeti u svijetu mladosti. Ondakar ćeš se sjetiti mene pa ćeš reći: „E, jadna Boso, kamo lijepe sreće da se nikad nijesam ni udavala.“

Ovo Miloševo predviđanje sopstvene smrti i sudbine njegove sestre Bose u potpunosti se obistinilo.

• Umro je na svoj rođendan, 6. februara 1854. godine, poživši, kako je i kazao, tačno četrdeset pet godina.

• Nekoliko godina posle njegove smrti, Bosi su poumirala sva deca. Ne mogavši da preživi ovu nesreću, umrla je i sama po smrti poslednjeg, petog deteta. Njena lepa i imućna kuća ubrzo je zarasla u korov.

REČI MILOŠA TARABIĆA

Jedno od značajnijih proročanstava prvog kremanskog prekognističara je predviđanje životnog kraja čuvenog Jovana Mičića, rujanskog (zlatiborskog) serdara.

Ovaj velmoža kneza Miloša Obrenovića rođen je u selu Mačkatu, na sredokračiću puta Titovo Užice—Partizanske vode, koje su danas postale poznati turistički i sportski centar na planini Zlatiboru.

Kao neprikosnoveni gospodar ovog područja, serdar Mičić je za svoje sedište odredio malu varošicu Čajetinu, mesto pod samim obroncima Zlatibora. Tu je sagradio i nekoliko zgrada, a među njima i veliku kuću sa orijentalnim dekorskom, izrezbarenim u istočnjačkom stilu. Njegov jedini posao bio je da slepo izvršava sve Miloševe naredbe. Knez je bio daleko od Čajetine, pa su naredbe retko kad stizale. Rujanski serdar je tako radio šta je hteo.

Retke kneževе naredbe odnosile su se na ugušivanje svake samovolje koja bi se, eventualno, pojavila kod Turaka, koji su živeli u obližnjoj užičkoj varoši i još uvek gospodarili dobro obezbeđenom tvrđavom. Serdar je bio poznat po svom malkošnom životu. Imao je najbolje konje, za koje se pričalo da ih nema u čitavoj Turskoj carevini. Uživao je u svojim blagovima punim zlata, pa se i ponašao kao pravi knez. I u najmirnije dane on je, bez bilo kakvog povoda, slobodno odlazio u Užice u pratnji svojih četrdeset do zuba naoružanih i u venecijansku čoku odevenih konjanika, prkoseći užičkim Turcima svojom ohološću, silinom i bogatstvom.

Čuvši za prorokovanje Miloša Tarabića, koje mu zbog predviđanja propasti dinastije Obrenovića nije bilo po volji, serdar pošalje u Kremna dvojicu svojih konjanika da ovog vidovnjaka stražarno sprovedu u Čajetinu i da ga tu zatvore.

Posle nekoliko dana tamnovanja, serdar iznenada pozva Miloša Tarabića na razgovor, pa ga upita šta zna da mu prorokne o njegovoj sudbini.

Čovek koji je zabeležio sve reči prvog kremanskog proroka. Mitaša Tarabučić: užički prota Gavrilo Popović. (Snimak iz 1860. godine.)

— Ništa dobro, Gospodaru. Ti ćeš umrijeti od gladi — odgovori mu Miloš.

Da bi omalovažio Tarabića, jer mu ovaj beše izrekao loše proročanstvo pred čitavom njegovom svitom, osioni velmoža se stade smejati, pa mu reče:

— E, kada si takav božji čovek i prorok, pogledaj dolje u avliju! Vidiš li tamo onu suždrebnu kobilu?

— Vidim — odgovori Miloš.

— Deder mi onda proreci kakvo će ždrijebe ona oždrijebiti? Muško, jal žensko? Ako ne pogodiš, ode ti glava — zapreti serdar.

— Gospodaru, ova kobila oždrebiće žensko ždrijebe, koje će imati kraću zadnju desnu nogu. Ako tako ne budne, slobodno mi skini glavu.

Iznenaden ovakvom sigurnošću Miloševog odgovora, Mičić naredi svojim slugama da ovu kobilu ubiju i raspore. Tako i učiniše. I, kada ždrebe bi izvučeno iz njene utrobe, svi ugledaše žensko mladunče s kraćom zadnjom desnom nogom.

Serdar Jovan Mičić, odjednom, preblede. Iz njegovog pogleda nestade one žeravice od koje je sve koje bi pogledao hvatao strah. U mah, on se pretvori u skrušenog čoveka u čijim očima se pojavi neki dotad neviđeni, pokajnički pogled. Onda drhtavom rukom izvadi deset dukata da daruje Miloša. Ovaj to odbi da primi. Serdar ga zatim isprati do na kraj varošice, neprestano ga moleći da uzme dukate da za njih kupi najveće sveće i zapali ih za njegovu serdarsku dušu.

Kada je 1842. godine došlo do dinastijske promene, Jovan Mičić krenu sa svojom gardom ka Kragujevcu da brani kneza Miloša Obrenovića. Na tom putu ga uhvate, vežu i sprovedu u Beograd. Iz Beograda je, sav u okovima, sproveden u Gurgusovačku kulu, u kojoj je umro od gladi 27. decembra 1844. godine.

Tamničarima koji su ga za vreme teškog zatočenja čuvali obećavao je „kule i gradove“ — šume, vodenice i kuće, samo za jednu koru hleba. Kada je 1858. godine knez Miloš Obrenović ponovo došao na presto Srbije, prolazeći kroz Gurgusovac, današnji Knjaževac, odmah je pošao da poseti grob svog odanog prijatelja. Nad njegovim grobom knez je zaplakao, rekavši: „Ej, Mičiću, Mičiću! . . . Moje desno kri- lo . . . Zar ti bi takva zla sudbina da ovde ostaviš svoje kosti, željan hleba i vode? . . .“

O događaju koji se zbio u Čajetini sa serdarom Mičićem i kremanskim vizionarom Tarabićem pisao je poznati kulturni i naučni radnik, Zlatiborac, Ljubiša Đenić, objavivši u „Užič-

kom zborniku“ za 1979. godinu do sada najiscrpniju studiju o Mićiću, tome znamenitom čoveku užičkog kraja.

Na kraju te svoje studije Đenić navodi:

„U maju te iste godine sin serdarev, Jevrem, preneo je očeve kosti iz Gurgusovca i sahranio ih s desne strane kod ulaza u ariljsku crkvu, zadužbinu Nemanjića, koju je Mićić u svoje vreme obnovio. Grob mu se tu i danas nalazi pod jednom belom mermernom pločom, ispisanom tekstom od crvenog mermera, s planine Blagaje, više Arilja, na kojoj piše:

Grob ovaj hrani junačke kosti

JOVANA MIĆIĆA SRBINA

i neke od b. porodice njegove. Laka mu zemljica. On se rodio Kočine krajine u Mačkatu okr. užički. Veću čast života proveo je srećno. Bio je s vrlo malo izuzeća, od početka oslobođenja Srbije od Turaka pod Knezom Milošem Obrenovićem, do prestanka vlade Obrenovića familije, poglavar užičke najje pod raznijem zvanijem i činom, i to: za vreme rata kao vojskovođa, a poznije kao građanski upravitelj. Izdanuo je kao politički zatočenik u Gurgusovačkoj kući na mučeničkoj postelji, licem na Arhidakona Stefana 1844. godine od kuda mu kosti preneše i ovde položiše. Djela njegova ako bude prave istorije srpske potomstvu nepoznata ostati neće. U Arilju na Petrovdan.“

Reči na ovom spomeniku čuvenom rujanskom serdaru Jovanu Mićiću samo su potvrdile vizionarsku poruku kremanškog prekognističara Miloša Tarabića, koja je postala neoboriva istorijska istina.

SMENA NA SRPSKOM PRESTOLU I ČUDAN SAN KREMANSKOG PROTE

„Baš tih godina“, kazivao je prota Zaharije, „kada u Srbiji to niko nije mogao ni slutiti, kum Miloš mi se poveri, da će iz zemlje otići naš knjaz Aleksandar Karađorđević.“

Ja se samo nasmijem na ove njegove riječi, te mu rekнем: — Hajde, bogati, Milošu, a ko će onda doći da vlada ovijem narodom?

— Stari knjaz Miloš — odgovori on.

— Kako stari knjaz, kume? Zar ne znaš da je on umro i da je sahranjen u Rumunjskoj?

— E, kume, Zarija, nije umro, nego je živ.“

— Ne avetaj, kume, nego govori i zbori ko i ostali pametni iksani! Znaš li ti, nesretniče moj, da sam u novinama lično čitao i pročitao i da u njima lijepo piše da je stari knjaz mrtav.

— Ne ljuti se kume — mirno me opomenu Miloš i ne vjeruj tujem novinačugama, nego me čuj šta ću ti reći. Stari knjaz će doći u Srbiju da vlada, pa makar bio i mrtav, kako ti kažeš da jeste.

„I zaista,“ pričao je kasnije prota Zaharije, kroz koju godinu se pokaza tačnim da su vesti o smrti starog knjaza Miloša Obrenovića bile namerno proturene, te on 1858. godine ponovo dođe na presto Srbije. Ovo prorokovanje moga kuma, Miloša Tarabića, bijah poverio samo dvojici ljudi, i to mom kumu proti Milanu Đuriću i pobratimu proti Gavrilu Popoviću. Jes, bogme, da smo se sva trojica vaskoliko iznenadili, kada se te 1858. godine ove reči Miloševe obisti-niše . . .“

Prema protinom kazivanju, Miloš Tarabić je predvideo i tačan dan smrti kneza Miloša Obrenovića. Zbilo se to ovako:

„Sjedao sam pod orahom u mojoj avliji i uživao u toploti prvijeh jesenskih dana. Bijah prilično umoran te onako, sjedeći na klupi, zaspah . . . U taj mah, odjedanput, banu kum Miloš Tarabić. Ja sam dobro znao da je on umro još prije četiri godine, ali se potpuno svjesno prepustih ovom snijevanju, da vidim šta će se iz toga ishoditi te ga, u snu, zapitah:

— Otkud ti, kume?

— Ja došo da ti kažem neke vijesti — odgovori on.

— Kazuj, ionako za poslednjih deset dana ne pročitah nikakve novine!

— Ništa nemoj vjerovati tim tvojim novinetinama, već meni — važno će Miloš. — Zar te tvoje novinčuge nijesu pisale da je stari knjaz umro, a on, hvala Bogu, zdrav i živ!

— Pa jes, kume, imaš pravo — potvrdih ja, sjetivši se da su se sva ta njegova kazivanja o knjazu, odista, obistinila.

— E, sadeve čuj moj kume Zarija — reče, pa zatim upita: — Bogati, koji je danaske dan i godina?

— Četrnajesti, deveti mjesec 1858. lj. g.

— Ma, šta reče, četrnajesti deveti mjesec, kao da o nečemu razmišlja, stade on da ponavlja moje riječi. Pošlje će jopet reći:

— Vidi, kume, stari knjaz neće vladati ni pune dvije godine i umrijeće ovog istog dana, 1860. godine. Umrijeće čestito i lijepo od svoje smrti i starosti.

Zatim ga polako nestade iz mog sna, pa se namah opet pojavi i reče:

— Kume, sve ono što ti rekoh je prava božja istina.

Ja se uskoro probudih, te mi se u jednom trenu učini da sam, uistinu, razgovarao sa pokojnim Milošem, ali se poslije sjetih da je to bio sam san.

Kroz koji dan siđoh u Užice te o ovome kazivah svome kumu proti Milanu Đuriću i pobratimu proti Gavrilu Popoviću.

Poslije dvije godine, tačno na dan 14. septembra 1860. godine, slučajno bijah u Užicu te sa svojim kumom Milanom i pobrom Gavrom sedjeh pred Drndovom kafanom, kada, eto policijskog pristava koji nam donese vijest da je stari knjaz umro danaske prije podne i da im je to iz Biograda, zvanično, u načelstvo, javljeno. Sva trojica, sjetivši se mojega sna, uglas zapitasmoo: „Koji je danaske dan u godini“, a on kratko odgovori: „četrnajesti septembar!“. Mi se samo zgledasmoo.

Na sledećim stranicama ove knjige, kada se bude govorilo o prorokovanju Miloševog sinovca Mitra, srešćemo se sa protinom sumnjom u Mitrovo pričanje kako budan doži-

vljava pojavu mrtvog strica. Naime, prota Zaharije je čvrsto verovao da Mitar samo prilikom sna vidi pokojnog Miloša, to jest onako kako ga je on u opisanom snu video. O tome je sa Mitrom vodio čitave polemike.

Ovo neverovanje prote Zaharija trajalo je više godina, sve dok se jedne večeri i sam nije uverio da je Mitar govorio istinu.

MILOŠEVE REČI POSTAJU STVARNOST

O daljim Miloševim vizijama budućih događaja prota nam je ostavio sledeću zabelešku:

„Još za vrijeme mogega školovanja pokojni Miloš mi je kazivao da će poslije smrti staroga knjaza doći da vlada njegov sin Mijajlo. On će dobro vladati i svuđe će rado viđen biti. Oslobodiće srpske gradove i varoši od Turaka i kada budne riješavao da oslobodi Bosnu, poginuće od srpske ruke. Na moj upit „Kade će to biti?, uvijek mi je odgovarao: — „uskoro“, ili „Ti ćeš to kune doživjeti“... Istina, to sam doživio. Miloš mi je rado govorio i o sudbini knjaza Milana Obrenovića, i reko sledeće: „Mijajlo neće imati svoje dece, pa će poslije njega doći na prestolje Srbije da vlada jedno dijete iz roda Obrenovića. Ono, to dijete, će Srbiju namučiti i naučiti te će je proširiti i kraljevskim vijencem vjenčati i ovjenčati... Ono će zajedno sa Černom Gorom objaviti rat Turskoj, ali će Turska carevina biti mlogo jaka i mi ćemo š njome teško na kraj izići... Ondaj će se umiješati Rusija. Neće ni njoj biti lakše, ali će pobijediti Turke. Sva naša bliska sela spaliće Turčin, ali ne boj se! Naša Kremna spaliti neće! Turci preko Šargana ne mogu preći. Kade se ovaj rat završi, Srbija će da ojača... To dijete će ondaj već biti junosa (reč je o kralju Milanu Obrenoviću — prim. autora) te će metnuti na svoju glavu krunu kraljevsku, ali će biti zle sreće i umrijeće u najboljim godinama života svojega... On će imati sina jedinca (kralja Aleksandra Obrenovića — prim. autora). No, taj će biti još gore sreće od oca... Neće imati od srca poroda... Ondakar će jednoga dana sa svojom kraljicom poginuti u svojem konaku... Ubiće ih njihova vojska.“

I, zaista, ove poruke Miloša Tarabića u potpunosti se obistinile i prota Zaharije sve to dožive, jer:

• Godine 1860. stupi na presto Srbije sin kneza Miloša, Mihajlo Obrenović.

*Verovao u kremansku
proročanstvo: užički prota.
Milan Đurić, politički poveljnik
zapadne Srbije, osuđen od
obrenovićevskog režima na
dugogodišnju tamnicu.
(Snimak iz 1903. godine.)*

- Godine 1868. knez Mihailo poginu od srpske ruke u Košutnjaku.
- Pre svoje pogibije Mihailo oslobodi mnoge srpske utvrđene gradove i varoši od viševjekovnog turskog ropstva.
- Knez Mihaila nasledi njegov sinovac Milan i 1876. godine objavi rat Turskoj.
- Iste te godine to učini i Crna Gora, ali sa Turcima, odista, bejaše teško.
- Godine 1877. Rusija objavi rat Turskoj i tako, uz velike napore, dođe do zajedničke pobjede.
- Februara 22. 1882. godine knez Milan Obrenović proglasi Srbiju za kraljevinu.
- Kralja Milana nasledi njegov jedinac sin. Aleksandar Obrenović, koji ostade bez nasljednika i kojeg, zajedno s njegovom ženom, kraljicom Dragom, ubiše njegovi oficiri, 29. maja 1903. godine.

PREDVIĐANJE OSTALIH RATOVA

Osim ovih, Miloš Tarabić je proti kazivao i druga svoja proročanstva, koja su se obistinila pedeset i sedamdeset godina posle njegove smrti (umro je 1854. godine). Tako je predvideo, kako navodi prota:

„Na prestolje Srbije ponovo će doći potomci Černoga Dordija. Oni će vladati Srbijom neko vrijeme, a zatim će nastupiti veliki ratovi. Ratovaće se iz godine u godinu.

Prvo će Srbija objaviti rat Turskoj i oslobodiće skoro cijelo Dušanovo carstvo. I taman kad postane velikačka država, udariće na nju Švabo sa jošte nekijem jevropskim silama. Biće veliki pomor u narodu, te se neće znati šta je gore -- jal tolike pogibije vojske, jal tolike bolesćine.“

— Mogu ti kazati — govorio je Miloš svome kumu — da će Srbija biti pune tri godine u mraku. No, to neće biti rat samo Srbijin. Sve zemaljske sile udariće jedna na druge. U Kremna će doći takvi pomor da će skoro sve kuće biti zavijene u crno. Bolest što će ovladati ovijem krajem biće mnogo opasnija od dušmanske vojske, koja se ovdekar i dolje u Užicu bude nastanila. Jopet će iz svega toga naša Srbija kao pobjednik izići. Uzeće cijelu Bosnu i Hercegovinu i druge zemlje će naši žive. Tako će svuđe biti naše će imade naše kuće.

Neće dugo potrajati i Srbija će postati carevina, jer Austrije i Turske više biti neće. Biće ih, ali će biti malene ko nekoliko zrna grá u prepunoj éasi.

Sve ove prekognističke poruke Miloša Tarabića su se obistinile. Evo ih hronološkim redom:

- Posle pogibije kraljice Drage i kralja Aleksandra Obrenovića na presto Srbije 1903. godine ponovo su došli Karađorđevići, i to najpre kralj Petar I, sin kneza Aleksandra Karađorđevića.

- Nije prošlo mnogo godina, tačnije rećeno, svega devet,

Ružica i Draga: ćerke protu Zaharija, koje su lično poznavale drugog kremanskog proroka Mitra Tarabiću i zapamtile svaku njegovu poruku. (Snimak iz 1874. godine.)

a kraljevina Srbija stupa u rat sa Turskom 1912. godine (balkanski rat).

- Kada se uzme u obzir da su srpske trupe u tom ratu zauzele gotovo čitavu Makedoniju i Albaniju, onda se da lako sagledati da je Miloš Tarabić bio u pravu, kada je govorio: „Srbija će uzeti skoro cijelo Dušanovo carstvo“.

- Srbija je jedva predahnula od ovog rata sa Turskom, a već 1914. godine dolazi do austrijskog ultimatumu i odmah zatim do direktnog sukoba, koji izrasta u prvi svetski rat.

Ne samo da su tokom ovog rata umirali i ginuli vojnici na bojnopolju, već je smrt kosila i pozadinu. Epidemije pegavog i trbušnog tifusa, a zatim glad i druge bolesti bile su glavni neprijatelji srpskih sela i gradova. Tako je samo u selu Kremnima, u prvim mesecima 1915. godine, umrlo preko pet stotina lica.

- Simbolična Miloševa poruka o tome kako će Srbija pune tri godine biti u mraku ostvarena je trogodišnjim trajanjem neprijateljske okupacije.

- Zanimljivo je napomenuti da je ovaj viđovnjak tačno pretekao angažovanje svih svetskih sila u ovom ratu, rekavši: „Ovaj rat neće biti samo Srbijin.“ U njemu su, kao što znamo, učestvovali: Francuska, Rusija, Engleska, Italija, Amerika i Japan sa jedne strane, a Austrija, Nemačka i Turska sa druge strane. Naravno, u ovom ratu učestvovali su i svi narodi koji su bili pod kolonijalnom vlašću navedenih država.

- Miloš je precizno predvideo da će u tom ratu nestati Austrije i Turske carevine. Svojim jezikom nepismenog seljaka, on je čak vizionarski sagledao i buduću političku kartu, kazavši sledeće: „Biće ih, ali će biti tako malene k'o nekoliko zrna gra u prepunoj časi.“ Tako je i bilo, jer je Austrija izgubila sve negermanske zemlje, a Turska sve one prostrane oblasti u kojima su živeli neturski narodi.

- Predviđanje da će Srbija biti carevina ne bi smelo da se shvati bukvalno. Pre svega, pri analizi Tarabićevih vizija budućih događaja mora se uzeti u obzir njegov veoma nizak stupanj opšteg obrazovanja. Sasvim je shvatljivo što se u njegovim porukama srećemo sa nizom raznih pojmova u kojima se veličina jedne države označava imenom carstvo. U ovom delu Miloševog prekognističkog opusa razumljivo je što on nije mogao da se izrazi imenom Jugoslavije, koje se u našem jeziku pojavilo tek posle njegove smrti, već je svoju poruku o stvaranju velike države Srba, Hrvata i Slovenaca — kasnije nazvane Jugoslavija — na sebi dostupan način iskazao kako je znao i umeo...

PRORICANJE SMRTI PROTI ZAHARIJU

Prema pričanju samog prote Zaharija i mnogih starijih Užičana, Tarabić mu je rekao sledeće:

„U onoj godini u kojoj će biti kraj ovog velikačkog svjetskog pomora (prvog svetskog rata, prim. autora), ti ćeš kume umrijeti. Oba ova rata, onaj kade smo ratovali samo sa Turcima i ovaj u kome je ratovao čitav svijet*, odnijeće ti dvoje unučadi. Jedno prije, a drugo poslije tvoje smrti. Od tvoje cijele vamilije u tom ratu će poginuti još četvero.“

I ova vizija Miloša Tarabića se, zaista, ispunila:

• U balkanskom ratu poginuo je junačkom smrću protin unuk, aktivni pešadijski poručnik Ljubiša Popović, a posle protine smrti, u sam osvit slobode, u Užicu, umrla je omiljena Zaharijeva unuka, Julija Kulić, svršeni maturant Beogradske učiteljske škole. Od ostale protine familije, u prvom svetskom ratu poginuli su: Mirko Popović, profesor Užičke gimnazije, Vlajko Jeremić, sveštenik, Kosta Jeremić, svršeni preparandista, i Gruzica Jeremić, student prava.

Interesantno je napomenuti šta je svojevremeno o protinoj smrti pričao ugledni užički lekar dr Iro Gutman, Bečlija, koji je s austrijskom vojskom, kao mlad sanitetski rezervni oficir, došao u Užice u vreme prvog svetskog rata. Kao jedini lekar u ovom kraju, dr Gutman naročitu pažnju posvećivao je suzbijanju širenja raznih epidemija. Na tom poslu našao se u Kremnima, gde je 1917. godine lečio i samog protu Zaharija, čije je srce gotovo sasvim bilo otkazalo. Kao odličan kardiolog, dr Iro Gutman svešteniku Zahariju davao je tada najbolje lekove i upućivao ga kako i kada koji lek da uzima. Sprijateljivši se s protom, ovaj veliki humanista i lekar skoro

* Zanimljivo je da Miloš Tarabić, kada govori o ovim ratovima, bez obzira što proriče daleku budućnost upotrebljava narativno prošlo vreme. Prim. autora.

svaki dan dolazio je Zaharića kućama, ali protina bolest nikako nije prolazila. Doktor Gutman je bespomoćno kršio ruke, čudeći se što najbolji evropski i svetski lekovi protu Zahariju uopšte ne pomažu. Videvši da se zbog njegove bolesti ovaj dobri čovek iskreno žalosti, prota mu jednog dana priznade — da i ne uzima te lekove, jer čvrsto veruje u proročanstvo Miloša Tarabića, koje mu je kazivalo da će se rat završiti u onoj godini u kojoj on bude umro, pa je, eto, bolje da njega nema nego da ovoliki narod gine i umire.

Ovaj i drugi primeri ljudskog samopožrtvovanja pothranili su kod doktora Ira Gutmana zamisao da već te, 1917. godine napusti austrijsku vojsku i udoban život bečkog lekara i da ostane među Srbima, baš tu, u Užicu, u kome će ga zateći i drugi svetski rat u činu sanitetskog potpukovnika bivše Jugoslovenske vojske. Kao žrtva nacizma, mučenički će završiti svoj časni život u jednom od okupatorskih logora.

Inače, od početka pa sve do kraja prvog svetskog rata, ova legenda — da će smrt prote Zaharija Zaharića nastupiti u poslednjoj godini ratovanja — bila je dobro poznata svakom seoskom i varoškom domaćinstvu, pa tako i vojnicima Užićanima na Krfu, a kasnije i na Solunskom frontu. Kada bi, preko Crvenog krsta, do bilo kog vojnika ili starešine Užičke vojske ili jedinica u kojima su ratovali Užićani došlo pismo iz zavičaja, svi su se živo interesovali za ostvarenje Tarabićeve poruke, te bi primaoca pisma odmah zapitali: „Ama, kaži ti nama, je li umro proto Zarija?“

Jedini koji je bio uporan u odbacivanju svake pretpostavke o bilo kakvom smislu kremanskog proročanstva bio je naš poznati marksista i prvak Radničkog pokreta Dušan Popović. Tako je 1915. godine, pred samu golgotu Srbije, u niškoj „Budućnosti“ objavio satiričan prikaz, kao aluziju na sve tekstove koji su se bavili informisanjem javnosti o fenomenu predanja iz Kremana.

„Vrlo je teško dobiti od Boga koncesiju za proricanje“, pisao je Popović svojim britkim stilom.

Iako u bliskom srodstvu sa protom Zaharijem Zaharićem, jer je njegov rođeni brat, profesor Mirko Popović, bio oženjen unukom protine sestre, Vidosavom, Dušan se nije ustručavao da pred članovima ove ugledne porodice, u svakoj prilici, uskoči u raspravu. Doslednošću izrazitog ateiste, osporavao je svaku vrednost vizija kremanskih prekognističara.

Ovakav njegov stav naročito je nervirao protinog sestrića, ujaka Popovićeve snahe, profesora, a kasnije i senatora

Proto Zaharije sa dvojicom zlatiborskih sveštenika. Snimak je načinjen 1918. godine, nepunih dva mesecu pre protine smrti.

Pavla Vujića. Njihova poslednja rasprava oko kremanskog protočanstva odigrala se u Draču 1915. godine, pred samo ukrcavanje srpske vojske u savezničke brodove koji su plovili prema Krfu. Iznuren i izgadneo, Dušan Popović je, još od junačke pogibije svoga najboljeg druga Dimitrija-Dila Tucovića, pao u veliku depresiju, javno žigošući rat, kao najsvirepiju ljudsku tragediju.

— Šta se sekiraš, Dušane — reče mu, da ga ohrabri, Pavle Vujić, tada rezervni major srpske vojske. — Mi ćemo pobediti, ne brini!

— Ne znam da li, uopšte, postoji takva katastrofa kao što je rat i da li u njemu bilo koja strana može da bude pobednik? — odgovori Dušan. — Ali, što se mene tiče, znam da Srbiju nikada više neću videti!

Popović, zaista, Srbiju više nije video, jer je umro u Londonu 26. oktobra 1918. godine, gde je i sahranjen pored samog Marksovog groba.

Jedan uporni protivnik verovanja u bilo kakvo predosećanje i sam je podlegao tom osećanju kraja svog sopstvenog života.

KO JE GDE BIO U TO VREME

Vreme pojave kremanskih proroka, to je devetnaesti vek, njegov početak i kraj: Miloš (1809—1854) i Mitar Tarabić (1829—1899). Jedan stric i jedan sinovac „vide“ sa besputnih, planinskih prostora ovoga dela sveta sve značajnije događaje svoga stoleća, iako nepismeni i bez osnovnih istorijskih i geografskih znanja.

Oni svojim porukama ispunjavaju ne samo vremensko razdoblje u kome su živeli, već idu i mnogo dalje, u ovo naše vreme i u ono koje dolazi.

Mesto gde su oni rođeni, gde su odrasli i živeli, to nije bilo čak ni selo, već zaselak sa desetak kuća Tarabića, u Krennima, pod planinom Tarom, udaljen osam sati hoda od prvog većeg grada Užica. Putevi, železnica, automobili su još daleka budućnost o kojoj se i ne sluti. Telefon će biti pronađen tek pred kraj veka. Bolesti se leče travama, umire se „od smrti“, do prvog lekara treba na konju četiri sata jahanja, kolskom zapregom dva puta više. I škola je bila daleko, ne može se u nju zimi kroz smetove, a zima ovde traje ponekad i više od pola godine.

Srbija je tada zahvatala prostore Beogradskog pašaluka Turske imperije. Nalazila se na periferiji velikih događaja, prepuštena sama sebi u borbi za nacionalno oslobođenje.

Prvi srpski ustanak će biti ugušen u krvi sa svim posledicama koje su 1813. godine zadesile nezaštićeni srpski narod. Tek desetak godina kasnije, posle pobede Rusije u ratu protiv Turaka, 1829. godine, vođa drugog srpskog ustanka, knez Miloš Obrenović, uspeće da zainteresuje ruskog imperatora Nikolu Prvog da obrati pažnju na strateški značaj Srbije i da kao pobednik nad Osmanlijskim carstvom izdejstvuje od poraženog turskog sultana da potpiše poznati hatišerif, kojim će Srbiji biti zagarantovana izvesna autonomija, a knezu

Milošu data svečana povelja koja ga je proglašavala za naslednog kneza.

I dok se na srpskom tlu smenjuju ustanci, Engleska, Austrija, Rusija i Švedska pokreću treći koalicioni rat protiv Francuske. U bici „triju careva“, Napoleon će kod Osterlica pobediti ruskog i austrijskog cara, dok će na moru engleski admiral Nelson poraziti francusku flotu kod Trafalgara.

Bonaparta dobija od Austrije Dalmaciju, pa njegova vojska 1806. godine ulazi u Dubrovnik. Pre nego što će okupirati Republiku svetog Vlaha, Napoleon poražava Prusku u bici kod Auerštata.

Dve godine kasnije, prisiliće i španskog kralja da abdicira, pa će na njegov presto postaviti brata Žozefa.

Jedna bitka smenjuje drugu. Francuska će kod Vagrama, 1809. godine, potpuno poraziti Austriju i diktirati joj takozvani Šenbrunski mir po kome će Austrija izgubiti znatan deo svojih teritorija: Tirol, Galiciju i čitavu Jadransku obalu.

A za to vreme, na Novom kontinentu, južnoameričke kolonije odvajaju se od Španije godine 1811. počinju oslobodilački ratovi u Urugvaju, Kolumbiji i Venecueli...

Ponovo u Evropi, sledeće, 1812. godine, Napoleon kreće na Rusiju. Posle bitke kod Borodina ulazi u Moskvu, ali će Moskva biti zapaljena, a požar će prisiliti francuske trupe da se u oktobru iste godine povuku iz opustele ruske prestonice. Beskrajni prostori, jaka zima, glad i stalni prepadi ruskih jedinica uništiće „Veliku armiju“ Napoleona Bonaparte.

Svet toga vremena biće svedok kome francuskog imperatora koja će trajati sve do 1814. godine, kada će savezničke snage pod komandom pruskog maršala Blihera konačno napasti Francusku na njenim prostorima i istog leta ući u Pariz. Napoleon će biti prisiljen da ode u progonstvo na ostrvo Elbu a posle kratkotrajnog povratka na vlast umreće u novom progonstvu na Svetoj Jeleni...

Miloš, kasnije i Mitar o svemu tome jedva će nešto načuti, kad im očevi budu pričali o velikim bitkama i carevima koji su se tukli međusobno, dok su oni još kao deca trčali bosonogi oko kuće i išli za stokom, daleko od škole i učenja.

A za to vreme, na polju svetske književnosti zablistaće imena Getea i Šilera. U Srbiji će, na žalost, na svakih pet stotina stanovnika biti samo po jedan pismen čovek. U to vreme Srbija još nema sopstvenu hartiju na kojoj bi štampala knjige i novine, već je uvozi iz Austrije.

U nas će se u predasima između krvavih borbi pevati

one duge dvoglasne pesme „izvika“, i uz njih, uz rođenja, slaveći mir, davati deci imena Slavimir, Ljubomir, Milomir, Zvonimir, Svetomir, dok će svetom evropske muzike vladati jedan Ludvig van Betoven i njegova simfonijska muzika.

I tako, od jednog ostvarenja do drugog.

Na Novom kontinentu, Amerikanac Robert Fulton prikazaće 1807. godine na reci Hadson novi izum ljudskog uma — parobrod, dok će tri godine kasnije londonske domove i ulice obasjavati plinska svetlost.

Za to vreme u kraju kremanskih proroka najbrže prevozno sredstvo i dalje je volovska zaprega, reke se mogu samo gaziti ili preplivati, ponegde nekim čamcem ili splavom preći, dok se kuće i prilazi osvetljavaju plamenom luča.

Ipak, u to vreme mraka i nevolja, samouki Vuk Stefanović Karadžić zapoćeće rad na reformi srpskog jezika i pravopisa i izmisliće najsavršeniju azbuku na svetu: jedan glas — jedno slovo, i načelo „piši kao što govoriš“.

Ako nema tehnike — ima duha.

Tokom prve decenije devetnaestog veka počćeće naglo da pucaju gvozdeni okovi Osmanlijskog carstva. Godine 1821. dići će se i grčki narod na ustanak protiv Turske. Pomoći će ga brojni dobrovoljci iz Evrope. Među njima biće i čuveni engleski pesnik lord Džordž Bajron. Veliku pomoć grčkom narodu pružiće tri svetske velesile toga vremena: Rusija, Engleska i Francuska, koje će u bici kod Navarona 1827. godine do nogu potući moćnu tursku flotu.

Tako će Grčka nekoliko godina kasnije postati nezavisna kraljevina, a njen prvi vladar biće nehelenske krvi, princ Oto Bavorski. I dok se nova kraljevina na Balkanu razvija u samostalnu, modernu državu uz obilnu pomoć hrišćanske Evrope, Srbiju razdiru unutrašnje političke borbe, previranja i dinastijski sukobi, kojima je prethodilo svirepo Karađorđevo ubistvo u Radovanjskom lugu 1817. godine.

Ali, u tim burnim vremenima, kada se gasi Turska imperija, ni hrišćanska Evropa neće ostati pošteđena unutrašnjih političkih potresa. U julskoj revoluciji, 1830. godine, Pariz će ponovo dići svoje barikade i sa prestola Francuske zbaciti kralja Šarla Petog. Umesto njega izabraće „kralja — građanina“ Luja Filipa.

Pod njegovom vladavinom Francuska će osvojiti Alžir. Rusi će sa svoje strane ugušiti ustanak Poljaka i od ove zemlje stvoriti pokrajinu svoje imperije.

U nas će, u to vreme, gospodariti vladika Petar Drugi Petrović Njegoš, pesnik i državnik, koji će kod ondašnjih

velesila izdejstvovati da Crna Gora prvi put dobije tretman samostalne države.

Jedan drugi državnik, sa one strane Atlantskog okeana, koji će kasnije, videćemo, naši proroci nazivati „velika voda“, peti po redu predsednik Sjedinjenih Američkih država, Džems Monro, proklamovaće 1823. godine svoju poznatu doktrinu „Amerika — Amerikancima!“ i zabraniti svako mešanje Evrope u oslobodilačke ratove južnoameričkih kolonija. U stvari, biće to početak ere dugotrajnog američkog izolacionizma koji će biti prekinut tek u prvoj deceniji dvadesetog veka, početkom prvog svetskog rata.

U Srbiji će buna Milete Radojkovića prisiliti kneza Miloša Obrenovića da na pravoslavni praznik Sretenje, 1835. godine, donese prvi srpski ustav. Miloš će ovim činom uspeti da smanji unutrašnja vrenja u svojoj autonomnoj kneževini, ali će na sebe navući gnev ruskog cara Nikole Prvog, kao i same Porte. Rusija i Turska zbog toga će godine 1838. diktirati Srbiji novi ustav, koji će znatno smanjiti uticaj Miloševog apsolutizma. Ogorčen na ovakav postupak velesila, knez Miloš će iduće godine otići u emigraciju.

Polovinom devetnaestog veka Evropa će doživeti vrhunac svog romantičarskog stvaralaštva. Krasiće ga imena Bajrona, Puškina, Igoa, Lamartina, Švaba, Skota, Rankea, braće Grim i mnogih drugih.

Talas evropskog romantizma zapljusnuće i obale Amerike, pa će svet doznati za jednog Edgara Alana Poa.

Ali, ni našim prostorima neće više vladati muk. Poput usamljene zvezde, zablistaće stvaralaštvo crnogorskog pesnika vladike Petra Petrovića Njegoša, sadražajem „Gorskog vijenca“ i „Luče Mikrokozme“.

Od velikih filozofskih dela — do velike muzike. Evropa toga vremena upoznaće imena Šumana, Mendelsoona i Šuberta.

Srbija će izaći iz svojih manastirskih zidina do evropske prosvetčenosti, delom „Život i priključenija“.

Na svom prestolu Srbija toga vremena promeniće mnoge vladare. Na mesto kneza Miloša doći će njegov sin knez Mihailo Obrenović. Posle njega, Karađorđev sin Aleksandar. Godine 1858. Svetoandrejska skupština Kneževine Srbije ponovo će za vladara izabrati kneza Miloša Obrenovića.

U vreme svih tih zbivanja u zabitom selu Kremnima živeo je Miloš Tarabić, koji je svojim čudnim talentom iznenađivao sve one koji su imali prilike da ga vide i čuju. Svima je govorio: kako će se zemlja meriti i prema meri danak plaćati

(predviđanje uvođenja poreze na zemljište prema površini; kako će novac biti kao riblja krljušt (predviđanje upotrebe metalnog novca); kako će doći vrijeme kada će dukati biti rijetki i neće se vidjeti po pola godine. Umjesto njih ići će hartija i svi će biti zadovoljni kada im ona u jandžiku zašusti.“

Ta „tajna veza“ ovog kremanskog seljaka sa „svetom budućnosti“, odnosno sa onim zbivanjima koja se u trenutku njegovog preskazivanja nisu mogla ni naslutiti, zaokuplja sve veću pažnju svih učenih ljudi toga vremena.

Miloš Tarabić će predvideti ubistvo kneza Mihaila u Košutnjaku. Zatim, kraljevanje mladog Milana Obrenovića i njegovu ženidbu sa ruskom plemkinjom Natalijom Keško. Predskazaće i vladavinu Milanovog sina, tragičnog kralja Aleksandra, kao i krunisanje „građanke“ Drage Mašin za srpsku kraljicu. Neće mu ostati nepoznat ni Majski prevrat 1903. godine i dovođenje Karađorđevog unuka Petra na presto Srbije. Govoriće i o „osvećenom Kosovu“, odnosno balkanskom ratu 1912. godine. Predvideće i prvi svetski rat „kade u jednoj varoši u Bosni koja budne imala sedam mostova od hajdučke puške poginu čovek i žena“, ali i one druge, daleke događaje koji svojim kovitlom budu zahvatili Evropu i ostali svet.

Drugi kremanski prorok, Mitar Tarabić, znao je da će poslednji turski vojnik zauvek napustiti Srbiju 1867. godine.

U trenutku košutnjačkog masakra on se nalazio na užičkoj pijaci, viknuvši: „Ubiše knjaza“!!

Sagledao je ishode ratova sa Turcima koji su se zbili 1876. i 1877. godine. Objasnjavao je kako će tada knez Milan krenuti da „osvijeti Kosovo“, ali će „stati“ i „čerez nečega zadovoljan neće biti“. Događaji su, zaista, pokazali da nije bio zadovoljan uslovima diktata Sanstefanskog mira, kojim je Rusija garantovala stvaranje takozvanog Velikog bugarskog carstva na račun nekih vitalnih delova srpskih teritorija. Naslutio je da će takav postupak „starije pravoslavne braće“ naljutiti „knjaza Milana“, koji će se otad zauvek okrenuti Austriji i s njom sklopiti tajnu konvenciju.

U to vreme, u susednoj Italiji Garibaldijev pokret doživeo je svoj pravi trijumf. Danas svi Apeninci znaju da je to počelo da se događa daleke 1860. godine kada se njihov vođa sa svojim ne tako brojnim pristalicama iskrcao na Siciliju.

U Americi će otpočeti rat između severnih i južnih država (1861—1865). U stvari, to je bila borba za oslobođenje

od ropstva miliona crnih robova koji u južnim državama, nisu imali nikakva prava. Pobjedu severnih država rastužice vest o atentatu na prvog predsednika Sjedinjenih Američkih Država, Abrahama Linkolna, ljutog protivnika bilo kakvog vida ropstva.

Pre kraja ovih događaja, tačnije 1864. godine, u Londonu će se obaviti osnivanje Prve radničke internacionale. Njen osnivač biće Karl Marks.

Sa neskrivenim ponosom Francuzi će pominjati 1871. godinu. Bila je to godina postanka prve proleterske države — Pariske komune, koja je, na žalost, trajala samo sedamdeset dva dana.

Kroz sve te godine Engleska doživljava pun ekonomski procvat, koji će biti obeležen imenom vladarke ove velike kolonijalne sile, kao Viktorijanska epoha.

Početakom 1881. godine Francuska će osvojiti Tunis i staviti ga pod svoj protektorat, dok će Engleska 1883. okupirati Egipat.

Ne dovršivši svoje delo „Kapital“, u to vreme umreće u Londonu osnivač naučnog socijalizma Karl Marks.

Tada će svetskom likovnom umetnošću, pojavom francuskog slikara Kloda Monea (1840—1926), zagospodariti novi pravac slikarstva — impresionizam, dok će svetom muzike dominirati imena ruskih kompozitora Pjotra Iljiča Čajkovskog i Nikolaja Rimskog Korsakova.

U oblasti naučnih grana *elektronike* i radiotehnike jugoslovenski genije Nikola Tesla izumeće 1886. godine motor na principu rotirajućeg magnetnog polja. On će tokom svog života (1856—1943) patentirati još sedam stotina najzapaženijih pronalazaka.

Krajem pretposlednje decenije devetnaestog veka, 1889. godine, Pariz će ponovo privući pažnju čitavog sveta, — u njemu će biti proglašena Druga socijalistička internacionala.

Dve godine pred kraj 19. veka izbiće rat između Sjedinjenih Američkih Država i Španije. Tim ratom Španija će prestati da postoji kao velika kolonijalna sila. A sledeće, 1899. godine, u južnoj Africi, Englezi će krenuti u rat protiv holandskih doseljenika — Bura.

I dok počinje poslednji rat devetnaestog stoleća, tamo daleko od ovih prostora „preko velikih voda“, u svome selu pod Tarom, umire i drugi kremanski vidovnjak, Mitar Tara-bić; čovek koji je prorekao tolike događaje i sudbine svojih najbližih, proreći će i svoj sudnji čas, toga poslednjeg dana života. Umreće — proričući!

Zdrav i krepak ratar, koji je toga jutra pred smrt kosio livadu ispred kuće, zatraži od svog kuma, prote Zaharija Zaharića, da ga živog i zdravog opoje, jer mu u predvečerje „valja mrijeti“. Reče: „Tako mi je kazato“, i tako bi.

U vreme ove neobične smrti, prestolom Srbije vladaće poslednji Obrenović, sin kralja Milana i eks-kraljice Natalije, Aleksandar Prvi, čiji je kraj Mitar takođe prorekao; tačan dan i način ubistva ovoga srpskog vladara.

Mitar je predvideo i druge daleke događaje kao što su: drugi svetski rat, kraj kolonijalizma, tako razvijenog u njegovo vreme, i osnivanje nezavisnih afričkih i azijskih država. „Znaće“ Mitar, i za mnoge naučne izume, koji se za vreme njegovog života, nisu mogli ni naslutiti za kosmičke rakete, televiziju.

A Srbija toga vremena u kome su se pojavili i živeli Miloš i Mitar Tarabić nije znala čak ni za dobre drumove, da se ne govori o drugim komunikacijama. Za vreme turske vladavine samo su delimično obnavljani stari rimski putevi, kao i neki drumovi srednjevekovne Srbije.

PORUKE MITRA TARABIĆA

Drugi kremanski prekognističar bio je Mitar Tarabić, sin rođenog Miloševog brata. Rođen je 1829, a živio je do 1899. godine. Punih sedamdeset godina. Kao i njegov stric Miloš, Mitar je, takođe, bio nepismen, ali se razlikovao od svoga strica. On nije bio osobenjak. Štaviše, voleo je da bude na svakom saboru, slavi i ostalim seoskim svetkovinama. Oženio se u svojoj osamnaestoj godini i imao srećan porod. Za razliku od Miloša, još od najranije mladosti je pokazivao više sklonosti za zemljoradnju nego za stočarstvo. Tako je ceo svoj život proveo na selu, retko kad idući za ovcama po Tari. Duge zimske večeri provodio je na seoskim poselima u društvu mladih seljana.

O svojim vizijama budućnosti govorio je veoma malo.

Počeo je da proriče tek posle navršene dvadesete godine, baš kao i njegov stric Miloš. Poveravao se jedino svome kumu proti Zahariju Zahariću, koga je neobično voleo i poštovao. Kasnije je otvarao srce i pred ostalim učenim ljudima ovoga kraja, kao što su bili profesor univerziteta Aćim Stevović, Milenko Turudić i užički sveštenici Gavriilo Popović i Milan Đurić. Veliko poverenje imao je i u zeta prote Zaharija, Dimitrija-Mitu Karića, člana Državnog saveta Kraljevine Srbije, kasnije i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Voleo je za sebe da kaže da je običan „božji rab Matija“, jer je ovo ime dobio na sam dan svog rođenja, kada su se još nekrštena deca polivala „svetom vodicom“.

U početku, u svojim prekognističkim vizijama čuo je samo glasove, za koje, poput Miloša, nije umeo da objasni ni kako ni odakle dolaze. Kasnije, njemu se, navodno, uvek, u ponoć, javljao i dolazio njegov umrli stric Miloš, koji mu je, još za života, kazao da će mu se prikazivati i posle smrti, i na njega preneti svoje vidovnjačke sposobnosti.

Na pitanje svog kuma Zaharija — otkud on sve to zna, Mitar bi mu odgovarao: „Tako mi je kazato.“

Mitar je svojim vizijama dopunjavao ono što je već izrekao njegov stric. Ali, za razliku od Miloševog, jezik Mitra Tarabića bio je daleko izražajniji, a samim tim i precizniji u opisu budućih događaja. Osim toga, živio je životom svog vremena, kao i prota Zaharije, pa ga je bilo mnogo lakše razumeti nego već umrlog Miloša, čije su leksičke mogućnosti bile sputane njegovim nekomunikativnim načinom života.

A o tom vremenu i likovima Mitra Tarabića i prote Zaharija kazuje nam i jedan sačuvan zapis:

— Ti si, kume? — začu se popadijin glas s one strane vrata. — Sedi, okrepi se. Duga ti je puta noćas.

— Sad ću ja, kume — ponovi i proto njene reči, koje Mitar jedva razabra, jer dopirahu kroz zatvorena vrata protine sobe, koja je za njega, Mitra Tarabića, još i danas predstavljala veliku tajnu, bez obzira što se od davnina, bejaše okumio sa protom.

Nije ni voleo da u njoj bude sa svojim kumom. Kad god bi boravio u toj odaji, činilo mu se da život kojim živi i nije baš ono pravo bitisanje. Neka Bog oprostí njemu, običnom božijem rabu — Mitru, ali ga nekakva strava hvataše od mnoštva ukočenih pogleda svetitelja, koji su ga sa onih živopisnih ikona nekako strogo, a stalno mu se činjaše i prekorno „pogledavali“. A kada bi pri tom ugledao protu Zaharija kako na belom papiru ispisuje čitav niz kuka i zavijutaka za koja će saznati da se zovu — slova, i da se ljudi preko njih mogu razumeti, nije se osećao na svome, naročito ne u tom mnoštvu raznih knjiga, sa polica svih zidova koje su ispunjavale protinu sobu, najveću od svih odaja njegove velike, nove kuće.

Jedino onda kada mu se „ono kazivaše i prikazivaše“ i kada bi posle „toga“, čak sa planine, ili od svoje kuće, žurio protinom domu, da o tome što je „video“ i „čuo“ obavesti svoga kuma, slobodnije je ulazio u ovu sobu, jer mu se tada pričinjavalo da se nekako i sam poistovećuje sa tim knjigama i svecima, pa čak i da nadvisuje sve te knjižurine i svetitelje.

Ali, ove večeri ne beše takav slučaj, jer u ovaj dom zakorači po protinom pozivu. Zbog toga, kada ga kum pozva unutra, pristupi u sobu, pognute glave, ne gledajući okolo sebe, pa više uplašeno, nego pobožno, hitrim korakom, priđe proti i poljubi ga u ruku.

— Neka, neka, Mitre — reče mu kum Zaharije, — nijesam ja nikakav svetac, a danas, kume, i nema nikakvog pričesta da me poljubiš u ruku.

— Ne zamjeri, ko velim duhovno si lice, pa neće biti zgorog da ti pridem ruci.

— Pusti to, Mitre — odgovori prota — duhovi su na nebu, a ljudi na zemlji.

— Dobro, kume, kako Bog i ti kažete — saglasi se Mitar.

— Sa ovom rabotom ne miješaj Boga, nego samo mene — uzviknu prota!

Mitar se prekrsti i zausti da kaže svome kumu, kako je, od prilike, sve u Božjoj ruci, ali u tom trenu uđe protinica i pozva ih na večeru. Protu kao i da ne ču ovaj njezin poziv, već završivši pismo stade poluglasno da ga pročitava. Mitar u drugoj odaji ne htjede da sedne za trpezu bez domaćinovog prekrsta, već nekako skrušeno stajao pored ove sovre.

Mitar se razlikovao od strica Miloša ne samo po svom svakodnevnom načinu života, već i po znatno preciznijim viđenjima budućih događaja. Neke njegove vizije odnose se na sadržaje onih predviđanja o kojima je govorio i sam Miloš Tarabić.

Mitar je o tim predviđanjima svoga strica govorio samo onda kada bi osetio da te vizije treba oživeti pojedinim detaljima, koji su nedostajali Miloševim vizionarskim kazivanjima. Njegova reč o tim događajima, u suštini, predstavlja njihovo šire analitičko objašnjenje.

Glavno obeležje njegovog prekognističkog opusa je sagledavanje daleke budućnosti. U svojim vizijama on dolazi do kraja sadašnje civilizacije. Mitrove vizije govore o stvaranju nekog novog savršenijeg čoveka.

Njegov jezik je svež, a na nekim mestima poetski metaforičan. Njegove poruke su najansirane, jedva primetne. Iz njih, kroz didaktički govor izbija i neki revolt i optimizam. Ali, sve je podređeno slici određene budućnosti. Samo je ta distanca negde nejednaka. Kroz njegove poruke progovara vapaj nad promašajima savremenog i budućeg čovečanstva. Ta jadikovka je jača ukoliko je zabluda aktera budućih događaja izraženija. Nemoćan da izmeni tok neumitnih dana koji se gomilaju ispred njegovih godina, Mitar Tarabić često tuže nad njima.

I dok je prvi kremanski vizionar na svojim skrovitim mestima doživljavao, pored glasa, i sliku budućih zbivanja, Mitar je sve to saznavao na daleko čudniji način. . .

GLAS I POJAVA MRTVOG STRICA

O tome kako je Mitar, „video“ buduće događaje, najbolje svedoči sledeće kazivanje samog prote Zaharija.

„Jednoga dana dođe do mene moja kuma, Mitrova žena, te mi se povjери da se njezin čovjek u gluvo doba noći oblači, obuva, izlazi napolje i u kuću uvodi nekakvog svijetlog popa. Kad šnjime nasamo ostane, ondakar zaključava vrata od sobe te sjedeći kraj ognjišta nešto pričaju, ali ništa ne jedu niti piju. . .

Mene ova kumina priča podstače te neđe uoči Jovandana zaokupim ja Mitra da mi kazuje s kim se to popom noću sastaje i razgovara. Tada mi on, ko na nekoj ispovijedi, ovo ispriča:

— To je, kume, bilo sadevo, oko Božića. Čujem ja da neko u pola noći udara štapom o vratnice, te nako, napola obučen, izađem napolje. Ne videh nikog pa pomislih da me uvo omanulo, te taman mišljah da se vratim u kuću, kad se iz mrklog mraka oglasi jedan glas, koji mi kaza:

— Ne boj se, Mitre, ja sam! . . .

Okrenuh se, kade tamo, kod kućera, stoji prilika čoeka, pa pođe pravo k meni. Prepadoh se, a on ko da mi razaznaje misli, nako, blago, reče:

— Ne plaši se Mitre. . . Zar me ne prepoznaješ?

— Jok — reknem mu ja.

— Ja sam tvoj stric Miloš.

— Ali, ti si umro prije mlogo godina! — reknem mu ja.

— Jesam! No, zar se ne sjećaš kad smo za ovcama išli planini da sam ti reko da ću ti se javiti i pošlje moje smrti?

Ja se ondakar sjetih da mi je to davno, odista, kazivo te mu priđem bliže i prepoznam ga.

Prema protinom kazivanju, on je Mitra, tom prilikom, zamolio da mu što vernije opiše izgled pokojnog Miloša.

Mitar se, u prvi mah, nekako čudno nećkao pa je, posle nekoliko trenutaka, svome kumu mirno odgovorio:

— Lijepo je izgledo, moj kume Zarija. Na njemu nekakva mantija, a po njojzi ko da blago svijetle rojevi svitaca, samo nekom neopisanom svjetlošću. Taka mu je i glava bila... Bijela, a nekako svijetla... Cjelivah ga u ruku, a ona meka ko da vunu na preslici drži. Dodirnem ga po mantiji, a ona isto nako, kadivena. Sve mi se čini da bi rukom kroz njega mogao proći...

Zbog ovog, nestvarnog opisa, sveštenik Zaharije je bio uveren da je Mitar sve to sanjao ili halucinirao. Tada je između njih započeo, prvi put sumnjičav razgovor:

— Da nijesi ti to sve snijevao, moj Mitrašine?

— Kakvo snijevanje! Snijevam li ja, kume, kad vako, sadevo, s tobom govorim?

Ja mu na to rekнем:

— More biti, Mitre da si nešto, nako u snu, sam sa sobom razgovarao, pa se i kumi pričinjelo da s nekim drugim pričaš...

— Bože, kume Zarija!... je 'l ti to ona moja ženturina rekla da je videla svijetlog popa, kojeg uvodim u kuću i š njim razgovaram?

Ja mu rekнем da jeste, a on mi unakrsti:

— E, pa ako je to sve snijevo, nije mogla i ona snijevati isti san?

— Dobro, kume Mitre, a kako on ode od tebe i šta reće?

— Reće da će se jopet javljati i od ondaj mi se javi jošte nekoliko puta. Pošlje mi kaza da je vrijeme da se rastanemo te ja iziđoh u avliju da ga ispratim... Tako, polako, dođosmo do kućera, a njegova se prilika zaplasti k'o plast sijena i tako ga, nekako, nestade...

— Kako? — jopet ga priupitah.

— Pa, ne umijem da ti to objasnim ovijem, ljudskim riječima, jerbo što god da ti rečem, jopet neće biti onako kako je u istinu bilo.

Ja ga zamolim da to pokaže kako zna, a on mi ondakar reče:

— Nekako se zgrudva te postade ko grudva snijega... Sjajna i ko zlatna. Jal' grudva, jal' časa, to ti ne umijem iskazati... Pošlje, to poleće u nebo i meni se činjaše da ode među same zvijezde.

SVETOANDREJSKA SKUPŠTINA

Jedno od najpreciznijih i najdetaljnijih proročanstava Mitra Tarabića beše predviđanje događaja oko ponovnog dolaska starog kneza Miloša Obrenovića za vladara Srbije.

O tome rečito govori ovo pričanje Zaharija Zaharića:

„Kad su 1858. godine raspisani izbori za Skupštinu, neki su htjeli birati mene za poslanika, a drugi nekog Tomu Đorđevića, seljaka iz Kremana, koji čak nije bio ni pismen.

Mnogima moje kandidovanje nije bilo po volji, jer tada još bijah mlad, ni trideset godina nijesam imao.

Inače, oko tih izbora bilo je dosta okršaja. Tada, pred same izbore, slučajno sretoh kuma Mitra Tarabića, koji mi reče:

— Vidje li, kume Zarija, će će i naš Tomo Đorđević birati knjaza!

Ove riječi su me prilično zbunile, jer nijesam mogo ni pretpostaviti da će na moje mjesto u Skupštini sjesti običan, nepismeni seljak. Takođe, niti ja, niti iko drugi nije mogo ni slutiti da će ta Skupština *birati knjaza*.

Skupština je bila dvojaka, hoću reći, sastavljena od dvojakih poslanika. Jedne je birao narod, a drugi su u poslaničke klupe sedali po svome zvaniju i činu. Među njima bili su predstavnici Kasacije i Apelacije*, zatim svi prijedsjednici prvostepenih sudova, sedamnajest načelnika okružija, dvadesetijedan predstavnik sveštenečkog i mirskog reda i četiri vladike.

I, odista, na dan svetoga Andrije Prvozvanog, 30. novembra, Skupština se sastade, a 12. decembra te iste, 1858. godine, izabra knjaza Miloša Obrenovića, koji je tada još bio u Bukureštu.

* vrste najviših sudskih institucija: Kasacioni sud; apelacioni sud — prim. autora.

Ja ondaj, odista, nijesam bio izabran, već je među deputircima, u toj Skupštini, sjedio Tomo Đorđević i umjesto knjaza Aleksandra Karađorđevića birao za vladara Srbije knjaza Miloša Obrenovića.

O ovome sam u svoje vrijeme pričao svome prijatelju i pobratimu, užičkom protojereju Gavrilu Popoviću, koji je, takođe, kao deputirac, bio na Svetoandrejevskoj skupštini i sa ostalima birao knjaza Miloša.

Ja sam pobra Gavra zapitao — da li je bar štogod, uoči saziva ove Skupštine, naslućivao, ili mogao da zna o ovom knjaz-Miloševom izboru? Proto Gavriilo mi je rekao da ništa nije mogao da nasluti, niti da zna da će ta skupština birati knjaza Miloša...

„Kako to“, kazao sam mu ja. „Ti tamo u Beogradu“, pa nijesi znao, a ja u Kremnima pa znam“...

Tada sam mu rekao da sam o ovom biranju knjaza Miloša Obrenovića čuo od Mitra Tarabića, a proto Gavriilo se samo čudu čudio.“

UBIŠE KNJAZA

Dvadeset devetog maja 1868. godine zabeleženo je u Užicu Mitrovo frapantno viđenje ubistva kneza Mihaila Obrenovića.

Mitar se tog dana našao u ovom gradu, nekim svojim poslom. Varoš je vrela od mnoštva građana, a naročito seljaka, jer je bio pazarni dan. U društvu svojih Kremanaca i nekoliko prijatelja iz sela Bioske i Stapara, on se nađe na glavnom užičkom, varoškom raskršću, zvanom „Megdan“. Kao i obično, pričali su i raspitivali se koji trgovac daje najviše voska, soli i šećera za njihovu vunu i jagnjeće kože.

Bez ikakvog povoda, Tarabić se izdvoji od svog društva, popevši se na sam vrh jedne kupaste gomile kamenja, koja se tu nalazila zbog popravke kaldrme na glavnoj čaršijskoj ulici.

Na vrhu postoja nekoliko trenutaka bez reči. Ne izusti ni glasa, niti začuđenim prijateljima objasni ovaj svoj postupak.

Svi ga začuđeno gledahu, kad on iznenada, viknu:

„Kuku narode! Izgubismo knjaza! Eno, vidim kako se bori sa životom! . . . Ubiše knjaza! Ubiše knjaza!“

Dok je ovo izvikivao, oko njega se okupi mnoštvo ljudi. Svi su se krstili i sa strahom, nemo zagledali jedan u drugog, verujući da je Mitar poludeo.

Prošlo je desetak minuta otkako je on, neprestano, jadikovao za knezom Mihailom, kad se na „Megdanu“ pojavi poveća grupa pandura, koja ga jedva savlada i svezanog povede u okružni zatvor.

„Ama, šta vam je ljudi“ bunio se Mitar. „Šta to radite sa mnom? Zar ne vidite kako nam dušmani ubijaju knjaza?!“

Za to vreme u Beogradu, Garašanin je jurio u karucama, od Knjaževog konaka u Topčideru ka Narodnoj skupštini u centru grada, dok je u užičkoj apsani, ni kriv ni dužan, čamio Mitar Tarabić.

Molio je apsandžije i ključare varoškog zatvora da ga puste. Uzalud! Njegova „krivica“ bila je samo u tome što je iz dalekog Užica, svojim očima sagledao košutnjačku tragediju, u kojoj je, na najsvirepiji način, ubijen knez Mihailo Obrenović, a mlađi knežev ađutant, Garašaninov sin, smrtno ranjen.

Objašnjavao je pandurima da je, pored kneževog ropca, čuo i vapaje nekih žena i video kako gine jedna od njih, ali nije imao ko da ga sluša. Sve je bilo uzaludno. Mitru niko nije verovao ni jednu jedinu reč . . .

Tek sutradan, kada su ga, u prisustvu okružnog načelnika, zapitali — otkuda i kako je sa te daljine mogao da u samom momentu masakra u Košutnjaku sve to dozna, Mitar im je odgovorio da se, odjednom, pred njegovim očima ukazala jasna slika kneževe pogibije.

Radi utvrđivanja identiteta, policijski pristav ga je zapitao — da li je on Mitar Tarabić, seljak iz Kremana, za koga se već zna da prorokuje. Ovaj kremanski vizionar, ogorčen zbog postupka užičke pandurije, s prezirom mu odgovori:

„Nijesam ja nikakav prorok, nego običan rab božji, Matija“.

Zbog toga, dr Radovan Kazimirović greši kada, u svom delu „Tajanstvene pojave u našem narodu — Kremansko proročanstvo“, navodi da ovaj događaj na užičkoj pijaci ne treba pripisivati Mitru Tarabiću već „nekom“ vidovnjaku Matiji.

Vrlo je verovatno da se, prilikom pisanja svoje knjige, pokojni dr Kazimirović oslonio na nepotpunu arhivsku građu bivšeg Užičkog okružja, te je, nemajući vremena da se kod prote Zaharija detaljno raspita o Tarabićima, nehotice, napravio ovaj propust.

Kazimirovićeveva tvrdnja da ovo proročanstvo o pogibiji kneza Mihajla Obrenovića ne pripada Milošu Tarabiću sasvim je logična, jer je Miloš umro 1854. godine, a pomenuti događaj u Užicu zbio se 1868. godine. Međutim, on takođe navodi da ova iznenadna vizija smrti srpskog vladara ne može biti pripisana ni drugom kremanskom prekognističaru, Mitru, za šta nema osnova jer je Mitra smrt zatekla tek u pretposljednjoj godini prošlog veka.

Osim toga, dr Kazimirović nije poznavao naravi Miloša i Mitra Tarabića. Sasvim je i razumljivo što je sve to njemu ostalo nepoznato. Naime, dr Kazimirović nije nikada duže živeo među ljudima užičkog kraja te mu je, samim tim, nedostajala mogućnost da ih bolje upozna. On nije znao da Užičani

„Ubiše knjazu!“ Svedok odgovarajuće poruke Mitra Tarabića: stara užička čaršija.

moгу da budi i inadžije, kakav je u nekim situacijama bio Mitar Tarabić.

Naročito pred stranim ljudima, prema kojima je uvek bio nepoverljiv, Mitar je voleo da se predstavlja svojim drugim imenom, dobijenim „na vodici“, prilikom rođenja, pre samog krštenja.

To ime je bilo — Matija. I nije nikakvo čudo što se pred nepoznatim užičkim policajcima, arogantnim prema njemu, iz „čistog inata“ predstavio ovim svojim drugim imenom. Ta Mitrova osobina nije ostala nepoznata našem književniku Mladenu St. Đuričiću, koji se takođe bavio proučavanjem proročanstva iz Kremana.

U jednom svom delu Đuričić navodi da je Mitar Tarabić voleo da sebe naziva Matijom, svojim imenom iz crkvenih knjiga krštenih.

PREDISTORIJA KNEŽEVE POGIBIJE

Vizija ubistva kneza Mihaila Obrenovića ima svoju predistoriju.

Mesec dana pre nego što će knez poginuti u Košutnjaku, Mitar se sa kumom Zaharijem vraćao iz Užica u Kremna. S njima u društvu bio je i Miljko Milosavljević, ugledni domaćin iz sela Bioske, veliki prijatelj prote Zaharija Zaharića. Jašući nekoliko metara iza njih, Tarabić, odjednom, obode svog konja i nađe se pored svojih saputnika rekavši im:

— Ljudi, šćeo bi nešto da vam rečem!

— Kaži šta? — zapitaše Zaharije i Miljko.

Mitar dojaha do Zaharija i blago ga uhvati za bradu, pa mu se ponovo obrati:

Evo, vidite li! Knjažev život je tanji od bilo koje dlake na ovoj kumovoj bradi. Njemu duga nema vijeka.

— Hajde, bogati, Mitre, otkuda ti to pade na pamet, kad je knjaz, Bođu hvata, živ i zdrav ko dren — u jedan mah, uzvratije prota i Miljko.

— Tako mi je kazato — uobičajeno odgovori Mitar, pa zatim, kao da se pravda, otpoče da objašnjava:

Znam ja ljudi da je knjaz živ i zdrav. Značem i da neće umrijeti od bolesti.

— Nego od čega će?

Od dušmanske ruke iz naroda svog! Sve ću ja to vidjeti onoga dana i onoga časa kad se to bude zbilo.

— O, ho, kumašine, znači skoro ćeš u Biograd — našali se s njim Zaharije.

— Ma kakav Biograd, kume, Zarija, niti bi tamo znao poći, niti doći, samo mi je kazato da ću ja tu nesreću videti, ma će bijo i ma će se nalazijo!

Nekoliko dana pred kneževu pogibiju, uzički prota Milan Đurić navrati kod svoga kuma prote Zaharija u Kremna. S njim u društvu u Zahariće dođe njihov zajednički

prijatelj, Zaharijev pobratim, takođe užički prota, Gavriilo Popović.

Sveštenik Gavro je, inače, bio rođeni brat užičkog uglednog političara Alekse Đ. Popovića, prvaka takozvanih „Takovaca“ — pristalica dinastije Obrenovića. Ovom pravom narodnom svešteniku nije ništa smetalo da prijateljuje sa popovima Đurićem i Zaharićem, koje smatrahu kao ortodoksnе karadorđevićevce.

Tom prilikom prota Zaharije poveri ovoj dvojici sveštenika šta mu je Mitar Tarabić pre dvadeset pet dana rekao o sudbini kneza Mihaila Obrenovića.

Nije prošlo ni nedelju dana od ovog susreta u Kremnima, kada je sama srpska vlada iz Beograda zvanično potvrdila vest o svirepom ubistvu omiljenog vladara Knjaževine Srbije. Tada je kod ove trojice sveštenika čuđenje dostiglo vrhunac, jer su se uverili da su se reči Mitra Tarabića, koje je iskazao pred protom i Miljkom Milosavljevićem, u potpunosti obistinile.

Vapaj na užičkoj pijaci potvrdio je tragičnu istinitost košutnjačkog masakra.

Ovaj događaj naveo je protu Gavriila Popovića da se ozbiljno zainteresuje za Kremansko proročanstvo, pa je zamolio svoga pobratima Zaharija da mu kazuje sve ono što je čuo od svojih kumova vidovnjaka. Tako je sveštenik Gavro otpočeo da na specijalnom papiru zapisuje sve poruke koje su saopštavali Miloš i Mitar Tarabić, posebno prvi kremanski prorok Miloš.

sta
bis
u
Pa
ve
ov
ču
ka
in
pe

mu
ke
U
bi

19
ne
Ne
ov
Pe
nc
pr
ra

os
zn
sk

TAJNA UŽIČKOG ZAKOPANOG BLAGA

Prema kazivanju prote Zaharija, ove rukopise Gavrilo je stavio u jednu flašu od tri litra, koju je, pre toga, napunio bistrim uljem i tako ih konzervirao. Sve je to uzidao, duboko, u temelje svoje nove kuće u Užicu, pod brdom, takozvanim Pašinovcem. Ta nova Gavrilova kuća nalazila se u dvorištu velikog Popovićevog zdanja na bivšoj žitnoj pijaci. Popović je ovo poverio mnogim uglednim Užičanima, rekavši im da to čini radi budućih pokolenja, jer veruje da će jednoga dana kazivanja Miloša i Mitra Tarabića postati predmet velikog interesovanja čitavog potomstva, a naročito ljudi od nauke i pera.

Ta dvorišna kuća prote Gavrila nalazila se na onom mestu „pod Pašinovcem“ koje danas zauzima građevinski kompleks Doma Jugoslovenske narodne armije u Titovom Užicu i zajedno sa letnjom baštom ispunjava čitavu površinu bivšeg protinog zdanja.

Izgradnja ovog doma započeta je 1947. godine, a završena 1949. godine. Mnogo radnih časova na izgradnji ove imponantne zgrade dobrovoljno su dali satni građani Titovog Užica. Neki od njih se i danas sećaju kako se pored ostalih zgrada ovog gradskog bloka rušila i dvorišna kuća prote Gavrila Popovića, i da njeni duboki temelji nisu dirani, jer jednostavno nije bilo ni potrebno njihovo iskopavanje. Naime, čitav taj prostor, koji danas zauzima letnja bašta Doma JNA, zabetoniran je da bi poslužio kao plato za igru.

Tako je ta vredna zaostavština prote Gavrila Popovića ostala zakopana i nedirnuta duboko pod zemljom da bi, ko zna kada, i u kojoj generaciji, neko pokušao da razbije jedan sloj betona koji deli nauku od dnevnih potreba.

Često razgovarao sa Mitrom Tarabićem: Društvo Karic, zet proto Zaharijo. Kasnije postao član Državnog saveta bivše Krajevine Jugoslavije.

g
n
P
P
fi
d
n
n
k
g
r
R
j
j
M
p
u
ta
Z
n
d
k

SUSRET NA MORAVI

Događaj koji će ovde biti opisan zbio se oko 1870. godine, u jednom gradu na Moravi.

Mladi knez Milan Obrenović slušao je još za vreme namesničke vladavine, dok je bio nepunoletan, priče o „crnom proročanstvu“, kako su tada zvali viđenja kremanskih proroka.

Kada je postao punoletan, obrati se svome ministru finansija Čedomilju Mijatoviću, čoveku koji je, nasuprot drugim kneževim ministrima, čvrsto verovao u ishode kazivanja kremanskih proroka.

Zainteresovan za sudbinu dinastije, on jednoga dana naredi svom ministru da organizuje direktan susret sa prorokom Mitrom Tarabićem, jer mu stric Miloš beše umro, ima već gotovo dvadeset godina.

Preko užičkog Okružnog načelstva udesiše da Mitra Tarabića dovedu knezu, ali da on ne zna s kim će razgovarati. Reći će mu da ponese katrana i luča koliko god može, jer će ga u jednom gradu na Moravi čekati jedan mladi trgovac koji tu robu dobro plaća.

Od Zlatibora su, inače, karavanski putevi vodili dolinom Morave, pa Mitar nije imao šta da posumnja. Znao je da ovim pravcem idu sve kiridžije zlatiborskog kraja.

U tom gradu na Moravi, čije se ime nije moglo tačno utvrditi, čekao je prurušeni knez Milan, okružen svojim takođe prurušenim pomoćnicima, „ortacima“ u ovom poslu. Za ovu priliku knez se čak i maskirao, kako bi sakrio svoje mlade godine.

Milanu Obrenoviću, odličnom „glumcu“, nije bilo teško da se saživi sa ovom ulogom od koje je mnogo očekivao.

Susret se odigrao u jednoj zasebnoj prostoriji neke kafane na periferiji grada, bliže karavanskom putu. Ljudi

Čedomilja Mijatovića su se potrudili da kafana bude poluprazna.

Milan sede za jedan sporedan sto, a ostali se okupiše oko drugog glavnog stola, za kojim je trebalo da se izvrši ova pogodba. Za Mitra su svi bili trgovci lučem i katranom.

Pre nego što će pozvati Mitra u kafanu, priđe mu jedan od „trgovaca“ i rače:

— Deder da vidim tvoj luč. Ima jedan što hoće da ti ga otkupi.

Mitar je to i očekivao, i uputio se u kafanu. Ali, kada se vrata otvoriše, on ne pođe ka glavnom stolu, već ka onome gde je sedeo prerušeni srpski vladalac knez Milan Obrenović.

Čim ga ugleda, Mitar se do zemlje pokloni.

— Šta nam se klanjaš — povikaše „trgovci“.

— Ne klanjam se ja vama, već se klanjam knezu Srbije — odgovori Mitar bez dvoumljenja.

Kada videše šta bi, svi se čudom začudiše, a Mitar na to utvratil:

— Gospodaru, ja se čudim, kako ovi ljudi ne vide da ti kruna svijetli oko glave?

Knez ga onda odmah pozva za sto, a on odgovori:

— De ja mogu za tvoj sto, gospodaru, kad sam ja običan seljak, osim ako ti naređuješ?

— Nisi ti običan čovek, moj Tarabiću, kad si mogao mene ovakvog prepoznati.

I tako, Mitar sede za sto sa vladarom Srbije toga vremena. Licem u lice, dim uz dim.

I poče razgovor.

— Ti si prorekao ubistvo moga strica Mihaila. I zaista se tako i dogodilo?

— Jesam, gospodaru!

— Hoćeš li i meni reći moju sudbinu?

— Nemoj gospodaru, ne valja! Sve me drugo pitaj, samo o tome nemoj!

— Hoću da mi kažeš!

— Nemoj gospodaru, nije dobro!

— Oću da mi kažeš!!“

— Ako mi ti, gospodaru naređuješ, neka tako i bude!

— Naređujem!

Mitar mu tada reče da će se oženiti lepom i mladom ženom, plemenitog roda, i da će s njom imati jedno muško dete.

Onda pogleda na grad i reče knezu: — Odavde ćeš, gospodaru, sa Nišom razgovarati.

Knez mu uzvratil:

Kako ja sa Nišom mogu razgovarati, kada je *Niš* u turskoj carevini?

Tada mu Mitar reče:

Neće proći ni nekoliko godina, a ti ćeš na bijelom konju ući u Niš i osloboditi sve naše krajeve, đe god srpske kuće bude bilo.

— Ali ti, Mitre, reče da me crne stvari čekaju?

— Rekoh, gospodarul

I onda mu reče da će u svojim najboljim godinama biti prognan iz Srbije i da će umreti u tuđoj zemlji, a da Srbiju nikad više neće videti . . . Umreće bez žene sa kojom će kratko vremena živeti.

Kada ču ove reči, Milan klonu. Pred običnim seljakom iz Kremana klonu jedan krunisani vladar koji se u svim dotadašnjim situacijama vladao hrabro i trezveno.

Da ne bude prevare, kneževi ljudi otkupiše Mitru sav luč, a knez ga darova dukatima. I tako se rastaše. Mitar se zaputi ka svojim dalekim Kremnima, a knez, ispunjen zaista „crnim proročanstvom“ krenu put prestonog Beograda.

Knežev ministar finansija koji beše i ugovorio ovaj susret, zapisao je tada sve što je čuo. O svemu tome izdao je u Londonu 1916. godine knjigu „Uspomene jednog srpskog diplomate“.

BUDUĆNOST KRALJA MILANA

O toj zloj sudbini kralja Milana, za kojeg je još Miloš znao da će „kao dete doći da vlada Srbijom“, Mita je ovako govorio proti Zahariji:

„U prvo vrijeme, kume, to dijete, koje budne došlo na prestolje Srbije, neće vladati samo, već uz pomoć nekakve komisije od tri člana.

Dugo vremena dok dijete ne bude stasalo, u zemlji će biti veliko nezadovoljstvo i uzrujanost među narodom. Kad se zamomči, to dijete će povesti rat protivu Turčina. U početku toga rata neće imati sreće, ali će u drugoj godini te vojne Srbiji biti bolje. Počeće, uz pomoć Rusije, dobijati boj iza boja, te će tako pobijediti Tursku.

Taj momak će znatno proširiti srpske međe, te će i svoju glavu kraljevskom krunom ovjenčati, a Srbiju novom slavom proslaviti.

Poslje će Srbija pod željom tog momka koji budne kralj povesti rat protivu jedne bratske države. Od toga rata svako živi će se stidjeti. Na našu sramotu mi ćemo neslavno izgubiti tu vojnu, a vojnici koji se iz toga rata budnu vratili svojijem kućama će govoriti:

„Nit znamo čerez čega smo u taj rat pošli, nit' čerez čega smo vamo došli . . .“ Taj pogibelj naše vojske nikome potreban neće biti, te će se narod sam zapitati: „Šta nam je donio taj rat, osim jada i sramote?“

Kade taj momak postane kralj dovešće kraljicu iz bratske zemlje. Ona će biti lijepa ko vila. Oči će joj take biti ko noć puna svijetlih zvijezda, a glas ko najmilozvučnija frula čobanska. Kad budne išla sokakom svi će mišljati da najljepša planinska srna kaldrmu gazi . . . No, on neće dugo s njome sastaviti. Prijeke naravi, svoju ženu će ocerati iz zemlje, te će Srbija ostati bez kraljice.

Narod će žaliti svoju kraljicu i o njojzi će, uz inat kralju,

lijepe pjesme ispjevati i pjevati. Ta žena, kraljica, rodiće mu muško dijete i ono će još nejakom, ko što mu otac bijaše, sjesti na srpsko prestolje.

Kad mu se sin krunom ovjenča, taj kralj će biti očeran iz zemlje. U tuđini se jopet neće sastaviti sa svojom kraljicom. No, voljeće mlogo ženskinja, a i ženskinje će voljeti njega, jerbo će biti lijep sa očima ko u sokola sivog i slatkorječiv, te će ga sve što suknju nosi rado čuti i slušati . . .

Utjeha će mu biti u tome što će mu svu čast ukazivati mlogi carevi, te će na svijem dvorovima rado viđen biti. Dobru vjeru će mu jedan car pokloniti koji će ga voljeti ko što svojega sina jedinca voli. Š njim će on imati mlogo zboru i raznijeh dogovora, ali umrijeće mlad u najboljijem godinama za čoeaka. Umrijeće u jednom carskom gradu u tuđini u velikoj sjeti i žalosti za Srbijom. U tuđini će i sahranjen biti. Velikačka čest će mu biti ukazana kade budne umro. Mnoštvo krunisanih glava sjatiće se oko njegovoga tabuta, a taj veliki car će mu svijeću nositi.“

- Poruka Mitra Tarabića govorila je očigledno o kralju Milanu Obrenoviću, koji je došao da vlada Srbijom posle ubistva njegovog strica Mihaila 1868. godine. Na ovaj presto stupio je maloletan, pa je jedno vreme, dok nije postao punoletan, kneževinom Srbijom upravljalo namesničko telo.

- Kao što se zna iz istorije, Milan je, još kao knez, objavio rat Turskoj 1876. godine. U tom ratu Srbija je pretrpela velike gubitke. Međutim, sledeće godine Srbi su znatno ojačali i iz veliku pomoć Rusije pobedili su tursku vojsku.

- Posle ovoga rata, Kneževina Srbija proširila je svoje teritorije, te su, samim tim, stvoreni svi uslovi da postane kraljevina. Nekoliko godina kasnije, 1881. godine, Milan Obrenović će postati prvi srpski kralj, posle viševekovnog ropstva pod Otomanskom imperijom.

- Što se tiče kraljevog privatnog života, poznato je da se oženio ruskom plemkinjom Natalijom Pješko. Iz tog braka rodio se sin-jedinac Aleksandar-Saša. Poznato je da ovaj brak nije bio nimalo srećan, te da je zbog stalnih svađa kraljica Natalija bila primorana da napusti zemlju.

- Kao žena neobične lepote i finih manira, kraljica Natalija Obrenović stekla je među Srbima ogromne simpatije. Naročito zbog njenih briga za širenje kulture, prosvete, a posebno zdravstva. Narod ju je zbog toga iskreno zavoleo, pa je njeno prgonstvo potreslo čitavo javno mnjenje zemlje i prestonog Beograda.

Revoltirani ovim postupkom kralja Milana, Srbi su javno, u znak protesta, pevali poznatu pesmu:

„Milane, dragane, ljubim te ja,
ljubi te tvoja Natalija . . .“

• Kada se analizira ovaj deo Mitrove poruke o životnom putu srpskog vladara, odmah se može uočiti da je kremanski vidovnjak predvideo da će kralj Milan voditi i jedan neslavan rat „sa bratskom državom“. Reč je o srpskobugarskom ratu, koji je ovaj vladar, bez ikakvog razloga, poveo 1885. godine. Taj rat Srbija je sramno izgubila.

• Osim toga, jasno je da je ovaj *prekognističar* predvideo i Milanovo progonstvo i njegovu preranu smrt, daleko od otadžbine. Milan je umro u Beču. Sahranjen je u fruškogorskom manastiru Krušedolu, van granica tadašnje Srbije, na državnoj teritoriji Austrougarske monarhije.

• Kazivanje Mitra Tarabića da će oko Milanovog kovčega biti okupljeno mnoštvo krunisanih glava tadašnje Evrope sasvim se obistinilo. Naime, na ispraćaju zemnih ostataka ovoga srpskog vladara u sremski manastir Krušedol, pored austrougarskog cara i kralja, Franca Josipa Habzburškog, koji je po pravoslavnom obredu, iza Milanovog kovčega, nosio veliku sveću, ovoj tužnoj ceremoniji prisustvovali su predstavnici gotovo svih evropskih dvorova. Inače, tada je u Beču vladala velika hladnoća, a sam dan ispraćaja mrtvoga kralja Milana bio je jedan od najhladnijih u istoriji ovoga grada.

• Izgleda da je Mitar Tarabić *osetio* ono mesto istorije koje nam ni ona sama, do danas, nije otkrila. Reč je o takozvanom „trijalizmu“, između Beča, Beograda i Budimpešte, u kome je, po ideji Franca Josipa, odlučujuću ulogu trebalo da odigra Milan Obrenović.

Opisujući viziju čestih susreta srpskog vladara sa austrijskim carem, kremanski prekognističar iskazao je i sledeću rečenicu: „Š njim će imati mnogo zboru i raznijeh dogovora.“

• Ne može ostati nezapažena još jedna Tarabićeva poruka koja se odnosi na „srpsko-turski rat“ 1876. godine, a o kojoj nam je prota Zaharije ostavio ovaj zapis:

„Kade je nastao Prvi turski rat, ondakar je Mitar stalno govorio narodu da se ne plaši, jer Turci neće ući u Kremna. Ja sam se uzdao u ove kumove riječi te nijesam niče bježao, iako su askeri i bašibozuci bili na pola sahata od našeg sela.

Bio sam miran, bez obzira što su Mokra Gora i Zaovine bile već u plamenu. Narod bijaše uhvatila velika strava te gotovo svi bježahu prema Užicu.

Bježalo je sve . . . I staro i mlado . . . Jako i ne jako . . .

Međutim, Mitar i ja serbez smo sjedjeli i odvrćali narod da ne bježi govoreći:

„Šta je, ljudi?! Što bježite?! Vi ste ljudi! Ni jedan Turčin neće Šargan preći!

Tako je i bilo . . . Turci su došli ispod Šargana, ali ga nijesu prešli, jer ih je naša vojska potisnula prema Drini.“

ŽENIDBA I SMRT POSLEDNJEG OBRENOVIĆA

Tako je sve predviđao i kazivao Mitar Tarabić. A kad mu je valjalo mreti, nekoliko dana pre svoje smrti, baš uoči 29. maja 1899. godine, on dođe svome kumu Zahariju. Bilo je to tačno četiri godine pre ubistva kraljice Drage i kralja Aleksandra Obrenovića. Tada mu najpre ispriča sudbinu koja čeka Obrenoviće, da bi se posle pozabavio svojom.

„Pošljednji Obrenović će se nesretno oženiti“, počeo on svoje kazivanje kumu Zahariju. „Žena će mu biti lijepa, kao rumena jabuka, ali šnjome neće imati dece. Neće niko razumjeti njiovu dobrotu i ljubav lijepu ko majski cvijet te će zato sa svojom kraljicom poginuti od ruke svoje vojske, na sutrašnji dan, ali tek kroz četiri godine.“

„Znači, 1903. godine?“, upita ga prota, što on i potvrdi.

„Za jednu noć će nestati ko da ih je grom pobio. Poginuće istog dana u godini u kome je poginuo knjaz Mijajlo...“

O tom događaju, o tom Majskom prevratu 1903. godine, prota Zaharije je ostavio ovo svedočanstvo:

„Dogodilo se to baš onoga dana kada je kao školski nadzornik došo da obiđe kremansku školu profesor Svetozar Mojković. Mi ondaj u školskoj zgradi priredismo lijep ručak. Za vrijeme jela svi su me tjerali da im pričam o prorokovanjima Miloša i Mitra Tarabića. Sam nadzornik Mojković me je sa velikijem pozorom slušao, a i svi ostali što bijahu sa sovrom.

No ja, jopet, vidim da gospodin Mojković neke stvari iz mojega pričanja vjeruje, a neke jok...“

Taman sam, uzdajući se u čast prisutnijeh ljudi, stao pričati o ubistvu kraljice Drage i kralja Aleksandra Obrenovića, kada se otvoriše vrata i na njima se ukaza moj srodnik David Miljković. Primjetim ja da je David nešto ozbiljan i blijed. Pitam ga što mu je i što se tako uozbiljio, a on, pred svima nama, reče da je jutroske zorom pošo iz Užica, ali da se dolje

po varoši, još od jutra, priča da su sinoć u dvoru ubijeni kralj i kraljica.

Tada svi poustajahu i nastade tajac.

Nadzornik Mojković reče da je to nemoguće i da neko protura lažne vijesti. Ja ga, na to zapitah — koji je danaske dan i datum, a on mi odgovori da je 29. maj.

Sjetivši se Mitrovih riječi da će kralj i kraljica poginuti istoga dana i datuma kada je poginuo i knjaz Mihailo, ja gospodinu Mojkoviću rečem da je ta vijest sasvim tačna, te da ne prenegluje u donošenju suda o toj vijesti.

Gospodin Mojković mi rekne da ne budnem tako siguran, dok se to ne potvrdi od strane zvaničnijeh vlasti. Na to mu ja uzvratim, te mu rečem da sam čvrsto uvjeren da je ta novost tačna, jer mi je moj kum Mitar Tarabić kazivao da će kralj i kraljica poginuti istoga datuma kad je poginuo knjaz Mihailo, a, eto, danaske je dvadeset deveti maj. Nadzornik Mojković je na sve to opet bio sumnjičav.

Nije prošlo ni pola sahata kade do škole, iz Čajetine, dojaha sreski pisar Danilo Purić, te nam pokaza depešu iz Biograda, koja je potvrđivala da je ova vijest sasvim istinita.

Mojković se samo prekrsti i reče mi da sam bijo u pravu.“

»CRNO PROROČANSTVO«

Kralj Aleksandar i kraljica Draga znali su kakva ih sudbina čeka, prema prorokovanju Mitra Tarabića. O tome kakvu su važnost pridavali tom zloslutnom proročanstvu i kako su ga primili, govori u svojoj knjizi „Poslednji Obrenovići“ Mladen St. Đuričić, izdatoj u Beogradu, 1967. godine. On je zabeležio svedočenja Pere Todorovića, ondašnjeg poznatog publiciste, o susretima sa kraljem Aleksandrom i kraljicom Dragom, u kojima im je preneo kazivanja kremanskih proroka, a koja su od strane ovoga dvora kasnije nazvana „Crno proročanstvo“.

Evo opisa tih susreta i razgovora:

„Još 1902. u podlistku „Malih Novina“ izišao je napis Čede Mijatovića pod naslovom „Jedno proročanstvo“. Pisac je govorio o predskazivanju onoga što se dotle zbilo, a kad je došao do vladavine Kralja Aleksandra on je stao i ostavio mnogobrojne čitaoce nadražene željom da saznaju šta je prorok rekao za to vreme, u kome oni žive.

Očekivali su nastavak proročanstva, pa kad ga nije bilo, dopisnicama i pismima bombardovali su uredništvo i tražili da se kaže i dalje: šta još čeka Srbiju?

Urednik „Malih Novina“ Pera Todorović očekivao je da vidi kako će Dvor odgovoriti na to pisanje njegovog lista, i nije hitao s nastavkom. U tom je dobio poziv od Kralja. Čim se javio, Aleksandar ga je stao prekorevati što je pustio u list to proročanstvo.

— Traži ga narod, Veličanstvo! Svi su brojevi prosto razgrabljeni.

— Verujem — reče Kralj zlovoljno. — Jagmi se svetina! Njoj je samo do čudesa i proročanstava! Najbolje je da više ništa o tome ne napišete. Što da podgrevate ono što je bilo pre trijestak godina? Pa onda tu se, čini mi se, nešto pominje o meni, i — ako se ne varam — čak se i o Kraljici nešto proriče.

Neprijatelji i tako sve čine da nam zagorčaju život, a vi im sad „taman idete na ruku“, — završi Kralj nabusito.

Todorović ga je stao uveravati da se „baš ćutanjem šire rdavi glasovi i u narod unose svakojake slutnje i praznoverice. Svet je nešto naučio o tome proročanstvu za dinastiju Obrenovića i jako se zainteresovao“. Ako mi začutimo, progovoriće oni kojima će ovo doći kao zgodna da proture sve što njima treba. Stoga je bolje da govorimo o tome mi, prijatelji, koji ćemo naći put i način. . .

— Šta možete vi kad se tu proriče propast moje dinastije?! . . . Proriče li se to. . . proriče li se? . . .

— Ja ću to opet nekako ublažiti i na dobro okrenuti.

— Vraga ćete vi to na dobro okrenuti! . . . Najbolje bi bilo da to niste ni potezali, — prekide Kralj urednika, koji je bio na velikoj mucu i stalno ponavljao da bi neodzivanje čitaocima probudilo u njih „veliku radoznalost i svakojaka nagađanja i sumnjičenja.

Kralj je poduže ćutao, pa će najzad:

— Ja za sebe baš toliko ne marim, ali Kraljicu to jako dira. Moraćete otići do nje da se izvinite i da joj to objasnite.¹³⁶

*

Ali Todoroviću se nije išlo Kraljici. A čitaoci, kao da su se zaverili, navaljivali su i danju i noću, i usmeno i pismeno, na svakom koraku zahtevali da se nastavi proročanstvo, i da se javno kaže šta je čudni prorok video dalje. Kakva sudbina čeka mladog vladara, Srbiju i Srpstvo?

Prolazili su dani, nedelje pa i meseci. Ušlo se u novu godinu, pa i u novo proleće, a zahtevi čitalaca se množili, naročito posle martovskih demonstracija, te urednik morade posle dugog vremena ipak otići Kraljici. . .

Prema njemu, kao i prema mnogim drugim, Draga je umela biti veoma ljubazna, ali sad ga dočeka stojeći.

— Pravo, da vam kažem, gospodine Todoroviću,* srdim se na vas. Pre sam vaše *Male Novine* u slast čitala, a sada, kad koji broj uzmem u ruke, uvek strepim, da u njemu ne nađem kako ste počeli iznositi ono prokleta proročanstvo.

Ošamaren takvim dočekom, ni daroviti novinar ne snađe se odmah, te Kraljica nastavi:

¹³⁶ Pera Todorović, *Ogledalo*, 122—125. Št. S. Horovica, Beograd, 1903.

* U originalu „g. Todoroviću“. Ali tako se nije moglo izgovarati.

— Za sebe toliko ne marim. Ja sam na to već oguglala i malo drukčije gledam na te stvari. Ali za Kralja me srce boli. On se, siromah, prosto iskida. . . Svaki dan napune mu glavu kojekakvim dostavama, pa po svu noć ne može da trene od teške brige. Prosto će ga ubiti ta nesanica, koja evo već mesecima traje! . . .

— Za Boga, Veličanstvo, šta vi to govorite!? — uzviknu već pribran Todorović. — Zar moji podlisci ne daju Kralju mirno spavati? . . .

— Ta nisu baš samo vaši podlisci, nego malo oni, malo druge dostave, tek. . . Živci mu se razdraže, pa često ne može oka svesti. . . Tek kad se dan ukaže, on se malo smiri i zaspi, pa i to nije nikakav san: sve se trza i preza!

— A meni Njegovo Veličanstvo kaže, da to njemu i ne pada tako teško, ali se kida mnogo zbog vas! I zahtevalo je da vam objasnim stvar, i stoga sam došao.

— Zar ste vi zaboravili onaj sukob s Kraljem zbog krstova i grobova? — smešila se žalosno Kraljica. — Kad ste ono ispod naših vereničkih slika doneli onaj članak o smrti kralja Umberta?

— Stradao sam ni kriv, ni dužan!

— Jedva sam uspela da uverim Kralja da je to došlo slučajno, pri prelomu. Čim se progovori o smrti, kosturima, zmiji ili gušteru, on se sav naježi i stane se groziti. Naravno, ja vam ovo govorim u poverenju, jer znam da ste naš prijatelj. . . Izvolite sedeti.

Spusti se u fotelju prema gostu i nastavi:

— Iako ste me nekad napadali. . . Da, da: vi, moj bivši sused sa ugla u Svetosavskoj ulici. . . napadali ste me!

— Nikad Veličanstvo!

— A ono „jalovica?“

— Ja sam tada samo služio svome Kralju.

Draga se milostivo nasmeši:

— Ja sam to sve predala zaboravu, jer sam uverena da ste naš istinski prijatelj.

Novinar se prikloni dublje i stade vrelim rečima potvrđivati svoju odanost Kralju i njegovom domu. Kraljica ga dosluša, pa podvuče:

— Stoga što sam uverena da ste naš prijatelj, ja vam ovako slobodno i govorim. Kralj neće da prizna to, neće ni da govori pred drugima o tim stvarima, ali u istini on je vrlo uznemiren ovim raznim dostavama, i došaptavanjem s raznih strana o nekakvim zaverama, atentatima i drugim nesrećama. Pa kad je povrh svega još došlo to „crno proročanstvo“. . .

— Oprostite, Veličanstvo, ja ne znam — šta ste vi tako crno našli u mom podlistku?

— Ta, nije crno to što je do sada izišlo, već ono tek ima da izade! Otkud ste baš sad, kad nam se sviju strana toliko prete i svako zlo slute... otkud baš sad da i vi potegnute to prokleta proročanstvo?

— Da ga doteram, i ulepšam.

— Zar se i to može??

Urednik *Malih Novina* Pera Todorović se osmehnu značajno:

— To, Veličanstvo, spada u naš novinarski poziv. U službu Kralju i Otadžbini.

Malo razvedrena, Kraljica se zamisli.

— Ja sam mnogo i s raznih strana slušala o tom proročanstvu. Govorilo se ovde ovo, onde ono. A meni je mnogo stalo da znam — šta je istina? Šta je u njemu prorečeno za Kralja i mene? Molim vas da mi to iskreno kažete. Ali pričajte sve, apsolutno sve, nemojte ništa kriti ni prećutkivati.¹³⁷

I sâm gorke sudbine, novinar u Kraljici takođe sagleda nesrećnu ženu, i stade se boriti s čašću i dužnošću. Ona ga prozre i ponovo zamoli da ništa ne prećuti, ma kako bilo tužno i jadovito.

Pera Todorović zamrsi reč, pa se brzo ote i stade odrešito kazivati.

II

U okrugu užičkom na ogranku Šargana leži selo Kremna. U njoj je, polovinom prošlog veka živeo neki Mateja Tarabić.** „Bio je poznat kao čovek koji je malo šenuo pameću, ali miran čovek koji nikoga ne dira.“ O njemu su se govorile čudesne stvari, i seljaci su ga obilazili, podalje, ali s poštovanjem.

Maja 28. 1869. godine Tarabić dođe u Užice poslom, nasred čaršije dobi „napad“ i stade ga vika i zapomaganje:

— Aj, ljudi, braćo, ne dajte; ubiše Knjaza iz zasede... Eno i' neooo s jataganima... Joj, doboga, milog, iskasapiše svetlog Knjaza Mikaila!...

¹³⁷ *Ogledalo* Pere Todorovića, str. 125—131.

** Susedi, kao i svi Užičani znaju ga samo pod imenom Mitar, a ime „Mateja“ ostalo je samo u krštenici, ili u službenim aktima. III je omaška u *Ogledalu*.

Oko njega se zgomila svet. Žandarm ga zgrabi za gunjić, potera u načelstvo i optuži za „oporočavanje vlasti“. U čaršiji se, srećom, desio i vidovnjakov kum, prota Zaharija Zaharić*** iz Kremne. Čuvši šta se dogodilo, prota dotrča u načelstvo i s mukom uveri vlast da je njegov kum vidovit čovek, koji sve događaje predviđa unapred. Opomenu vlast da hitno izveste ministarstvo i Dvor, da se spreči zločin; i s kuma-Mitrom**** vrati se u Kremnu. A sutradan oko 6 časova po podne, u ono isto vreme u koje je juče Mitar sagledao događaj, on se istinski zbio u Košutnjaku, kod Beograda!

Policija je odmah pozvala vidovnjaka, i nastala su nova sasušanja, na kojima su se otkrila mnoga proročanstva, mnoge stvari koje je vidovnjak unapred predskazivao. S prva se sumnjalo da je i on bio u zaveri, pa poludeo i otkrio je, a kad se utvrdilo tako nešto novo i neobično, načelstvo je izvestilo vladu.

Kremanski prorok je pušten kući, i ponovo pozivan. Potom je vođen „čak u Beograd“ i dugo saslušavan u Ministarstvu unutrašnjih dela. Najzad je i sam Knez Milan zahtevao da ga vidi, i da mu predskaže sudbinu. Tarabić se opirao i najzad, pošto je prorekao otkriće telefona i oslobođenje Niša i novih oblasti na Jugu Srbije, vidovnjak je rekao Knezu Milanu da će „Srbiju namučiti, ali će je i kraljevskim vencem venčati.“ I da će sebi „metnuti na glavu krunu kraljevsku, ali će biti zle ruke i zle sreće... Umreće u najboljem dobu“ i još u izgnanstvu. Jedinac sin će ga proterati iz otadžbine!

— Baš tako!? — zaprepasti se Draga.

— Tako kažu službena akta. Ona su sad u ministarstvu; naredite da vam se donesu.

— Molim vas, dalje...

— Veličanstvo, preklinjem vas da me razrešite — izbaci Todorović, a čelo mu probi tanka rosa.

Kraljica uzdahnu:

— Pričajte, pričajte! Šta vredi zavaravati se. Ja ću to već ionako pročitati u aktima.

Todorović se iskašlja i nastavi tuđim glasom:

— Sin mu, jedinic, biće još gore sreće. Neće imati od

*** Njemu je prorekao da će ga hajduci dvaput peći usijanin verigama, da iznude ušteđene dukate, što se istinski i zbilo.

**** Radi izbegavanja zeva. Jedinствен slučaj u srpskom jeziku, već zamire i u Podrinju.

srca poroda i umreće mlad, vrlo mlad, neće napuniti ni trideset godina!

— Za Boga, gospodin-Todoroviću, zar baš tako stoji, da neće napuniti ni tridesetu?

— Veličanstvo, vi ste mi zapovedili da sve kazujem i da ništa ne krijem.

Na to će Kraljica uzdrhtalim glasom:

— Kazujte, kazujte (dalje), molim vas.

— ... S njim će se ugasiti njegova sveća. To znači: ugasiće se ona sveća koja se u njegovom domu o Slavi pali, to jest: izumreće njegova loza; *neće više biti Obrenovića!*

Iz Kraljice, kao da dolazi iz suve kace, stiže žedan i mračan glas:

— Dalje, dalje!

... Srbijom će zavladata druga loza (dinastija), ali ni ona neće biti dugoveka. *Izrodiće se unutrašnje borbe i krvljenja, doći će meteži i međunarodni sukobi, i strana, tuđinska, neprijateljska sila zavladaće Srbijom i dušmanski će pritisnuti rod srpski. I nastaću tako strašna i nesrećna vremena, da će živi, prolazeći pored grobova predaka svojih, zastajati i uzdišati: „Otvorite se grobovi, da i mi živi u vas legnemo! ... Blago vama što ste pomrli, te bar svojim očima ne gledate muke, buke i jade naše!*

— A posle?

— Kad srpski narod „prestrada sve ono što je Hristos na krsu prostradao *onda će se iz sredine naroda, iz sirotnoga doma i od prostoga roda javiti čovek koji će svoj narod dići, povesti, osloboditi i ujediniti tako, da svi Srbi budu zajedno i da budu sami svoji gospodari, kako nikad pre nisu bili. I onda će nastati tako miran i srećan život... da će ljudi, prolazeći pokraj grobova predaka svojih i uzvikivati radosno:*

„Ustanite mrtvi da živimo!“¹³⁴

Kraljica je kao skamenjena sedela u svojoj velikoj stolici. Najzad „uzdahnu duboko, vrlo duboko i reče skoro šapatom:

— Strašno proročanstvo! ... Užasno proročanstvo! ... Neće doživeti ni tridesetu godinu! ... A sada mu je tek dvadeset sedma! ... Značilo bi: jedva još tri godine! ... To bi bilo užasno, užasno! ... Svemoguću Bože, je li to moguće?!

Govorila je „isprekidano, tiho, promuklim, slomijenim glasom. Izgledalo je kao da govori sama sebi, pa onda

¹³⁴ *Ogledalo*, str. 132—136 — Kurziv je od pisca ovog dela.

najedared klonu. . . Smanji se i sparuiši, spusti glavu u šake, i tako slomljena, skrušena“ dugo je nemila.

Todoroviću se priviđao samo njen zatiljak i njen gojazni, beli, obli vrat. I zažali je iskreno.

Kad je Kraljica digla glavu, oči su joj bile pune suza. I sam uzbuđen, novinar je tražio ma kakvu reč utehe, koje nije bilo niotkud. Umesto nje, ote mu se:

— Ima još nešto, Veličanstvo! . . . Jedna sitnica . . . Onaj čovek iz naroda što će doći da izbavi otadžbinu opet će biti po dalekoj vezi od loze Obrenovića! Vidovnjak je rekao ovako: „To će biti kao kad iz suva, ogorela panja izbije mlada, sočna šibljika. To će biti od jedne daleke, daleke žilice, koja se čak tamo negde duboko u zemlji sačuvala!“¹³⁹

— Čula sam da to proročanstvo i o meni govori, a vi o tome — ni reči?

— Koliko ja znam, tu se govori samo kako će se Kralj oženiti jednom građankom, Srпкиnjom, i kako će ona potpuno podeliti njegovu sudbinu!

Na to sirota Kraljica raširi ruke i reče skoro kroz plač:

— Jao, Bože! Ja i ne tražim ništa drugo, no da s njim podelim sve . . . sve! Ali, zaboga, gospodin-Todoroviću, je li moguće da je taj umobolnik prorekao čak i to kako će se Kralj oženiti? To što nismo znali do poslednjeg časa i mi sami, Kralj i ja — da jedan sumahnuti Užičanin vidi jasno pre tri i po decenije?! Zaboga, je li to moguće?!¹⁴⁰

Zagrenu se i šakama pokri lice . . .“

¹³⁹ Isto, str. 136 — 138—Kurziv je od pisca ovog dela.

¹⁴⁰ *Ogledalo* Pere Todorovića, str. 140—143.

TELEGRAF I TELEFON

Kremanski vizionar Mitar Tarabić predvideo je i mnoge tehničke izume i niz naučnih dostignuća. O tome nam najvernije svedoči kazivanje prote Zaharija:

„Jednoga dana uoči samog Turskog rata 1876. lj. g. pođem ja do sela. Tuj, u kavani, zateknem kuma Mitra, te porazgovaramo o raznijem stvarima. Nakon jednog sahat našega razgovora Mitar se nešto zamisli pa poče pričati da će doći vrijeme kada će ljudi, brez obzira na velike daljine, moći jedan s drugim razgovarati, a da se ne vide no samo čuju.

Kasnije će voditi ove razgovore i moći da se vide, ali to će doživjeti oni, kako reče Mitar, koji budnu živjeli iza naših unuka . . .

— Vidiš, kume Zarija — stade on da objašnjava, — pro-naći će se neko sokočalo* — te će uz pomoć njega knjaz moći da razgovara sa svojim doglavnicima. On će, primjera radi, si-đeti u Biogradu, a oni u drugim varošima Srbije, ali će se jopet lijepo čuti.

Zatim pokaza na prozor kavane pa će reći:

— Kume Zarija, na ovome oknu će visiti uže i ti ćeš preko njega razgovarati sa Biogradom. Uže će biti od gvožđa.

Ja ga upitah:

— Ama, bogati, Mitre, zar će baš ovdje biti to tvoje sokočalo? Zar kod tolikijeh kuća da stoji u ovoj kavanici?!

— Tuj, kume, tuj — odgovori Mitar.

Ja sam na taj događaj i te njegove riječi već bio zaboravijo, ali se u Srbiji već 1883. lj. g. uvođahu prvi televoni u Biogradu te je, odista, kralj Milan razgovarao sa svojim doglavnicima iz drugijeh varoši. Sam sam se čudijo — kako ta

* pod „sokočalom“ Mitar je uvek podrazumevao neku nepoznatu mašinu, odnosno spravu; tako se ona zvala u užičkom kraju (prim. autora).

mala kutijica, uz pomoć žice, prenosi ljudski glas? Tako sam se sjetio Mitra i onijeh njegovih riječi o sokočalu.

Nekoliko ljeta kasnije i naša Kremna su dobila prvi telefon i telegraf. Ministarstvo pošta je, za tu priliku, sagradilo posebnu, zidanu kuću, u našem selu. U tu kuću trebalo je da se smjesti pošta. Kad je sve to bilo gotovo, uzalud smo iz te kuće zvali Užice i Biograd, ali se nikakav glas nije čuo . . .

Tada, tu bijahu i neki inženjeri iz Ministarstva te sa svake strane pregledahu tu kuću i rekoše da zbog vlažnog zemljišta žice ne mogu da prenose ljudski govor. Ondakar oni odluču, kupe drugu kuću te se namjere baš na onu kavanicu, u kojoj smo nekad sedeli Mitar i ja, a koja se i tih dana prodavala jevtino. Oko te meane bilo je suvo zemljište te žice sprovedoše upravo preko onog prozora kojeg mi je moj kum pokazivao."

Do pre nekoliko godina pošta se nalazila u zgradi te nekadašnje kremanske kavanice.

Inače, Mitar Tarabić je u ovom pogledu otišao još dalje. Rekao je da će doći vreme u kojem će ljudi koji budu razgovarali telefonom, osim glasa, na velikoj daljini, moći i da vide jedan drugog.

Samim tim, on je, zaista, gotovo sasvim precizno predviđeo da će potomstvo koje bude stasalo iza njegovih i protinih unuka, doživeti taj tehnički pronalazak.

• Već danas nam nije nepoznat vizofon, ili videofon telefon naše skore budućnosti, koji će nam, kada bude uveden u široku upotrebu, pružiti zadovoljstvo da, prilikom razgovora, bez obzira na daljinu, vidimo svog sagovornika.

PRUGA I PUT UŽICE— SARAJEVO

U svom delu „Tajanstvene pojave u našem narodu — Kremansko proročanstvo“ dr Radovan Kazimirović navodi da je još 1903. godine utvrđivana trasa pruge Užice—Sarajevo.

U tom trasiranju učestvovali su inženjeri i stručnjaci ondašnjeg Ministarstva saobraćaja: Andra Stanić, koji će kasnije postati ministar saobraćaja, Ranisav Avramović, zvani „Rašo Čikiriz“, kasnije pomoćnik ministra saobraćaja, Filip Trifunović, bivši ministar železnice, Vasa Marković, načelnik ovog ministarstva i viši inženjer istoimenog ministarstva Neško Smiljanić.

Oni su tada često navraćali u uvek gostoprимljivi dom prote Zaharija Zaharića. Jednoga dana prota započe sa njima razgovor, pa im reče:

„Vi se kanite da prugu sprovedete preko ove livade, dolje ispod Ružića kuća. Batalite se toga posla, jerbo pruga ne more tuda proći . . . Ona će ići preko Ciganskog padališta i tu će joj biti stanica.“

Na pitanje prisutnih stručnjaka otkuda mu ova zamisao o železničkoj trasi, prota Zaharije im odgovori:

„O toj pružnoj trasi govorio mi je prije deset godina moj pokojni kum Mitar Tarabić. On mi je to objasnio ovijem riječima:

— Vidiš, kume Zarija, ovo Cigansko padalište!“

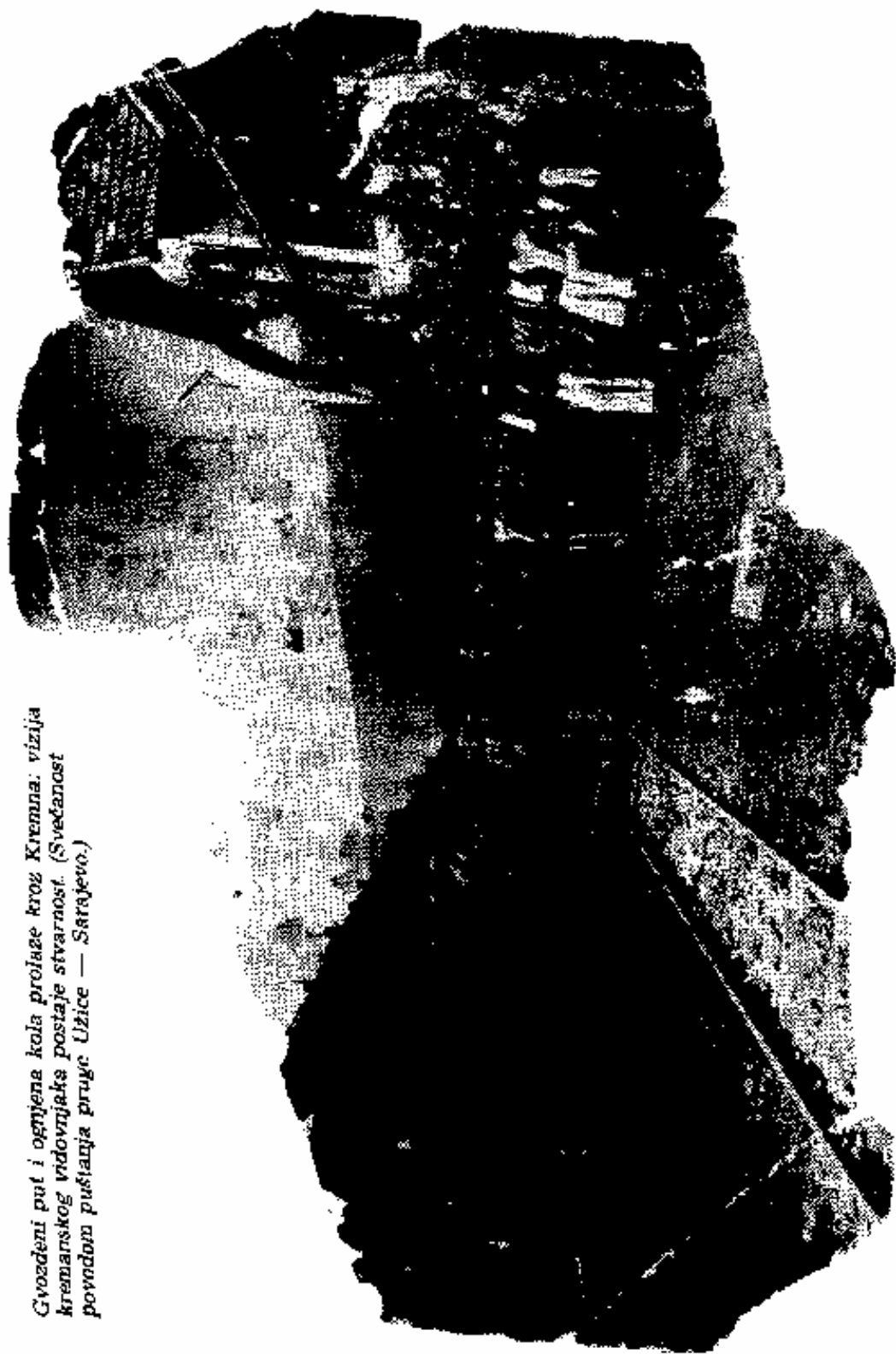
— Vidim! — kažem mu ja, a on će na to reći:

— E, kroz to Cigansko padalište proći će gvozdeni put sa gvozdenim, ognjenim kolima, koja će uvijek sama zastajati na ovom mjestu đe su sadevo ciganske čerge.

Ja ga na to zapitah da mi nešto poblize reče o tom gvozdenom putu i tim gvozdenim, ognjenim kolima, jerbo mi sve to izgledaše nekako nevjerovatno, te će mi Mitar i na to odgovoriti:

— Ne umijem ti kume ništa bolje ni poblize reći, nego

*Gvozdeni put i ogrančena kola prolaze kroz Kremenina: vizija
kremarskog vidovnjaka postaje stvarnost. (Svečanost
povodom puštanja pruge: Užice — Sarajevo.)*

što sam ti sadevo kazao! Ali, znaj, gvozdeni put će tuda ići i ljudi će njime putovati. Sve to nije daleko, pa ćeš i ti to, možda, doživjeti. Ako ne ti, ondakar će doživjeti oni što budnu živjeli iza tebe.

Prota još dodade:

— Najpošlje — reče Mitar — i taj gvozdeni put će biti uklonjen, a ljudi će putovati bezblatnim, nekaldrmisanim drumom. Sve od Užica do Sarajeva, pa i dalje... Po tome putu će se sijati jedan crni kamen, koji neće imati ni početka ni kraja. Još mi je i ovo kazivo:

— Proći će podosta godina pa će se ljudi jopet sjetiti gvozdrenoga puta te će ispotekare obnoviti ovaj put. Samo njim do Višegrada neće putovati putnici radi potrebe i puta, već ljudi od zabave i serbez odmorišta i uživancije.

I ove reči Mitra Tarabića potvrdiće stvarnost. Sve, izuzev ovog poslednjeg stava, koji treba da se realizuje u danima koji stoje pred nama...

A, što se tiče izgradnje pruge Užice — Sarajevo, događaji su tekli ovako:

- Uvidevši da bi put ovih tračnica, ukoliko bi išao preko pomenute trase, iziskivao naknadno bušenje još dva tunela kao i obimne i skupe radove na izgradnji mnoštva useka i podzida, Komisija tadašnjeg ministarstva železnica odlučila se za drugu varijantu.

- Nova snimanja konfiguracije terena kremanskog atara pružila su sasvim drugu sliku o povoljnijoj i jeftinoj realizaciji ove pruge. Tako je nova trasa, zaista, prošla onuda, onim putem kojim je Mitar Tarabić i predvideo da će proći. Taj put je vodio kroz cigansko padalište, a bivša železnička stanica bila je tačno na onom mestu na kome su se nekad razapinjala šatorska krila romskih čergi.

Mitar Tarabić je sasvim jasno video i ukljanjanje te uskotračne pruge, koja je, kao nerentabilna, ukinuta pre nekoliko godina. Umesto nje, baš onako, kako je on i govorio o dugom crnom kamenu, bez početka i kraja, danas od Titovog Užica prema Sarajevu, vijuga moderan asfaltni put. On, naravno, nije mogao da se tačno izrazi o postojanju kompaktne asfaltne mase, jer u ono vreme i na onom mestu za nju nije moglo ni da se zna.

Prota je, dakle, imao sve razloge da bude siguran, kada je najeminentnijim stručnjacima, okupljenim u njegovom domu, govorio o trasi pruge drugačije nego što su oni prvobitno mislili, naime, da će ova pruga proći kroz Cigansko padalište, koje je, izgradnjom železničke stanice na tom

mestu, postalo administrativni i kulturni centar sela Kremana.

Govoreći još o ovoj pruzi, Mitar tako reče: „da će proći podosta godina i da će je ljudi jopet obnoviti, ne putnici radi potrebe i puta, već ljudi od zabave i serbez odmorišta i uživancije.“

Da li će proći „podosta godina“ dok se turistički radnici užičkog kraja jednog dana sete da bivša putanja ove pruge spada u svojevrsne draži prirode, tako retke u svetu, da bi je „jopet obnovili“.

- Od stare železničke stanice Titovo Užice, pruga već svojim prvim tokom prema Višegradu prolazi kroz prave kanjone reke Detinje, pune čudesno lepih slapova ove bistre planinske vode. Zatim se, polako, preko pitoreskkih predela sela Stapara, Vrutaka i Bioske penje do kremanskog platoa, koji opasuju visovi planina Tare, Zlatibora i Šargana.

- Čitav ovaj kraj pun je zimzelenih šuma, proplanaka i prostranih suvati. Sa prosečnom nadmorskom visinom 900 metara, ova sela veoma su pogodna za razvoj planinskog turizma, i u letnjim i u zimskim mesecima.

- Dok je stizala do bivše železničke stanice Šargan — Vitasi, trasa ove pruge ulazila je u čuveni šarganski tunel, iza kojeg se pela do samog vrha istoimene planine i bivše železničke postaje Jatara, odakle se pružao veličanstven pogled na Mokrogorsku kotlinu. Prilikom spuštanja prema Mokroj gori ova pruga je pravila čuvenu „osmicu“, koja se u železničkom građevinarstvu smatrala, a i danas se smatra, pravim podvigom.

Toliko je lepa ta trasa da ju je Mitar „morao“ videti obnovljenu.

Njenim tokom kroz kanjone reke Rzava, čije je litice gotovo dodiruju na putu ka Višegradu, prolazi bistra, sasvim providna, čista izvorska voda koja ima neku neobičnu smaragdnu boju, koja se meša sa penušavom belinom bezbrojnih vodopada, slapova i bukova. Rzav i pruga vijugaju udvoje prema drinskoj ćupriji i njenoj kasabi. I čim izađe iz svojih klisura, ova reka kao da naglo pojuri ka rzavskim bregovima, koje ni Andrić nije mogao da ne opiše, sve dotle dok se, poput zahuktalog hata, u samom Višegradu, ne ulije u Drinu i tako, svojim ušćem, podeli ovu varoš na dva dela . . .

- Ideja o obnavljanju pruge Titovo Užice — Sarajevo prisutna je među turističkim radnicima užičkog kraja. O tome nam govori i ovaj odlomak iz jednog magistarskog rada, obrađenog 1982. godine:

„Već danas u razmišljanjima turističkih poslenika užičkog kraja sreću se mišljenja i predlozi da se obnovljenom popularnom vozu Čiri da nova, savremena funkcija. Tako bi, na primer, taj bivši voz uskotračne pruge T. Užice—Sarajevo mogao ponovo da doživi svoju renesansu.

Sa posebno uređenom kompozicijom u nacionalnom stilu, sa vagon-restoranom u kome bi se, pre svega, služili užički specijaliteti, ovaj turistički voz, od Stapara do Višegrada, preko šarganske „osmice“, sa zadržavanjima na svim usputnim stanicama bio bi retka turistička atrakcija.

Izlet ovim vozom predstavljao bi nezaboravan doživljaj za turiste, jer pruga savlađuje visinsku razliku od 300 metara, na veoma kratkom rastojanju što je redak slučaj kod ovakvih i sličnih objekata. Na deonici između tunela na Šarganu i stanice Jatari voz pravi čuvenu „šargansku osmicu“, tri puta prolazi kroz istu geografsku tačku. Osim toga, turisti bi prolazili i kroz najduži tunel na ovoj planini, i ne samo na njoj već i na čitavoj relaciji, Beograd—Bar jer je taj šarganski „podzemni prolaz“ dugačak „samo“ 1.660 metara.

Izletnici bi ovom prugom Beograd—Bar od Beograda do Titovog Užica stizali za dva i po časa, a odatle za petnaest minuta do železničke stanice Stapari. Odatle bi popularnim Čirom (turističkim vozom) produžili do Bioske i Kremana, pa šarganskim tunelom do najvećeg vrha ove, istoimene planine. Zatim bi se spustili u Mokru goru i tu razgledali jednu od najstarijih crkava u Srbiji, kao i ostale znamenitosti, među kojima i neobičnu ploču na tunelu br. 53, pa produžili kroz živopisne kanjone reke Rzava, do samog Višegrada i na Drini ćuprije.

Posle razgledanja grada i njegovih znamenitosti, turisti bi kroz divlju klisuru Drine brodom „Lotika“ stigli u Perućac.

Iz Perućca, posle kupanja u Drinskom jezeru, autobusi ma bi se krenulo u posetu srednjevekovnom manastiru Raći, a odatle produžili bi na samu planinu Taru u prostranstva omorika i visoke divljači. Posetom legendarnoj Kadinjači i šumovitoj Jelovoj gori završilo bi se ovo interesantno putovanje“.

„GUJE“ IZ JEDNE ŠIKARE

Ispod starih Zaharića kuća u Kremnima nalazila se nekad česma, zvana „lularica“, jer je svojim izgledom podsećala na lulu. Iz te česme napravljene od tanke, vešto izdubljene, drvene cevi, izbijala je u snažnom mlazu sveža planinska voda, veoma prijatna za piće, a služila je i za održavanje higijenskih uslova života u ovoj čistoj pl ninskoj kući.

Ispod česme nalazilo se i lepo kameno korito u kome su domaće i komšijske žene prale veš.

Promet na ovoj česmi bio je veliki, svakodnevni. Za žensku čeljad dolazak na „lularicu“ predstavljao je i neku vrstu neobaveznog posela, bolje rečeno, seoske „promenade“.

Tu bi se svakoga dana, iz okolnih zaselaka sastajale udate žene, a i momci i devojke.

I dok su muševi radili na njivama, u polju, ili u planini, žene bi veselo ćeretale o svim dnevnim novostima, o tome ko se kome među mladarijom dopada, koji će momak koju devojku zaprositi, koliki miraz uz nju traži, da li je cura zdrava, je li joj prosac dorastao, ili je „bože oprosti“ nekako krdžav*, a možda i badnjast*...

Usled ovolikog prometa zemljište ispod česme bilo je uvek raskvašeno, te ga narod nazva „blatište“. Iz tog blatišta iznikla je, sama od sebe, čitava šuma raznog korova, koju su zvali šikara. U sparnim, letnjim danima, ona je kakva-takva davala potrebnu hladovinu, tu kraj „lularice“, pa je zato verovatno prota Zaharije nije hteo da ukloni.

Od te šikare pružao se „kao na dlanu“ divan pogled prema Zaharića kućama, a pošto je taj korovnjak bio, u neposrednoj blizini, iz njega se mogla nesmetano čuti svaka izgovorena reč u bilo kojoj zgradi ove familije.

* krdžav — čist izvorni provincijalizam srpskog porekla, ima značenje seksualne nesposobnosti;

* badnjast, reč istog porekla, ima značenje glupe osobe. Prim. autora.

I, evo, ove priče, da bismo se ponovo vratili na prekognitičke sposobnosti Mitra Tarabića.

Jedan događaj, naime, povezan za postojanje ove šikare još jednom potvrđuje kolika su se brojna Mitrova predviđanja budućih događaja uvek ispunjavala u stvarnosti.

O tome je, kao i o tolikim drugim zbivanjima, prota Zaharije ostavio zapisano sledeće:

„Prije dvije godine dođe kod mene kum Mitar Tarabić da mi javi kad da dođem na krštenje nekog djeteta u Tarabićima, pa me zamoli da povedem moje sinove Iliju ili Kostu, kao kumove, a da ja kao pop obavim svečani čin krštenja.

Dugo siđesmo i pričasmo o svijem našim i svjetskim novostima i zgodama, a on sve nekako gleda put ove šikare. Vidim ja da se snebiva da mi nešto reče, ali ga ostavih na miru sa njegovim mislima. . .

Dođe i vrijeme rastanka i ja po običaju pođoh da ga ispratim, sve dolje do glavne kapije.

On jopet pogleda put šikare pa mi sam reče:

— Vala, kume Zarija, krajnje je vrijeme da posijećeš ovaj korovnjak.

— Šta tebi on smeta?

— Meni ne smeta, no tebi smeta — odgovori Mitar.

— Boga mi, meni jok! Korsem* ta šikara daje lijepu ladovinu ovom ovolikom narodu što posluje oko lularice.

— Znam, znam, kume — počeo on meni da se vajka.

— Kad znaš, ondakar kazuj — šta znaš!

— Pa ja, nako, samo velim, more ta korovčuga i da ti zasmeta.

— Ti, boga mi, kume Mitre, sve nešto izvrđavaš da mi kažeš ono što si naumio — prekorim ga ja.

— Ma ne izvrđavam, kume Zarija, no, ne znam da li ćeš voljeti da ti kažem pravu istinu?

— Kade sam se ja plašio istine i bježao od nje?!

— E, kad je tako, ondaj slušaj što ću ti sadevo kazati. . . Guja će te odatle ujesti, znaj dobro, moj kume Zarija. Cijeloga života ćeš po tijelu nositi tragove otrova te zmijuljine. Jedva ćeš i glavu od nje izvući!

— Ajde, bogati Mitre — nasmijah se ja. — Kakva guja? Ti more biti i ne znaš da u ovoj šikari nema nikakvih guja i

---

* korsem, izvorni provincijalizam srpskog porekla. Ima značenje sintagme — „osim toga“. Prim autora.

drugijeh jakrepa, već da je to sasvim čisto rastinje, izniklo zbog ove vode samo od sebe!

— Znam! Znam! — odgovori Mitar, pozdravivši se sa mnom, pa dodade:

— Samo se drži onoga što ti danaske rekoh i upamti — *guja imade svakojakih!*

I, odista, jednog dana krajem osmoga mjeseca pratio sam svoga sinovca Radovana i sina Kostu na nauke u Biograd, dok mi drugi sin Ilija bijaše na putu u Solunu. Unuci Čedo i Đoko bijahu dolje sa Brankom i Ljubišom, kod moje ćerke Ruške, u Užicu. Tako ja ostah sam kod kuće, samo sa ženskim čeljadima.

Pošto se sve namiri, legosmo da otpočinem. Ja sam dugo čitao neke bajate ruske novine pa poslije zaspah čvrstim snom. Pred ponoć me probudi lupnjava i lavež domaćih kerova. Nijesam se još ni razbudio kad na mene, rupivši u sobu, skočiše petorica nepoznatih ljudi pa me po glavi oštro udariše, valjda kundakom od puške, tako da se ja onesvijestih.

Kad dođoh svijesti vidim da sam sav svezan lancima i da su me, onako onesvijješćenog, dovukli u našu glavnu sobu kraj ognjišta. Jedna se čovečurina bijaše iskezila na mene pa mi stalno govoraše:

„Daj zlato, oče Nemanjiću!“*

Ja mu na to odgovorim da zlata nemam i da je moje zlato u mojijem ovolikijem knjigama, te ako hoće njih mogu zapaliti. No, ona ljudeskara od ajduka neprestano se ceri i viče:

„Zlato, daj zlato, pope!“

Doduše, bio je kod mene na čuvanju jedan zlatni krst sa dragim kamenjem,* kojeg mi je na čuvanje povjerio moj kum prota Milan Đurić, ali ja im to ne htjedoh otkriti.

Dugo su me mučili i sa zapaljenim gvožđem kožu mi pekli i palili. Pad'o sam od silnijeh bolova u nesvijest, a oni su me jopet povraćali, polivajući me i hladnom vodom.

Od tjih spašjenih mjesta i sadevo osjećam bolove i sijevanje, a naročito pred neko nevrijeme i kijamet, jer su me pržili do samijeh kostiju.

* U užičkom kraju postoji legenda da su Zaharići u Kremnima, Kostići u Karanu i Popovići u Subjelu, koji, inače potiču iz starohercegovačke familije Radonjića, poreklom Nemanjići. Prim. autora.

* Ovaj zlatni krst dobio je prota Đurić od ruskog cara krajem prošlog veka, kad je bio u sudijenciji na ruskom dvoru. Protu Zaharije ga je čuvao od obrenovičevaca. Prim. autora.

Tek kad su ondakar prvi pijetli zapjevali, oni odoše, uzevši od zlata ona dva napoleona što sam jedino od toga i imao, kao i sva muška odijela i puno ženskih aljina. Mene, nako onesviještenog i izmučenog, ostaviše na miru, misljeći da već umirem.

Pošlje istrage, kad se jedan od ove petorice sam predade vlastima, ispostavi se da su oni cijeloga dana, pred onu noć, bili pritajeni u onoj šikari te su odatle saznali da po noći nijedno odraslo muško čeljade neće biti u kućama, izuzev mene starog čovjeka.

Tako se ja tada sjetih svoga Mitra Tarabića, koji me je lijepo savjetovao da posiječem tu šikaru, jer me *guja odatle može ujesti* i da od tih njezinih ujeda mogu patiti cijeloga moga života, što, uistinu i bi tako.“

KAKO JE MITAR PREDVIDEO SVOJU SMRT I UMRO U ZAKAZAN ČAS

„To je bilo u maju 1898. ljeta gospodnjeg“, čitamo u zapisima prote Zaharija Zaharića, „kade se kod mene zateče Mitar, te smo se toga dana sjetili svijeh onijeh događaja što su se dotle obistinili, te Mitru bijaše milo što ga ja čerez toga posebno cijenim i što mu vjerujem. On mi ondaj reče:

„U početku mi nijesi vjerovao, a sadevo i sam vidiš kako se sve ono što sam ti kazivao obistinilo.“

I nemadoh kud, te mu priznadoh da nikada nije omanuo.

Pošlje duga razgovora počem ja š njim da ga ispratim.

Kad bijasmo više Ručića kuće, mene nešto sijevnu u koljenima i oko srca, te povedosmo razgovor o zdravlju. Rečem ja njemu kako mu zavidim na krepostí, a on, nako čio, poče da se smije pa mi reče da se za bolove u koljenima i oko srca ništa ne sekiram, jerbo nema smrti bez suđena dana.

Sutrađan odoh do sela. Ručah u Moljkovićima te se oko četiri sahata uputim kući. Čim dođoh kade tamo zatekoh kumu, Mitrovu ženu.

Vidim da je nešto zabrinuta i da s nestrpljenjem čeka moj dolazak. Pitam kako su sa zdravljem i da neko može biti nije bolestan, a ona mi odgovori da su svi, Bogu hvala, zdravo i dobro.

Ondak ja zapitam što je tako snuždena, te će mi kuma na to reći da je takva zbog Mitra, jerbo je on naučio da „danaske mre“...

— Kako da mre? — upitah — kad je zdrav ko dren?

— Ne znam, samo mi je reko da danaske treba da mre, jerbo mu je tako kazato. Otpratio me tebi da dođeš kod njega da ga ispovjediš i da ga opoješ.

Mene ovo zainteresova te ponovo uskočim na konja i tako se sa svojom kumom nađoh u Tarabićima.

Kade tamo stigosmo, opazim ja Mitra kako kosi travu ispred kuće, a svi se Tarabići okupili oko njega te ga pogledaju kao neko čudo. Čim me videše, okupiše se oko mene

pa mi, skoro šapatom, rekoše da je Mitar, Bože prosti, poludio, jerbo svima njima priča kako će danaske umrijeti.

Ja se iznenadim te u prvi mah pomislim da je, odista, pomanito kade vako zdrav može da govori o svojoj smrti. Kad me ugleda, on k'o da mi pročita misli, stade pred mene pa mi reče:

— Nijesam ja kume ni manit ni čakarast. Ništa nemoj da se čudiš, jerbo je meni suđeno da danaske mrem. Zato sam te i zvao da dođeš da me ispovijediš i da me opoješ da na onaj svijet ne idem grešan.

Na to mu odgovorim da ga ispovjediti mogu, ali da živog čovjeka opojati ne mogu, a on će mi tada kazati:

— Kume, u životu te ni za šta nijesam molio, sem za ovo za koje te sadevo molim. Nije grijeh, moj kume Zarija, opojati živa čoeka kad je taj čoeak sporazuman s Bogom i kade mu je ona sila rekla da mu valja mrijeti . . . Ništa ti, kume Zarija, zbog toga nećeš uvrijediti Boga.

Izenadih se kad čuh da Mitar potpuno trezan i pametan vako govori, te nemadoh kud, nego ga prvo ispovjedih, a pošlje opojah.

Za vrijeme opojanja on, iza kuće, ko da je mrtav, leže na голу zemlju, te tako ja završih i taj sveti čin.

Već sunce bijaše zalazilo pa mi valjade polaziti kući. Sve to vrijeme Mitar bi sa mnom. Veseo i zdrav, a ja namjerno ne htjedoh da ga pitam o smrti, povjerovavši da je se o tome sam nešto prebacio i previdjeo.

Sa svima se rukovah te, k'o obično, i Mitru pružih ruku, kad me on, iznenada, zagrlji i poljubi u oba obraza. Primjetih da mu u oku iskre suze. Potom pojahah konja i pođoh kasom preko livade.

Okrenuh se i spazih kako na kraju ograde od njihovijeh kuća stoji Mitar i kako mi maše rukom. Tako mi se, može biti, učinjelo, on tada izgledaše nekako sjetno i radosno, u isti mah.

Tek što bijah dojahao do Glavičica*, kade me u galopu sustiže Mitrov sinovac, mladi Milan, i reče da je Mitar, iz čista mira, umro, pošlje četvrt sahata od moga odlaska iz Tarabića."

***

Ovom događaju, osim prote Zaharija prisustvovalo je i mnoštvo drugih svedoka. Svi Tarabići iz ovog veoma brojnog

* brdašca u blizini Zaharića kuća. Prim. autora.

kremanskog zaseoka. O tome kako se to sve zbililo mogu i danas, prema pričanju svojih dedova, posvedočiti svi žitelji Kremana.

Međutim, posebnu pažnju u opisivanju pojedinosti ove neobične smrti privlači kazivanje Mitrovog sinovca Milana Tarabića, onog mladića koji je na konju, u galopu, stigao protu Zaharija i doneo mu čudnu vest o trenutnoj smrti svoga strica Mitra.

Milan Tarabić je bio veoma ugledan kremanski domaćin, poznat kao bogat drvarski trgovac* i dugogodišnji predsednik Kremanske opštine. Za svoje vreme bio je vrlo obrazovan čovek i veliki propagator trezvenjaštva u tom kraju. Umro je u dubokoj starosti, nekoliko godina posle drugog svetskog rata.

Prilikom susreta s njim 1950. godine ispričao nam je niz detalja u vezi sa smrću svoga strica Mitra:

„Bejaše lijep majski dan. Sunce upeklo kao usred ljeta. Ja stajah ispred naših štala, a malo podalje od mene začuh zvonak zvuk kose.

Zađem iza kuće i vidim strika Mitra kako kosi nabujalu travu na onoj livadi do same naše avlije. Malo se zastidim što se sam nisam sjetio da to učinim, te se ponudim da ga odmjenim, a on mi na to reče: — Neka, bogati, dijete, još je u meni snage. Bog je dao, a kada dođe suđeni čas, Bog će je i uzeti.

Ništa po njemu nisam primetio da je neviseo i da će umrijeti. Štaviše, izgledaše krepak i vrlo razgovoran, pa mi se opet obrati:

— Vidim te juče kako si raširio neke novinčuge te ih tolkuješ i čitaš. Bogati, šta to toliko ima u njima važno da si se sav u njih udubio?

Ja mu na to objasnim šta sam pročitao u tim novinama, doduše, prilično bajatim, a on mi na sva ta moja objašnjenja odgovori:

— Ništa te novinčuge ne znaju i sve što ih čitaju samo zalučuju i varaju. Pravu istinu, ovdje, u ovome selu, samo ja znam. . . No, tebi bi bolje bilo da o nečemu drugom razmišljaš, a ne o tijem novinetinama!

— O čemu? — zapitah ja.

— O tome, u ime Boga, kakvu ćeš djevojku i iz koje kuće dovesti! Ne znaš ti da će ovdje i po svijem varošima crne

---

* Mitar je, svojevremeno, prerekao sinovcu Milanu da će se obogatiti „uz pomoć gore“, što znači trgovinom drvnom građom. Prim. autora.

guje* iz zemlje svu vodu popiti, te rijeke i potoci neće biti vaki kakvi su sadevo da ti je prava božija milina da ih gledaš. Eto, razmišljaj i o tome, te gledaj da to spriječiš!

Bejaše me sramota da o svemu tome govorim s njim kao starijim čovekom, a naročito o devojci, te se ponovo vratih štali da posvršavam neke poslove oko naših konja.

Ne prođe ni jedan sat, a ja začujem kako striko Mitar glasno doziva strinu. Pogledam niz livadu i vidim da je skoro cijela pokošena, samo mu ostalo da pokosi još jedno malo parče. Spazim strinu kako hita prema njemu, a on se, rekao bih, nekako šeretski, smijulji na nju.

Kad mu ona priđe, dugo su nešto razgovarali, a zatim strina poče glasno da kuka, nariče i da se krsti. Vidim, on je umiruje, koseći i dalje ono nepokošeno parče livade.

U tome se ona povratila kućama, a sve se gruva u prsa i glasno nariče. Svi se okupismo oko nje, te nam ona, u prvi mah, reče da je striko Mitar umro.

— Kako umro? — zapitasm'o mi — kad ga evo živa i zdrava na livadi?!

— Ma nije umro — odgovori nam ona — ali kazo da će sadevo umrijeti . . .

Meni naloži da joj osedlam konja da odjaše u Zahariće, da bi zovnula kuma Zariju da ga ispovedi i opoje. Tako i učinim, te pred nju dovedem konja Bidža, koga sam maloprije otimario.

Iskreno rečeno, mi svi pomislismo da je striko Mitar malo sišo s uma, ali, on sve to vreme sedi sa nama i gleda nas onim pametnim očima, govoreći:

— Šta vam je ljudi? Ne igra mečka pred vama, da me ovako gledate ko u neko čudo!

Malo posle nam se obrati ovim rečima:

— Idite svaki za svojijem poslom, a ja sam sve svoje poslove danaske završio, samo još ovaj sa crkvom da završim i da miran idem pred Boga.

Niko nije hteo da odstupi od njega, već ga nekako svi sa interesovanjem zagledasmo, dok se on na sve nas samo blago osmehivao, govoreći nam da ništa ne brinemo i da će i posle njegovog smrti biti sve kako treba da bude.

— Živjeće Tarabići dok god postoji ovoga svijeta, pa ne treba niko da se žalosti što ću ja danaske mrijeti — umirivao nas je on.

---

* pod „crnim gujama“ Mitar je video buduće vodovodne cevi. Prim. autora.

Ne potraja dugo vremena, kad eto ti strine i kuma Zarije sa krstom i epitrahiljom. Striko usta sa tronošca i poljubi se sa kumom. Zatim se njih dvojica odvojiše od svih nas i pođoše dalje put livade koju je on maločas svu pokosio.

Video sam da se o nečem vrlo živo raspravljaju, ali niko od nas nije mogao da razabere nijednu reč. Posle vidismo kako striko Mitar kleknu ispred kuma Zarija, a ovaj ga poškropi bosioikom i prekrsti srebrnim krstom.

U tom klečećem stavu, dolje na livadi, Mitar je nešto dugo, šapatom, pričao pop Zariji, te posle doznasmo da se ispovedavao.

Zatim obojica pođoše prema kućama. Između njih ponovo nastala nekakva rasprava. No, ni ovoga puta mi ne čusmo o čemu su to tako žustro razgovarali. Uđoše u kuću i kroz prozor videh kako strina raspremi sećiju. Međutim, ja kao da čuh da joj Mitar reče da to ne treba da čini. Tada videh kako kum i on izadoše iz kuće na livadu na koju striko leže i ukruti se kao da je mrtav. Kad mu kum Zarija očita molitvu, on mirno ustade kao da ništa nije ni bilo te, zajedno, sa kumom, sede za sovrnu, ali ništa ne okusi.

Već se hvatao prvi sumrak i kum Zarija se oprostila sa strinom. S njim do na kraj avlije išaše striko Mitar. Tu se njih dvojica izljubiše, i kad kum zakasa konja, on još dugo stajaše pored ograde, mašući rukom pop Zariji, sve dotle dok se ovaj ne izgubi sa vidika.

Posle se mirno povratio kući te leže na onu sećiju. Mi svi za njim pođosmo u sobu, ali nas on otera. Pored njega osta samo strina . . .

Nije potrajalo ni nekoliko minuta kad se začu njena kuknjava i mi se svi, zaista, uvjerismo da je Mitar odistinski umro. Ja osedlam najboljeg konja Sultu, te galopirajući stignem kuma Zariju kod Glavičica i saopštim mu vest o smrti strika Mitra.

Kum Zarija mi, tom prilikom, reče kako ga je stric Mitar toga dana molio da ga ispovedi i opoje . . .“

PRIČA O PRNCU PETRU KARADORĐEVIĆU KOJI ĆE POSTATI KRALJ

Jedno od najneobičnijih predskazanja Mitra Tarabića bilo je ono posle povratka prote Zarija u Kremna za vreme hercegovačke bune, kad je prorekao put dolaska na vlast srpskog kralja Petra Karadorđevića.

Evo kako je to zapisao sam prota Zaharije:

„Poslije mog tajnog bekstva iz Srbije u Bosnu, za vrijeme hercegovačke bune, kad mi je prijetila opasnost hapšenja, ja sam se, na nekoliko mjeseci prije objave rata Turskoj, vratio svojoj kući u Kremna . . .“

Na ovo vraćanje protu je navelo svečano, usmeno obećanje kneza Milana Obrenovića da može mirno da se vrati svome domu i da mu se nikakvo zlo ne sme dogoditi. Ovo obećanje saopštio mu je jedne noći u Višegradu njegov srodnik Moljković, koji je jedini od Kremanaca znao gde se on krije.

„Inače, u to vrijeme“, beleži prota Zaharije, „nekako ko da bijaše usahnula svaka puščana vatra, koja se iz Hercegovine proširivale na Sandžak i na Bosnu. Ta buna, o kojoj je pisao čitav svijet, polako sama od sebe nestade, a iza nje, u narodu, ostaše priče o junaštvu, a tamo gde se pucalo, mnoštvo svježih, još nepobusatih, grobova . . .“

Uzdajući se u knjaževo obećanje, ja po danu, u povraćaju, predoh Šargan, a svako ko me vide — ljudi, žene i djeca, stadoše da viču: „Živio!“ „Živio!“ Tako me iskitiše raznijem dranguljima i darivale mnogijem darovima, k'o da sam bog zna šta učinio. Kod kuće me isto dočekaše pjesmom i svirkom.

Tu se bijahu okupile sve moje komšije Ružići, Ćirkovići, Vračarići, a s njima bijahu i naši srodnici Moljkovići, Miško Milosavljević i od Bioštana još puno Neškovića i Sindića. Među ovijem svijetom stvori se i moj kum Mitar Tarabić.

Ja, kad vidjeh kako su me vako lijepo dočekali, naredih mojoj popadiji i domaćim čeljadima da otvore ono najveće bure s rakijom i na ražnju spremne dvanajest najboljih ovaca i dva juneta da, kako obraz nalaze, ugostim ovoliki svijet.

Hercegovački ustanik Petar Mrkonjić (ilegalno ime kasnijeg vladara Srbije Petra I Karadorđevića). Snimak iz vremena kada se krio kod prote Zaharija u selu Kremnima.

Oko našijeh kuća se pjevalo i igralo sve do same zore. Ja po svome običaju popih samo dvije čaše rakije i nešto malo prezalogajih te pred samo jutro, jerbo bijah umoran od puta, počeh da se opraštam od ovalikog naroda.

Sa svima se, ponaosob, izljubih, ali primjetih da nema Mitra. Zapitah za njega, te mi rekoše da je dolje kod podruma. Tako siđoh da se i s njime pozdravim i zatekoh ga kako netremice gleda u ono moje najveće bure iz koga se točila sva ova rakija. Kad mu priđoh, on me izdvoji malo u stranu pa mi, skoro u samo uvo, reče:

— Vidiš li, kume, ovo tvoje bure?

— Vidim!

E, taj koji se bude krio u ovom buretu nosiće krunu na glavi.

— Dobro, dobro, Mitre — odgovorim mu ja i, oprosti Bože, misljah da je pijan te da to, nako, iz njega rakija govori.

Otada prođe podosta vremena i ja na te Mitrove riječi bijah potpuno zaboravio. Za to vrijeme boravljah i u Biogradu po knjaževom pozivu te mi sam knjaz, u povjerenju, reče da hoće da ratuje s Turcima.

Očekujući ovaj rat, mnome ovlada neka stalna zabrinutost i nesаница. Tako bi se ja u postelji, od duga doba, prevrćao čas na jednu, čas na drugu stranu. Jedne noći začuh lajanje naše paščadi. Nagnem se na prozor i po mjesečini ugledam priliku čovjeka kako preskače moju ogradu i kradičice prilazi glavnoj kući. Brzo navučem mantiju i stvorim se u avliji.

Kad me vide, on dignu obe ruke uvis, te pode slobodnim korakom prema meni.

— Ne bojte se, oče Zarija — reče nepoznati. — Neće vam se sa moje strane dogoditi nikakvo zlo. Samo mi je potrebna vaša pomoć.

Ja mu priđem sasvijem blizu i vidim stasitog i krepkog čovjeka sa puškom prebačenom, u stranu, preko leđa. Lice mu lijepo, a zmiјasti crni brkovi povijeni blago na gore.

— Ko si da si, namjerniče — odgovorim mu ja. — Vrata ovoga moga doma su uvijek otvorena . . . Samo ako si čovjek od časti . . .

— Jesam — reče on. — Moj pokojni babo bio je prijatelj vašeg oca Filipa. U zavjetu mi je ostavio da se uvijek mogu osloniti na vaš dom . . . Vi me, izgleda, ne poznajete? zapita.

— Jok, ali vidim da si čovjek od reda čim pomineš moga oca.

— Ja sam Petar, oče Zarija.

— Koji Petar?

— Petar Mrkonjić, odnosno Karađorđević — objasni došljak.

Ja, čim čuh ove riječi, sjetih se da sam neđe, u nekijem njemačkim novinama video njegovu sliku, koja ga je prikazivala kao hercegovačkog ustanika te se, odista, uvjerim da je to princ Petar Karađorđević.

U tom sa ove moje kruške skoči među nas jedan mlad, vitak čovjek, naoružan nekakvom kratkom puškom.

— Ne brinite, oče Zarija, to je moj ratni adutant, vaš Užičanin, odani Pero Golubović.

— Vaše visočanstvo — odgovorim mu ja, poljubivši ga u ruku. — Od ovog trenutka ova kuća je vaš dom.

On me čvrsto zagrlji, a meni, same od sebe, suze podoše te se onako zgrljeni, zajedno sa Golubovićem, uputismo glavnoj zgradi.

Sutradan mi objasni da se iz Hercegovine nije mogao prebaciti u Crnu Goru, a ni preko Dubrovnika, što će reći preko Austrije, da bilo kuda ode dalje. Zato se odlučio da ide u Srbiju, da se ovđe neko vrijeme pritaji, a odavde opet na Cetinje, iako su strane novine donijele vijesti kako, poslije propasti hercegovačke bune, srpski eks princ Petar Karađorđević, pod drugim imenom, živi u Francuskoj.

Što se tiče naše vlasti, sva ta pandurija bila je stalno na oprezu, jer se sumnjalo da se Petar krije u Srbiji, kako je, odista, i bilo.

S njegovim dopuštenjem obavijestio sam moga kuma protu Milana Đurića da je princ Petar kod mene, pa je kum Milan često dolazio iz Užica na duge razgovore s princem. On me jednog dana obavijesti da posigurno znađe, preko svojih povjerljivih ljudi, da će za nekoliko dana biti pretresi u svim sumnjivim kremanskim kućama, pa i u mojoj.

Tada ja stadoh preišljati će da sakrijem princa Petra.

U neko doba dođe mi u pamet Mitrovo kazivanje, te se sjetih onog mog bureta.

Brzo sa čeljadima smislim plan te na donjem dijelu, tamo iznad slavine, napravim i zasmolim u prečniku pregradu, tako da lijepo može čovjek da stane na nju.

Ispred te pregrade bure napunim sa trideset litara stare, najbolje rakije.

Kada su panduri, kroz tri dana, došli mojim kućama prevrnuli su sve stvari i bajonetama kopali po vuni, šenici, kuruzu i jabukama.

Čim su sišli u podrum odvrnuli su slavine na svijem

buradima, pa čak i na onijem najmanjijem. I kad su vidjeli da iz svih ovih buradi teku rakija i vino, tek tada su se umirili.

Ja sam ih mirno i staloženo dočekao, te sam ih čak poslužio onom najstarijom rakijom, iz onog bureta u kome je skriven princ Petar.

Od toga dana uvrežilo se u meni čvrsto uvjerenje u one Mitrove riječi da će „onaj koji se budne skrivao u ovom buretu nositi na svojoj glavi krunu kraljevsku“.

Ništa me nije moglo spriječiti da vjerujem da će taj koji će postati kralj biti princ Petar Karađorđević“.

Stupivši na presto Srbije 1903. godine, stari kralj Petar I stalno se interesovao za protu Zaharija Zaharića. Ovo interesovanje naročito se izražavalo tokom prvog svetskog rata, posebno zbog toga što se tih ratnih godina od 1914. do 1918. protino zdravlje znatno pogoršalo.

Vrativši se u oslobođenu zemlju, stari kralj je saznao da je prota Zaharije umro. I sam ozbiljno bolestan, Petar I nije mogao da lično obiđe protin grob i tako oda poštu svom velikom prijatelju. Zato je, u znak zahvalnosti, poslao u Kremna svog sina, tadašnjeg regenta i prestolonaslednika Aleksandra Karađorđevića da, u njegovo ime, na grob prote Zaharija, položi lovorov venac.

Prema sećanju članova ove mnogobrojne familije, regent Aleksandar je odlično znao za ovo Tarabićevo proročanstvo, te se živo interesovao za sve što je bilo vezano za ilegalni boravak njegovog oca u Kremnima.

Sa posebnom pažnjom razgledao je protin podrum, slikavši ono bure koje je spaslo život budućem kralju Srbije, a kasnije i kralju kraljevine SHS.

DOLAZAK KARADORĐEVIĆA I PRVI SVETSKI RAT

Kao i vizija ubistva kraljice Drage i kralja Aleksandra Obrenovića, tako se i ona o ponovnom dolasku Karađorđevića na presto Srbije obistinila.

O tome prota Zaharije priča, baš onako kako mu je sam Mitar ispričao:

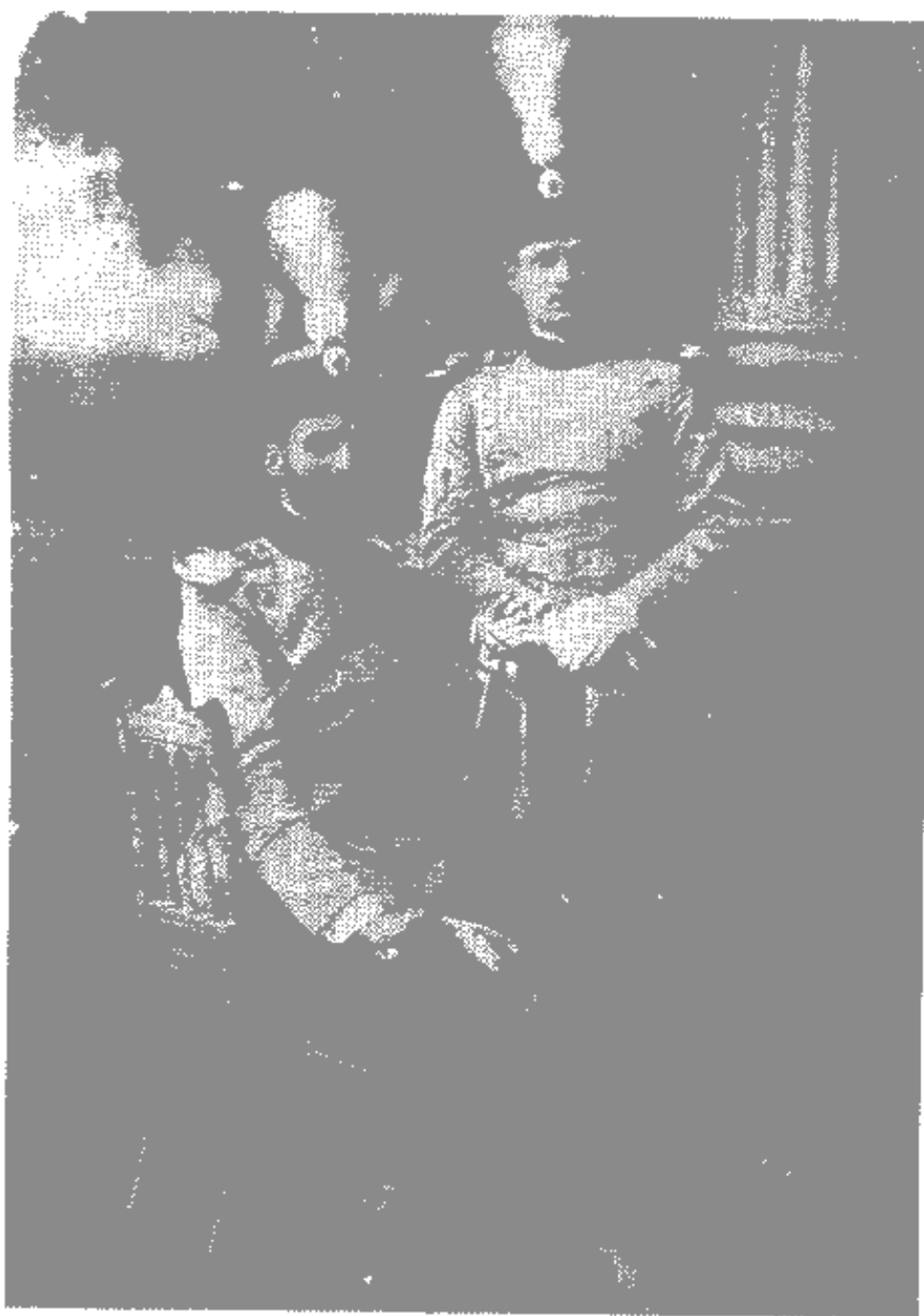
„Po ubistvu kraljice i kralja doći će loza Karađorđevića da vlada, ali će, potom, nastati krvavi ratovi. Zatim će jopet doći ono nevrijeme kad će zima biti kao ljeto, a ljeto biti kao zima. Tada će nastati rat sa Turcima. Na Turke će udariti četiri hrišćanske države i naša carinarnica biće na Limu. Tada ćemo osvojiti i osvijetiti Kosovo . . .

Uskoro pošlje toga nastaće Veliki rat u kojem će se silna krv prolivati. Kad bi sva ova krv rijekom potekla valjala bi kamen od tri oke. Na našu zemlju navaliće tri puta silnija vojska preko rijeke i preći će ih. Ta će vojska upropastiti one krajeve kroz koje budne prolazila. Zaći će daleko u našu zemlju . . . Biće teškijeh dana . . .

Naša vojska će popustiti, ali će najedanput na njeno čelo doći pametan čoek na konju vrancu, koji će znati š njom upravljati, pa će reći: „Naprijed, narode, srpska braćo!“ Vojska će tada oživjeti. Povratiće se duh u njoj i ona će pojuriti dušmanina preko tjih rijeka. Neprijatelj će doći do Maljena i Bukova. Šumadija će najviše pretrpjeti.

Za naše selo ne treba straovati. Ovdje, u ovijem krajevima, puška neće puknuti, ali ako neprijateljska vojska prođe, neće činjeti nikakvo zlo . . . Pošlje toga, naša vojska zauzeće nešto Bosne i zaustaviti se do Drine. Tako će ćuprija u Višegradu biti pola naša, a pola njiova. Mi ćemo tamo čekati“.

Tih ratnih dana, 1915. godine, došlo je u Kremnima do susreta između prote Zaharija i dr Radovana Kazimirovića, koji će kasnije objaviti knjigu u kojoj će izneti utiske o ovom susretu.

„U tome ratu s Turcima poginuo ti najmilije unučo.“ Mitar je predvideo i njegovu pogibiju: Ljubiša Popović (sedi), unuk prote Zaharija, aktívni poručnik srpske vojske, poginuo u Kumanovskoj bici, u Balkanskom ratu.

*Dobrovoljna bolničarka u
Prvom svetskom ratu: snaha
Jelena, supruga protinog
unuka, Đorđa Zaharića.*

*„Tri godine Srbija će biti
u mraku“. Snimak pred
povlačenje srpske vojske kroz
Albaniju: prota Zaharije sa
ruskim pukovnikom V. A.
Samojlovom. U pozadini se
vidi čuvena kremanska
bogomolja „Čelija“.*

Tada je prota ispričao dr Kazimiroviću neka saznanja o ovom delu Tarabićevog proročanstva:

„Ovdje, u ovoj sobi, u kojoj vi sada sjedite, dragi doktore, tu je i austrijski đeneral noćivao i odatle naredbe svojoj vojsci izdavao. Meni su oćerali dva vola i dvije krave, vina na pedeset, a rakije na dvadeset metara, ali mi stvari ništa nijesu dirali niti odnosili. Samo su mog unuka Ćeda pušku sobom uzeli.

Tu, u bašći, imamo i crkvenu kapelu, te iz nje, takode, ništa nijesu odnijeli . . . Dakle, ono što su uzimali, uzimali su za jelo i piće, ali pustošili nijesu . . . Sve u svemu, dobro je bilo . . .“

Detaljnije o samoj propasti Srbije u prvom svetskom ratu govorio je i pokojni Dimitrije-Mita Karić, muž protine najmlađe kćerke Drage. Njemu je, kao bliskom članu svoje familije, prota Zaharije poverio ova viđenja Mitra Tarabića:

„Tri ljeta, kume Zarija, Srbija će biti u mraku, te ćemo tri Svete Trojice provesti pod dušmanskom vlašću. To će se zgoditi vako: od sjevera će udariti neka velika sila te će nas ona gaziti i pregaziti. Zemlja će nam biti pusta. Umiraće se od gladi i raznijeh bolesti.

Za to vrijeme naša vojska biće u tuđini. Prvo će biti na jednom mjestu opasanom morima sa svijeh strana. Kad budne svoje rane izvidala, ondakar će od prijatelja dobiti hrane i džebane, te će ponovo preko tuđijeh mora doploviti do našijeh granica. Kad tu dođe, zaposednuće gore i dolove, te će ponovo jurišati ka Srbiji i oslobodiće ne samo naše, nego i sve one predele u kojima žive naša braća.

Još jedno ću ti reći, kume, dušmanska vojska ući ću u Kremna tačno na Lućindan, a iz Kremna će izaći poslije tri godine jopet na dan tvoje krsne slave, što će reći na praznik Svetoga Oca Luke“.

• Sve ove vizije Mitra Tarabića u potpunosti su se ispunile i to ovim redosledom:

• Dvadeset devetog maja 1903. godine, umesto Obrenovića, na vladarski presto Srbije došla je dinastija Karadorćevića.

• Nije prošlo mnogo, svega devet godina, a Srbija je zaratila sa Turskom, 1912. godine, završivši ovaj sukob u svoju korist.

• Posle ovoga rata carinarnica Srbije je bila tačno na Limu, odnosno prema onim oblastima Bosne i Sandžaka, koje je držala Austrougarska imperija.

• Posle ovog rata sa Turskom, tako reći bez predaha,

Protini unuci: Đorđe Zaharić i Vlačko Jeremić, kao maturanti beogradske preparandije, snimljeni sa jednim pitomcem vojne akademije. Vlačko je takođe nastradao u prvom svetskom ratu.

nastaje prvi svetski rat u kome Austrougarska sa najvećim ratnim potencijalom kreće na Srbiju i zauzima njene severne i neke centralne oblasti. Ali, zaista, dolazi „čovek na vrancu“, general Aleksandar Mišić, koji veštim komandovanjem i ličnim primerom junaštva, proteruje neprijatelja sa okupirane teritorije Srbije.

- Austrijanci su bili u veoma teškoj situaciji, pa su zamolili svog saveznika Nemačku za pomoć. Tako su Nemci, „sila sa severa“, uputili na Srbiju svoju armiju, pod komandom svog feldmaršala fon Mekenzena.

- Srpska vojska pod udarom ove snažne sile odstupala kroz Albaniju i odlazi na pregrupisanje i oporavak na Krf.

- Sa Krfa, naša vojska, kreće u Solun da bi, zajedno sa savezničkim armijama, obrazovala solunski front.

- Potpomognuta saveznicima, srpska vojska stupa u ofanzivu i, iz bitke u bitku, konačno pobeđuje Bugare, Austrijance i Nemce.

- Posle teških borbi, Srbija oslobađa ne samo svoju teritoriju već i sve one zemlje u kojima je vekovima pod tuđinskom vlašću, živeo naš jugoslovenski živalj.

- Što se tiče oslobođenja sela Kremna, poznato je da je ovo selo okupirano na sam dan krsne slave sveštenika Zaharija te je, posle tri godine ropstva, oslobođeno na praznik istog ovog svetitelja, to jest, na Lučindan, baš onako kako je i rekao protin kum Mitar Tarabić.

Mitrovo viđenje austrijske okupacije ovih krajeva pokazalo se tačnim — tuđinska vojska na području sela Kremna nije vršila nikakva zlodela. Sem oduzimanja hrane, drugih krađa i otimačina nije bilo.

Predviđanje ostalih nedaća se, takođe, u potpunosti obistinilo, jer su se pojavile razne bolesti, od kojih je narod najviše stradao. Mnoge živote u Srbiji odnela je glad i hranje pegavog i trbušnog tifusa. Bolesti su pogađale ne samo ljude, već i stoku. Tako je, za te tri godine neprijateljske okupacije, u čitavom užičkom kraju vladala velika nestašica hrane, čije su se posledice osećale još dugo posle oslobođenja Srbije.

„SUDBINSKA PROPAST SRBIJE“

Poruke kremanskih proroka uvek su imale snažan odjek u Srbiji. Setimo se, samo, sa kakvim je strahopoštovanjem kraljica Draga saslušala proročanstvo Mitra Tarabića o sudbini dinastije Obrenovića.

U romanu Mladena St. Đuričića „Oj Užice, mali Carigrade“, u kome govori o ratnoj pozadini 1915. godine, nailazimo na još jednu potvrdu uticaja kremanskog proročanstva na ondašnje javno mnjenje.

„Poslije silovitih provala i slomova, džinovski evropski rat zastane, predahne, pa opet grozovito zatrese Istokom ili Zapadom. Morem i okeanom već odavno vladaju sumarenski gusari, mučki i bezdušno razbijaju i provaljuju, potapaju ili zarobljavaju sve vrste brodova, putnike i robu, i jezovitom ratu izvojevaju novo i dostojnije ime: SVETSKI!

Svojom novom taktikom mitraljeskih čvorova maršal Makenzen je ustavio čeličnu mećavu Brusolovljevih miliona, najveće oružane sile koju je dotle svet video!

Pa opet zastanak u kom su se pripremali sudari. Golemi i stravični! Samo srpske pobjedničke i dvaput teško poražene austrougarske vojske, koje su celim srbijanskim Podrinjem klale žene i decu i hrišćanske crkve punile leševima golorukih, jedne prema drugim dremale su na pograničnim rekama Drini, Savi i Dunavu, i lečile grozne rane, koje jedna drugoj zadodaše strašnim oružjem i još svirepijim tifusom i pegavcem.

Velesila Austrougarska nije se stidela da jednako moli i preklinje za pomoć svoga saveznika Nemačku. Da je spasava! Čast je bila već izgubljena za sva vremena; sad je bio u pitanju život države! I verni saveznik car Viljem uskoro izdade ratnu objavu s viteškom porukom:

„Hrabrim Srbima učiniću veliku počast; protiv njih ću poslati maršala Makenzena.“

Protin unuk Čedomir, koji je užičkom okružnom načelniku, Mihailu Zotoviću, poverio Mitrovu viziju buduće apokalipse nad Požeškim poljem. Čedomir (levo) kao rezervni kapetan I klase u društvu svog rođaka Miloja Smiljanića, kasnijeg zamenika ministra inostranih poslova bivše Kraljevine Jugoslavije. (Snimak načinjen negde na vojištu prvog svetskog rata).

Srbija se upinjala iz petnih žila živih i mrtvih predaka, i danju i noću, i krajem jula te, 1915. godine uspela je da mobiliše 602.380 vojnika! I pored strašne izmorenosti i krvavljenja u dotadašnjim četvorogodišnjim ratnim naporima, sabrala je najveću snagu svoje istorije.

Makenzenova slava nije zadavala mnogo brige vojvodi Putniku, načelniku štaba Vrhovne komande, sve dok se nije čulo da je Makenzen primio komandu nad svim balkanskim trupama uslovno, da se politički pripremi Bugarska, da ona, istovremeno napadne Srbiju s leđa!

Veliki nemački vojnik bio je mudar taktičar — nije hteo na nesigurno. I vojvoda Putnik je odmah, od svoje vlade, tražio da mu osigura pozadinu od napada Bugarske.

U ime vlade Pašić je javio Vojvodi da ima garancije od Francuske i Rusije da nas Bugarska neće napasti. A kad je Apis preko Putnika stao opominjati srpsku vladu na stalna verolomstva Bugarske, Pašić je rekao Putniku: „Mi smo u dobrom društvu, koje ne smemo izneveriti, jer to Bugari jedva čekaju: „da nas napadnu s odobrenjem Četvornog sporazuma!“

Iako je ranije namerno udaljen iz Vrhovne komande i postavljen na najodgovorniju dužnost jedne, mada najmanje armije, Apis, je i odatle, ne ispuštajući nikad glavne konce obaveštajne službe, do nedavno vođene u Vrhovnoj komandi, a pred tako mutnim izgledima opkoljene Srbije, jednako slao svoje izveštaje i mišljenja Putniku, koji se već pomalo pokazivao i kao glavni i pravi šef „crne ruke“, tvrdeći da Bugarska mobiliše i da će prepadom napasti Srbiju s leđa, odvojiti je od novih oblasti i prepoloviti joj snagu. Pomoć Makenzenu da drugu polovinu razbije svojom strahotnom artiljerijom, a ostatke srpske vojske da zajednički nateraju u neprohodne gudure Crne Gore i Albanije. Na Golgotu i vojske, i naroda koji nije smeo čekati austrougarske vojne strvodere.

U narodu su nastale teške smutnje i zebnje, veoma slične onim u avgustu 1813. godine kad su Voždu pokrovitelji lomili i slomili vrat. Zverstva austromađarskih kulturnika već su bila sva prokazana i obelodanjena divnim naporima profesora Rajsa, novinara Barbisa, Gaston Gravijea i ostalih pobunjenih prijatelja čovečanstva i čovečnosti.

U narodu bolno vrenje. I žene i deca bili su uvereni da je Putnik nepobediv s dveju strana, i da će pustiti Nemce u Srbiju do Bagrdana, a tu... A tu će jedne mračne noći kriknuti tama: „Sad napred deco, kurjaci Srbije“. Do zore da

ni jedan neprijateljski top ne ostane neuperen u leđa dotadašnjih gospodara. Krilato napred!“ . . . Ah, sudbino prokleta, zašto se to, već sasvim jasno i gotovo, zašto se to ipak neće ostvariti?!

Trebalo bi da i večni Gospod zaplače nad Srbijom, kad su Saveznici teško prevarili mudrog Pašića, nagnali ga da prihvati prevaru, a on, svesno i najtragičnije, prevario svoju slavnu vojsku! Kad je Vrhovna komanda i poslednji put vapila za dopuštanjem da grune preko granice, (Pašić je na vreme odobrio posedanje bugarske granice), da razoruža Bugarsku, a Saveznike stavi pred svršen čin, kobno veran Savezu i ljudskom moralu, Pašić je stegao srce da ne prepukne, i izdao najstrožu pismenu zapovest:

— Streljajte vojnika koji ispali pušku na Bugare!

Gde je sad Apis? Da li se i on povlači pred sudbinom?

Saveznici su ponovo jamčili za bugarsku neutralnost, a u Srbiji su i deca znala da ih vode u prevaru. I vladi Srbije ostade još jedino da dopusti i drugo objavljivanje KREMANSKOG PROROČANSTVA o sudbinskoj propasti Srbije, s kojim oprezno pohita u „Niškim novinama“ dr Radovan Kazimirović. I cela Srbija stade govoriti samo o tome, i miriti se unapred sa najsvirepijom sudbinom koju je ikad dočekao jedan narod,* posle Izrailjevog bekstva iz Misira.

Večerinke omladine u varoši na Detinji s pesmom i suzama, kao da nisu htele da pomru, i da prestanu, iako se osećalo, pa i znalo da se i užička vojska sprema za daleki pokret. Za Staru planinu.

Posukljaše oblaci sa sviju strana, pa kiše, kiše . . . Sive i prljave, mutne i teške, da unapred pokriju teški zločin prevarenih Saveznika! Na svim stranama se ponovo zaustavljao život, čekala se smrt! I samo su se još napeto pratile „Niške novine“, i čas kad će početi velika drama naroda; stravičnija od svih u celoj njegovoj istoriji! Predvidelo se unapred sve, sve! Daleko prevaziđene grozote od onih sa Bregalnice i kolere pa i od onih sa velikog ratišta u celom donjem Podrinju, prošle godine.

---

* podvukli autori

ČOVEK KOJI JE TAČNO ZNAO SVOJ KRAJ

O ovom proročanstvu Mitra Tarabića o povlačenju srpske vojske preko Albanije saznali smo u Beogradu 1950. godine od sina pokojnog prote Milana Đurića, starog inženjera Zdravka M. Đurića.

Novu priču kremanskog proroka čuo je od senatora Pavla Vujića i generala Ješe Damjanovića, bivšeg maršala dvora. A o ovom događaju je pisao i dr Radovan Kazimirović u knjizi „Tajanstvene pojave u našem narodu“.

Priča je vezana za povlačenje srpske vojske kroz albanske gudure i klance, a dogodila se u Lješiu 1915. godine, negde uoči božićnih praznika.

Tada se prota Milan Đurić, posle doživljene nacionalne Golgote, zajedno sa srpskom vojskom, našao u ovom albanskom gradu. S njim u društvu bili su pok. Ljuba Pavlović, tadašnji generalštabni pukovnik Ješa Damjanović i rezervni pešadijski major, profesor Pavle Vujić, sestrice prote Zaharija Zaharića.

Prepešačivši stotine kilometara, gladni i iscrpljeni, oni su se u ovoj maloj varoši odmorili i potkrepili skromnom hranom. Zbog toga su bili veoma raspoloženi, izuzev starog prote Đurića, koji je u ovom društvu bio nekako potpuno odsutan i zamišljen. Na pitanje profesora Vujića o čemu to razmišlja, prota je odgovorio:

„Eh, djeco moja . . . Ja idem u tuđu zemlju. Prvo na Krf, pa pošlje u Italiju . . . A, kako ne bih bio zamišljen kad znam da moje Užice i Srbiju više nikada videti neću.“

Pukovnika Ješu Damjanovića začudila je ova mirnoća protinog kazivanja i neka neobična sigurnost u njegovom glasu. Stekao je utisak da protine oči sijaju nekim čudnim sjajem, koji kao da je tom svojom neobjašnjenom tugom predviđao ove njegove reči.

*Sin prote Milana Đurića, inženjer Zdravko Đurić: sve o njegovom životu
pretkazao je Mitar Tarabić. (Snimljeno u Krasnojarsku 1907. godine.)*

Taj sjaj, kako je J. Damjanović kasnije objašnjavao, nije bio od „ovoga sveta“. Zbog toga je s nestrpljenjem zapitao ovog uglednog užičkog sveštenika i političkog tribuna čitave Zapadne Srbije, kako zna da se neće vratiti u Srbiju? Protu ga je blago pogledao i odgovorio: „Ne, neću se živ iz tuđine vratiti. Tamo ću umrijeti sledeće godine. Zdravlje mi je, hvala Bogu dobro, ali ja ću, ipak, umrijeti... Tamo ću biti sahranjen i tuđa zemlja će me pokrivati nekoliko godina. Ali, doći će zora naše slobode i ja ću se mrtav vratiti u moje Užice“.

Ove reči su naročito iznenadile njegovog zemljaka i kuma profesora Pavla Vujića, posebno poslednja rečenica, pa je začuđen zapitao:

„Kume Milane, kako ćete se to mrtav vratiti u Užice? Hoćete li da nam to objasnite?“

„Hoću, zašto da neću, djeco moja! Znam da će me, kad se budemo oslobodili, u Užice prenijeti moja država i moja djeca. Znam i to da će mi država dići veliki spomenik, ali sve je to slaba utjeha kad moje lijepo Užice i moju dragu Srbiju više nikada ugledati neću...“

Vas će svakako, interesovati otkud ja to znam... Evo, vidite, ja još mnogo drugijeh stvari i događaja znam... Onih koji će se desiti u budućnosti. Tako znam da ni moj kum i pobratim proto Zaharije neće doživjeti naše oslobođenje, nego će umrijeti prije no što sloboda dođe...“

O svemu tome protu Zahariju i meni prorokovao je kremanski vidovnjak Mitar Tarabić. Ni proto, ni ja, nijesmo u početku vjerovali njegovijem i Miloševim riječima, ali nastupiše mnogi događaji za koje oni rekoše da će doći, te se sve to u potpunosti obistinilo. Ni u jednom svom proricanju nijesu omanuli, pa neće ni u ovom, kojim su predvideli moju smrt.

Znam sve šta će se zbiti i s mojim sinom Zdravkom, što je sadevo u Rusiji. On će se dugo, dugo pošlje ovoga rata zadržati u toj zemlji da je liječi svojim znanjem od sopstvenih rana, pa će tek ondakar sa svojom nevjestom Ruskinjom doći u Srbiju da počne sve iz početka, jer mu ja nikakvo imanje i bogatstvo nijesam ostavio...“

• Sve ove protine reči postale su stvarnost. On je, zaista, sledeće, 1916. godine, umro u Rimu. Tamo je sahranjen. Tek nekoliko godina posle završetka prvog svetskog rata, kao zaslužni nacionalni radnik, prenet je u svoj dragi grad Užice.

U Odboru za prenos posmrtnih ostataka ovog narodnog velikana bio je i njegov sin dr Dragiša Đurić, profesor

Beogradskog univerziteta, jedan od prvaka našeg Radničkog pokreta.*

• Što se tiče protinog starijeg sina, inženjera Zdravka Đurića, on je, svojevremeno, zajedno sa svojim mlađim bratom Dragišom, bez obzira što se u životu nikada nije bavio politikom, iz Srbije bio proteran od strane Obrenovićevske policije.

Braća Đurići su neko vreme živeli u Austriji, a odatle ih je austrijska vlada na zahtev srpskog obrenovićevskog dvora proterala u Rusiju. Tamo su nastavili svoje školovanje. U Rusiji je pokojni Zdravko završio građevinski i mašinski fakultet i bio jedan od najboljih studenata u svojoj klasi. Posle studija postaje jedan od pionira industrijalizacije Sibirije. Tamo se i upoznao sa svojom budućom suprugom, mladom lekarkom dr Marijom Manjom Nikolajevnom, čiji su roditelji takođe živeli u Sibiru, jer je njen otac, kao bivši dekabrista, bio doživotno prognan u ovu nepreglednu rusku oblast.

Mladi bračni par Đurić doživeo je u Sibiru burne dane oktobarske revolucije. Posle završetka prvog svetskog rata protin sin Zdravko nije mogao da se vrati u oslobođenu Srbiju. Sve do 1922. godine on je kao preko potreban stručnjak radio u Državnoj planskoj komisiji za razvoj industrije SSSR-a, a njegova supruga dr Marija bila je glavni sanitetski referent Pete ruske armije.

Tek u leto 1922. godine inženjer Đurić je uspeo da od sovjetske vlade izdejstvuje dozvolu za odlazak u Srbiju. Tako je ovaj mladi bračni par bio jedan od retkih putnika koji je sa legalnim pasošem SSSR-a prešao granicu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, došavši Dunavom u Beograd.

Kad su stupili na tle Srbije, ni Zdravko ni njegova supruga više nisu imali sredstava za život, pa su se, po ko zna koji put, obistinile reči Mitra Tarabića, da će protin sin kad se bude vratio u Srbiju morati da počne „sve iz početka“.

---

* Dr Dragišu Đurića ubili su Nemci 1941. godine. Prim. autora.

SNOVI U VILI „ASPAZIJA“

Prota Zaharije je bio nežan otac i neobično je pazio svoju najmlađu kćer Dragu. „Kad poraste, imaće ko o njoj brinuti“, govorio bi. A ona je bila devojka neobične lepote, bistrog uma, sa velikim smislom za muziku. Još kao dete, sa nepunih pet godina, naučila je da čita i piše i od tada, kroz godine, ni jedna od brojnih protinih knjiga nije ostala nepročitana s njene strane. Dok su njena braća bila na školovanju po raznim kulturnim centrima tadašnje Srbije i Vojvodine, Draga je ostala sa ocem u Kremnima, povremeno odlazeći kod starije sestre Ružice, udate u Užicu.

Uz pomoć svoga oca Zaharija brzo je naučila ruski jezik, tako da je ruske pisce mogla da čita u originalu, kad god bi došla do takvih knjiga. Sama je naučila i note, i na jednoj staroj citri, često je svirala dela poznatih kompozitora toga vremena. Njeno muziciranje dostizalo je, kažu, pravu virtuoznost. U svojoj četrnaestoj godini samoinicijativno je počela da uči francuski, i ubrzo, ovladala je još jednim svetskim jezikom, tu u jednom tako reći pustom selu pod Tarom.

Rasla je u Kremnima, pa je tako odlično znala i zapamtila svog kuma Mitra Tarabića, za čija se kazivanja rano zainteresovala, pa čak počela da proučava ove, kao i razne druge „nadčulne“ pojave u narodu ovoga kraja...

Kad joj je bilo šesnaest godina stiže jednoga dana u Kremna nekim poslom iz Užica jedan mladi pravnik, rođeni Beograđanin. Bio je to Dimitrije Mita Karić. Videvši lepotu i inteligenciju najmlađe protine kćerke, odmah se zaljubio u nju, a i ona u njega.

Posle nekoliko dana u Kremnima bi obavljena zvanična veridba, dok će malo kasnije, velika svadba biti priređena u Užicu.

Za vreme Dimitrijevog službovanja u gradu na Đetinji, mladi braćni par se često navraćao u Kremna. Tako je protin

*Protina najmlađa ćerka
Draga, kojoj se kremanski
vidovnjak, Mitar Tarabić,
javio u snu, nakon Albanske
Golgote, na dalekom ostrvu
Krfu.*

*Stanovnik vile „Aspazija“,
Draga Karić, rođena Zeharić,
kao dobrovoljna ratna
bolničarka srpske vojske.*

zet Karić, sada već sudija, imao priliku da češće razgovara sa kremanskim prorokom Mitrom Tarabićem, interesujući se, kao i pre toga kod svog tasta, za ostvarenje njegovih poruka, kako je to bilo i šta nas čeka.

Nije prošlo dugo vremena, a mladi sudija Karić je premešten u Beograd. Kao jedan od veoma retkih intelektualaca onog doba brzo je napredovao u službi, postavši član Državnog saveta tadašnje Kraljevine Srbije.

Iz braka sa svojom mladom nevestom imao je dva sina: Mihaila-Mikicu i Sretenu-Sretu. Dadjlja njegove dece bila je veoma vredna devojka, koja se takođe zvala Draga.

Za nju se zna da je rođena u dragačevskom kraju, u jednom selu kod varošice Guče. Kao jedno od mnogobrojne dece siromašnih roditelja, Draga se još u detinjstvu uputila u „beli svet“, trbuhom za kruhom. Tako se našla u prestonom Beogradu, dugo godina radeći kod porodice Čupić, a zatim kod Karića.

Prethodni poslodavci primetili su kod ove devojke izvesne osobine koje su je izdvajale od ostalih. Imala je, ponekad, neki neobičan pogled, iz kojeg je izbijala neka čudna blagost, zračenje nekog neobjašnjelog sjaja.

Kad se zaposlila kod porodice Karić doznala je da njena „gazdarica“ imenjakinja Draga pati od čestih migrena. Jednoga dana prišla je svojoj gospođi i rekla joj da legne na otoman, da će je ona izlečiti od tih nesnosnih bolova. Tada je svojim rukama blago prešla preko bolesničine glave, sve dok bolovi nisu potpuno iščezli, kao da ih nikada nije ni bilo. Nije to trajalo duže od nekoliko minuta. I, tako je to uvek ponavljala kad bi njenu dobru gospu zbolela glava. Njenim seansama prisustvovali su ponekad i brojni prestonički lekari, prijatelji porodice Karić. Ali, nikada nisu mogli da odgonetnu u čemu je njena moć.

Draga je svoje poslodavce uvek molila da nikome, sem ovim lekarima, u koje je imala neko čudno poverenje, ne kazuju o njenim isceliteljskim sposobnostima, koje je isključivo primenjivala u slučaju kad bi se razboleo neko od bliže familije Karića.

Tako je devojka Draga, živeći u porodici Karić, vremenom postala pravi njen član.

Međutim, ovaj mladi bračni par će uskoro zadesiti velika nesreća. Umreće im stariji sin Mikica, a za nepune dve godine i mlađi Sreta. Ne mogavši više da rađa, mlada gospođa Karić potpuno se okrenula deci svoje familije, svojim sinovicama, sinovicama, sestricima i sestričinama, a bivša dadilja,

njena imenjakinja Draga, i dalje je ostala u službi u njihovoj porodici.

U međuvremenu dolazi u Beograd na studije Karićkin sestrić Jovan, sin njene starije sestre Ružice. Za vreme studija on će stanovati u ovoj porodici. Kao student, priključio se naprednom socijalističkom pokretu, pod vođstvom svog zemljaka Dimitrija Dila Tucovića. Sa svojom tetkom Dragom vodio je česte rasprave, naročito na temu ateizma. Nikako se nije slagao sa svojom tetkom u oceni takozvane „građanke na prestolu“, bivše kraljice Drage Obrenović, sa kojom je njegova tetka, bez obzira što je poticala iz porodice pristalica Karađorđevića, bila nekad u velikom prijateljstvu. Ovim raspravama često je prisustvovala i njihova kućna pomoćnica Draga, koja je Jovana volela iskrenom ljubavlju, kao da mu je starija sestra.

Ubrzo je došlo do balkanskog, a zatim i do prvog svetskog rata. Sestrić Jovan, ispraćen od tetke i teče Mite Karića, krenuo je da brani Otadžbinu. Biće to jedan od onih 1300 kaplara iz Skopskog đačkog bataljona. Na poziv vojvode Mišića, kao mlad đak, podnarednik, upućen je na front. Na Ceru je teško ranjen i prenesen u valjevsku bolnicu. Odatle sa vojskom odstupa kroz Albaniju i kao ranjenik dolazi, na oporavak, na ostrvo Krf. Tamo, na Krfu, zatiče svoju tetku Dragu i teča Mitu. Zajedno s njima, na ovom ostrvu, bila je i kućna pomoćnica Draga, koja je, kao i oni, prošla sve strahote albanske golgote.

Stanovali su u vili „Aspazija“, koja je bila jedna od manjih turističkih zdanja na ovom ostrvu, po kojima su Saveznici razmestili brojne srpske izbeglice, koje su se, zajedno s vojskom, povlačile preko Albanije.

Tu, na Krfu, u srpskoj vojnoj bolnici radila je protina kćerka Draga, kao dobrovoljna ratna bolničarka, a s njom i njena imenjakinja, kućna pomoćnica Draga.

Rano, još u sam osvit zore, pre nego što pođu u bolnicu, njih dve bi obično, u vili, popile po šolju turske kafe, popričale o tadašnjim novostima sa savezničkih frontova, a onda bi krenule prema bolnici da obavljaju svoju, nimalo laku, patriotsku dužnost.

U to vreme vlada Kraljevine Srbije donosi odluku da se svi omladinci, bili ranjeni ili ne, upute na dalje školovanje i oporavak u Francusku i Englesku. I tako, već gotovo prezdravelog Jovana sa ostalim studentima i đacima upućuju u Francusku.

Uskoro, u glavnu luku ovog ostrva pristići će francuski

transportni brod sa oznakama Crvenog krsta, kako bi prihvaćio, a posle odvezao do Marselja i na tlo Francuske iskrcao srpske izbeglice i ranjenike. Među njima i one omladince koji su po strogom vladinom naređenju putovali u Francusku da nastave ratom ometeno školovanje.

Na doku ostrvskog pristaništa beše se iskupilo mnoštvo sveta, uglavnom roditelja, rođaka i prijatelja onih koji su svakog minuta trebalo da se ukrcaju u ovaj francuski putnički brod. Na ispraćaju sestrića Jovana našli su se i njegova tetka Draga i teća Mita Karić. S njima je bila i njihova verna domaćica Draga, jer je među putnicima bio i njen, još nezvanični verenik Jevrem koji je ovim brodom, kao teži ranjenik, trebalo da putuje u Francusku, zbog komplikovanog hirurškog zahvata. Jevrem je po zanimanju bio odličan beogradski pekar, koga su ranili prilikom odstupanja kroz Albaniju.

Umesto da budu zadovoljni, svi su bili obuzeti strepnjom, jer su nemačke podmornice, takozvani sumareni, potapali sve brodove na koje su nailazili, bez obzira da li nose zaštitni znak Crvenog krsta.

Počelo je tako ukrcavanje četiri stotine putnika. Među njima je bio i mladi đak, narednik Jovan. Mnogo ih je na palubi, sa koje mašu svojim roditeljima, rođacima i prijateljima. Jedino Draga ne može da vidi svoga Jevrema-Ješu. On je sa težim ranjenicima smešten u unutrašnjost broda.

Sirena najzad oglašava polazak, a sa palube i pristaništa odjekuje gromka, poznata pesma „Kreće se lađa Francuska“.

Pa ipak, sve je u suštini tužno, mada, na prvi pogled, izgleda veselo. Strah od podmornica ne silazi sa lica onih što putuju i onih koji ih ispraćaju. Samo đaci — vojnici na palubi i oko nje pregrštima komplimentata neumorno obasipaju lepe i šarmantne francuske dobrovoljne bolničarke i ne pomišljajući kakva iznenađenja mogu da donesu nemirna mora.

Tek kad se brod izgubio iza horizonta, brojni vojnici i građani, koji su prisustvovali ovom dirljivom ispraćaju, počeli su da se razilaze.

Sutradan, po odlasku broda, veoma zamišljena i tužna devojkica Draga obratila se svojoj gospođi, rekavši da je sanjala čudan san, da i ne zna da li ga je stvarno sanjala, ili je to sve bila neka vrsta priviđenja? Na te reči Draga Karić prebledela, rekavši da se i njoj nešto slično dogodilo.

— Znaš, moja gospojo — otpoče Draga da opisuje ono što je u snu videla — ova lađa koju smo juče ispratili i koja je

otplovila s našim Jovom i mojim Ješom biće potopljena danas u pola dvanaest pre podne.

Zaprepašćenje i strah Drage Karić u tom času dostiže vrhunac. I ona je sanjala *isti san*, u kome joj je bilo rečeno da će ovaj transportni brod biti danas potopljen u isto vreme, koje je pomenula njena kućna pomoćnica.

— Ali, ne boj se gospoja, ni Jova ni moj Ješa, neće stradati. Ješu će spasti matrozi, a Jovu krst.

— Otkud ti to znaš? — zapita je Karićka.

— Znam, jer mi je to saopštio jedan čovek, koji mi se u snu predstavio kao Matija, seljak iz Kremana.

Kad ču da Draga pominje Matiju, odnosno Mitra Tarabića, Karićka raširi zenice, pa sama, više za sebe, poluglasno, reče:

— I meni se javio isti čovek! . . .

— Je li to, moja gospojo, bio pravi san?

— Ne umem da ti to objasnim. Čini mi se da sve to nisam sanjala, nego da sam njegovu pojavu doživela i očima i sluhom.

— Da li je tebi, draga gospojo, taj isti čovek kazao da ti se javlja zato da se ne plašiš i ne prolivaš suze badava, kada bude došla vest o potapanju lađe?

— Jeste — potvrdi Karićka, a zatim s nestrpljenjem upita svoju kućnu pomoćnicu:

— Kaži mi kako si doznala da će brod biti potopljen danas u pola dvanaest?

— On, taj Matija, koji mi se javi, reče: „Dijete, ja ne znam da gledam na sat, ali pogledaj časovnik na ovom zidu. E, kad skazaljke budu sutra na ovom istom mjestu, lađa će biti potopljena . . .“

— To je i meni kazao.

Gospoja, a je li ti rekao kako će Ješa i Jova biti spašeni?

— Isto onako mi je kazao kako si i ti od njega saznala. Reče da će tvog Ješu spasiti mornari, a našeg Jovu krst. Ne znam kako Jovana može spasiti krst kad je on, Bože mi oprostí, odavno s njim raskrstio?!

— To ni meni nije jasno, osim da u samom moru ne bude bilo kakvog velikog drvenog krsta te da se za njega ne bude okaćio? .

I zaista, oko pola dvanaest, pre podne, kad veliki bolnički časovnik sa istim tolikim brojem otkucaja najavi vreme, njih dve se sretoše u prolazu i samo nemo pogledaše jedna drugu.

Dođe i tri časa popodne, a o brodu, u bolnici, niko ništa ne reče.

Tek oko šest uveče, kad su se sa ostalim sanitetskim osobljem spremale da pođu prema svojoj vili, primetiše kako lekari, odjedanput, postade nekako neočekivano zabrinuti, a po bolnici se stvori neki čudan, zloslutan metež.

Začu se i prigušeni jecaj nekih dobrovoljnih bolničarki kao i došaptavanje među ranjenicima i bolesnicima. Na samim izlaznim vratima njih dve se susretoše s mladim rezervnim kapetanom druge klase, doktorom Vujićem. Tada im on tiho reče da je u upravu bolnice stigla vest o tragediji broda, kojeg su juče zajedno ispratili, a koga je danas u pola dvanaest pre podne, torpedovala neprijateljska podmornica.

Prema ovoj vesti, koju im je saopštio dr Vujić, niko od putnika i posade nije spasen.

Dve Drage samo pogledaše jedna u drugu i briznuše u nezadrživ plač.

Reči mladoga lekara da u ovoj katastrofi nema preživelih delovale su veoma uverljivo, tako da one reči iz sna behu namah, potpuno potisnute. Ali, bez obzira na sve to, u njima, posle nekoliko minuta, ponovo zaškri ona nada sadržana u identičnoj poruci njihovog sna.

Te noći obe žene dugo su stajale pred zgradom Srpske vrhovne komande, sa još stotinak okupljenih ljudi, jer se gradom, sama od sebe, pronela vest da ima preživelih.

Međutim, niko od dežurnih oficira iz Vrhovne komande, na žalost, nije mogao da potvrdi ovu vest. Štaviše, oni su mogli da potvrde samo onu prvu depešu, koja im je jedino bila na raspolaganju.

Negde pred samu ponoć, jedan mlad oficir pojavi se na glavnom balkonu ove zgrade i saopšti prisutnima da je iz Komande savezničkih pomorskih snaga javljeno da je torpedovanje francuskog broda preživelo samo 68 od 400 putnika. Istovremeno, on pročita spisak preživelih. To učini nekoliko puta. Na tom spisku nalazilo se ime i prezime Draginog verenika Jevrema, ali u tom nizu ličnih imena i porodičnih prezimena nije bilo Jovinog.

Među porodicama koje su saznale da su njihovi mili i dragi preživeli potapanje broda, nastade neopisivo oduševljenje. Radost ozari mnoga lica, dok lelek familija čijih imena nije bilo u spisku odjeknu stravično u ovoj noći.

Među njima je bila i Draga Karić, duboko ožalošćena za nastradalim sestrićem Jovanom. Njena devojka Draga pokuša

da je uteši, podsetivši je na njihov zajednički san, ali činjenice o preživelim brodolomcima govorile su suprotno.

Umorne od dugog čekanja, iscrpljene, nisu mogle da trenu te noći. Tek, negde, pred sam osvit zore, Karićku obuze neki nemiran dremež, neka vrsta polusna.

U tom polusnu ona se kao za sebe obrati svom mrtvom kumu, Mitru Tarabiću:

„Eh, moj kume Mitre, što me prevari?“

Zatim, kako joj se učini, utonu u dubok, nezadrživ san. U tom snu se — kako će posle ispričati, pojavi on, njen kum Mitar, Dugo je tako Mitar blago posmatrao Dragu, i posle nekog vremena reče joj:

„Nisam ja tebe prevario moja Draginja. Ne ljuti se na mene, već vjeruj svakoj mojoj riječi. Istina je jedno, a tvoja tuga je drugo, a ja sam ti nju uvijek spominjao. Upamti, krst ga je spasio.“

Ovaj san ponovo oživi izgubljenu nadu i mlada žena, donekle smirena, ujutru ode na posao u ratnu vojnu bolnicu srpske vojske.

Oko deset časova pre podne šef lekara joj saopšti da je na portirnici čekaju suprug i rezervni sanitetski kapetan prve klase dr Đoković. Sa zešnjom, ona pohita ka prijemnom odeljenju, ali te zebnje odmah nestade kad njih dvojicu ugleda posebno vesele, nasmejane. Njen zemljak, doktor Đoković, još s praga joj doviknu:

— Jovan je živ i zdrav!

— Vrhovna komanda dobila je pre pola časa naknadni spisak i među tom desetoricom preživelih je i naš Jova — reče joj dobro raspoloženi suprug.

Tu se, odjednom, stvori i njihova Draga, kao i nekoliko prijatelja i poznanika, pa nastade malo slavije.

Inače, nikome od rodbine preživelih nije bilo jasno kako su se njihovi sinovi ili rođaci spasili od ove nesreće koja ih je zadesila na dalekom, otvorenom moru. Niko, pa ni sama Draga Karić nije mogla da odgonetne šta su značile reči Mitra Tarabića, koji je predvideo da će njenog sestrića Jovana spasiti krst.

U dugim večernjim razgovorima sa svojim suprugom Dimitrijem Mitom Karićem ona je bezbroj puta pokušavala da sazna i shvati pravi značaj te poruke svoga kuma Mitra, koja se odnosila na simbol krsta, kao znaka spasenja njenog sestrića Jove.

Uzaludni su bili svi njihovi naponi koji su uvek dovodili do istog zaključka da je možda bio u pitanju nekakav poveći

drveni krst na koji su se ovi brodolomnici popeli, te su tako, pomoću njega, plutali morem. Pomisao na neku drugu mogućnost spasenja uz pomoć ovog hrišćanskog simbola bila je sasvim nezamisliva.

Dani su prolazili, a Karići, izuzev još jedne zvanične potvrde Srpske vrhovne komande nikakvu drugu vest nisu imali o spasenju brodolomnika.

Najzad, posle dvanaest dana, iz Kana u Normandiji stiglo je dugoočekivano pismo. U tom pismu Jova je ukratko javljao da je živ i zdrav. Pisao je da je smešten sa ostalim studentima u udoban pansion. U sobi je sa još jednim kolegom Francuzom, koji je na Zapadnom frontu izgubio levu ruku. U jednoj kraćoj rečenici javljao im je da se spasio pomoću krsta i da od tada već pomalo prestaje da bude ubeđeni ateista, kao što je do ovog brodoloma bio. Nikakve druge detalje o tom zagonetnom krstu nije pominjao, tako da je i dalje ostalo nepoznato kako se zapravo spasio.

Tek posle nekoliko meseci kad su Karići sa ostalim izbeglicama napustili Krf i bili prebačeni u Nicu odmah im je, u kratku posetu, došao Jovan i o svom spasavanju ispričao sledeću priču, punu neverovatnih zbivanja:

„Čim smo se razmestili po kabinama svi se razmilesmo po palubi. Oko nas su poletela jata anđela, što će reći lepih i šarmantnih Francuskinja, pripadnica Kora dobrovoljnih ratnih bolničarki. Jedan od ovih anđelčića izdvojio se i pošao prema našoj grupi, pitajući na ljupkom francuskom jeziku ko od nas govori francuski? Mi svi u glas odgovorismo potvrdno, ali ona se obrati meni i zamoli me da pođem s njom. Uđosmo u jednu prostraniju kabinu u kojoj su se nalazila dva pisaća stola. Zauzevši mesto za jednim, mene ponudi da sednem za drugi sto. Zatim mi pruži jedan poveći spisak, štampan ćirilicom, koji je sadržavao popis imena i prezimena brodskih putnika za Krf. Reče mi da polako počnem da čitam, kako bi ga ona prekućala na svojoj latiničnoj mašini, jer ćirilicu niti ona, niti bilo ko drugi od posade i osoblja vojske na ovom brodu, nije znao.

Eh, da znate kakva je bila. Pravi anđeo. Oči velike, plave, kao da te samo nebo miluje. Kosa, takođe plava. Misliš da se zlatno klasje rasulo po njenoj glavici... Pa struk sa onim gibanjem u pasu, kao da nije ljudski stvor, nego prava vipera. A grudi, grudi, a preko njih bela uširkana kećelja. Oko dugog tankog vrata visi na zlatnom lancu zlatan krst. Glas, preko koga čuh da se zove Dominika, nije predstavljao običan, čovečiji govor, već pesmu prave ševe.

Sve u svemu, zamolih ja Dominiku da kao „pobožan“ čovek celivam onaj krst na njenim grudima, a ona mi, na taj moj predlog, odgovori čitavom bujicom pristojnih, ali, biranih, prekornih reči.

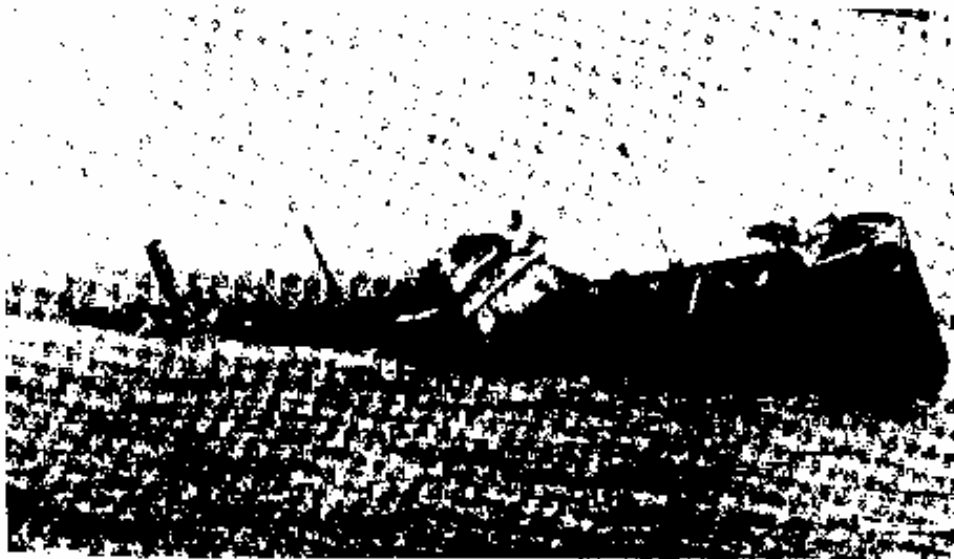
Tom prilikom ona mi saopšti da bez obzira da li čovek veruje u nešto ili ne, treba da poštuje svetinje drugih ljudi. Ja se, pravo da vam kažem, prilično postideh ovog njenog, blagog prekora.

U stvari, najviše sam se postideo od njenog otvorenog stava prema mom ateizmu, jer mi objasni da smo nas dvoje veoma slični, odnosno, na neki način, i isti, pošto tvrdoglavo pripadamo svojim ubeđenjima. U svetu postoje samo dve religije, reče, jedna koja fanatično veruje u postojanje Boga, i druga koja takođe fanatično ne veruje. Za mene kaza da pripadam ovim drugim fanaticima. Zatim mi je dugo govorila o istorijskoj pojavi Hrista i njegovoj zasluzi za raspad robovlasničkog Rimskog carstva.

Tokom razgovora saznao sam da je Dominika rodom iz Liona i da tamo studira visoku školu za vaspitačice. Na kraju te naše polemične seanse, šarmantno mi je pružila specijalnu propusnicu za sutrašnju „Kapetansku večeru“ sa igrankom, za koju mi obeća da će čitav red igara njenog notesa biti popunjen mojim imenom.

Sutradan sam sve do onog kobnog časa proveo sa drugovima na palubi. Duvao je jak vetar, ali to nama ništa nije smetalo, ili se meni samo tako činilo, jer svaka pomisao na ponovni susret sa Dominikom davala mi je nezadrživ životni elan. Ali, negde oko pola dvanaest, pre podne, začuo se prvo potmuo, a zatim veoma snažan i jasan eho neke velike eksplozije. U prvi mah učinilo nam se da se sama površina mora razdvaja na dva dela i da nas neka sila privlači ka morskome dnu. Posle dve, tri sekunde imali smo utisak da sa tog dna uzlećemo i da lebdimo na vrhu nekog velikog vodoskoka. Zatim se sve umirilo i pramac broda počeo je da se krivi i da se penje u visinu.

Tada su se oglasile brodske alarmne sirene i začule glasne komande marinskih oficira. U čamce za spasavanje mornari su prvo smeštali teže ranjenike. U dva povećća čamca pristup su imale samo žene s decom. Tri francuske dobrovoljne bolničarke stajale su pored ovih čamaca sve dok i poslednje dete nije bilo ukrcano. Za te tri Francuskinje nije bilo mesta u ovim francuskim čamcima. Sve što su radile, u tom kobnom momentu, činile su tako mirno i savesno, kao da neće, kroz

Možda je na ovom brodu ostala hrabra francuska ratna bolničarka Dominika. (Snimak potapanja jednog torpedovanog savezničkog broda za vreme prvog svetskog rata.)

nekoliko minuta potonuti zajedno sa ovim brodom. Među njima bila je i Dominika.

Još i sada sećam se onog njenog plavog spokojnog pogleda. Činilo mi se da u njemu vidim beskrajni plavi horizont koji mi obećava sigurnost zagrljaja neke nove, meni nepoznate, večnosti.

Trgao me je glas jednog našeg majora, koji je na štakama stajao uspravno na palubi i oštro komandovao: „Skači u more i plivaj što dalje od broda!“

Bila je to njegova poslednja zapovest.

Našao sam se u talasima, a nisam znao da plivam.

Razmahnuo sam se rukama i nogama, levo i desno, ali sam osetio da tonem.

Smrt je bila tu, u meni samom.

U jednoj sekundi, kao na bioskopskom platnu, sagledao sam ceo svoj život. Video sam majku, dedu Zaharija, vas dvoje, sestre, braću, Užice, Kremna, Beograd, Skoplje, planinu Cer.

Tada sam počeo da gutam vodu i da se gušim. Odjednom sam se setio Dominike, njenog zlatnog krsta i njenih blagih reči o mom neverovanju. I, kao da nju i samog Boga molim za oproštaj, odlučih da se prekrstim i da tako, posle deset godina nekrštenja, odem sa ovog sveta. Sastavio sam tri prsta desne ruke i stavio ih na čelo, izgovorivši u sebi: „Vo imja Otca“ . . .

Tada se desilo čudo. Osetio sam da me je nečija snažna ruka uhvatila i stegla za tu desnu šaku, koja se ukazala na površini mora. Ta ruka me je nekud povukla... Bio sam spašen...

Našao sam se na nekom malom splavu, na brzinu povezanom od velikih brodskih drvenih klupa, a čovek koji me je spasao bio je francuski vojnik — bolničar.

Čim sam se malo pribrao završio sam svoj prekrst, viknuvši razdragano: „i Sina, i svetoga Duha. Amin!“

Tri brodolomnika na ovom malom splavu gledali su me čudno. Niko od njih nije razumeo ni jednu moju reč. Sva trojica bili su Francuzi. Ali, ti ljudi su me posmatrali nekako blago. Učinilo mi se da se njihov pogled pretvara u onu blagost Dominikinih očiju. Instinktivno sam pogledao prema mestu na kojem mi se učinilo da je i dalje stajao naš torpedovani brod... Tamo, osim uskovitlanih morskih talasa više ničega nije bilo... U očaju, počeo sam da vičem: „Dominik...“

Niko se nije odazivao.

Oko nas četvorice bio je samo beskraj morskog prostranstva i ništa više. Pa ipak, bio sam siguran da ću živeti.

Negde, pred samo veče, naišao je jedan engleski razarač. Počeli smo glasno da dozivamo u pomoć. Primetili su nas. Posle nekoliko minuta bili smo u njihovom čamcu, a potom u toplim kabinama ovog savezničkog broda.

Iskricali su nas u Tulu.

PRORICANJE SMRTI BLISKIM LJUDIMA

Mitrovo proricanje smrti pojedinim, njemu bliskim ljudima, kao što je bio slučaj sa užičkim protom Milanom Đurićem, nije jedino, kada se zna da je on, kao ranije i Miloš Tarabić, to prerekao i proti Zahariju Zahariću, koji je umro 1918. godine, u sam osvit slobode.

Mnogi Užičani, koji su bili u IV pešadijskom puku „Stevan Nemanja“, kao i u drugim jedinicama u kojima su ratovali Užičani, znali su dobro za ovo proročanstvo, jer je ovaj prekognističar, još u prošlom veku, za vreme svoga života, rekao „da će Srbija izići iz trogodišnjeg mraka i rat biti završen u onoj godini u kojoj proto Zarija bude umro . . .“

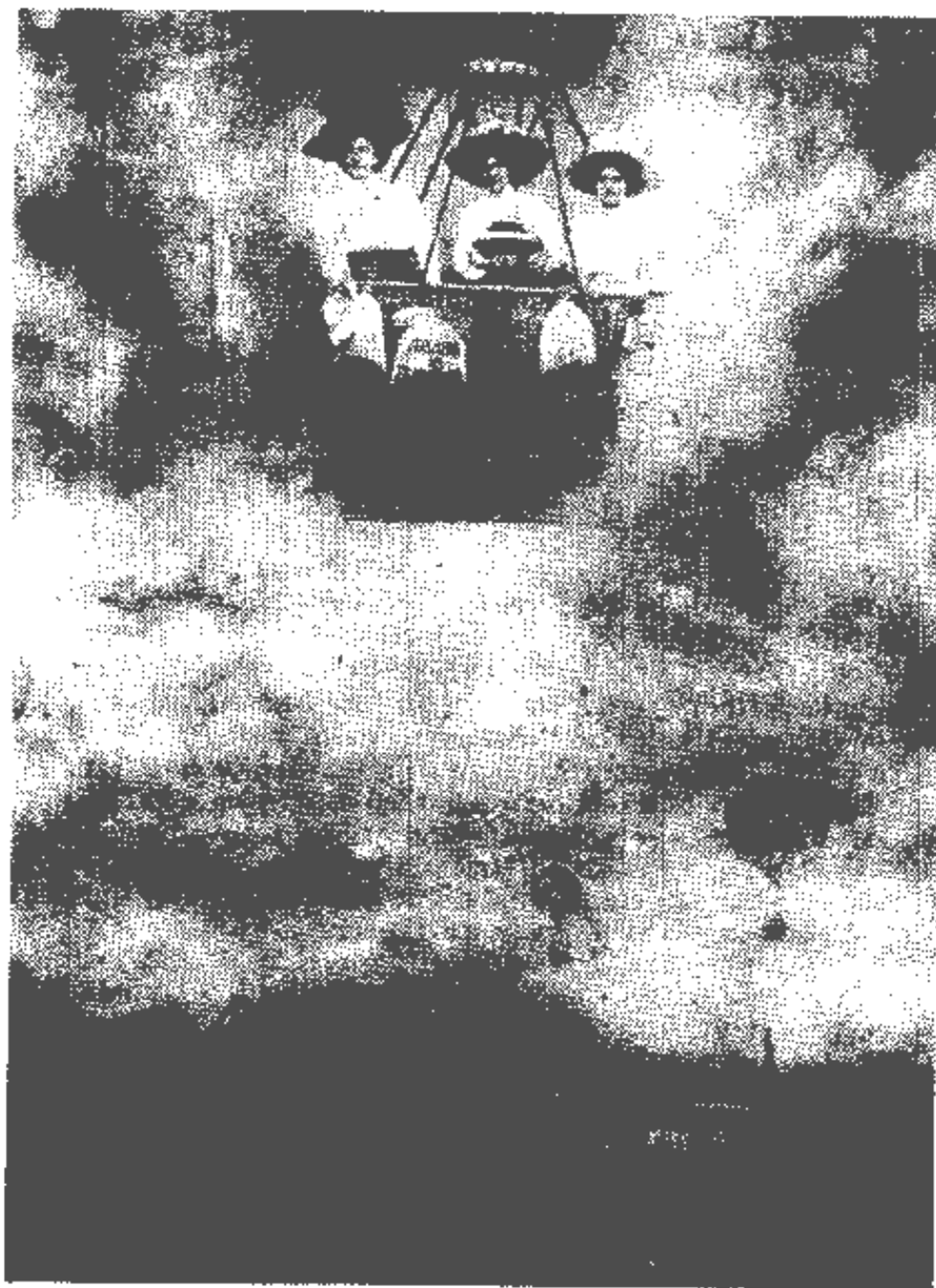
Užičanka Ljubica Čakarević, udata kontesa De Sarno San Dordo, koja je zajedno, kao komita, sa vojvodom Lunom, prošla kroz nemačke, austrougarske i bugarske linije i sa Goča došla do naše vojske na Solunskom frontu, pričala je:

„Kad god bi neko od Užičana, vojnika ili oficira, preko Međunarodnog crvenog krsta, dobio od kuće pismo, odmah bi bivao zapitan, da li je prota Zarija umro.“

Ne samo naši Užičani, nego vojnici iz drugih jedinica srpske vojske su nas, Užičane, uvek pitali da li je „kremanski popa“ još živ? Jer, i oni su čvrsto verovali u proročanstvo Mitra Tarabića da će se ovaj rat završiti u onoj godini u kojoj djed Zaharije bude umro!“

Pre nekoliko godina u razgovoru sa Mihailom Zaharićem, sudijom i pravobraniocem iz Beograda, doznali smo kako je Mitar prerekao smrt protinih snaha, sinova i kećeri.

Prvo je predvideo smrt njegovog sina, mladog sveštenika Koste i njegove mlade popadije. Zatim je prerekao smrt Jelice, supruge protinog sina Ilije. Za samog Iliju rekao je da će umreti u najboljim godinama. Kazao mu je da će i druga Ilijina žena odmah, čim bude rodila žensko dete, umreti. Za protu je rekao da će se sam starati o unucima, sve dotle, dok ih ne osposobi za život.

Za protinu najmlađu ćerku Dragu Mitar je rekao da će joj život biti rajski. Uostalom to potvrđuje i ova prva srpska foto-montaža u ambijentu starog Beograda. Na slici prva s leva, u korpi „balona“. (Snimljeno u Beogradu početkom ovoga veka.)

Sve je tako i bilo.

U vezi sa ovim Mitrovim kazivanjima treba napomenuti da on pred protom nikada nije imao tajni. Smatrao je da ono što mu je „kazato“ mora da saopšti svome kumu, pa bilo to za kuma povoljno ili ne.

Ovu Mitrovu osobinu prota je neobično cenio i stojički je podnosio svaku poruku svoga kuma.

Za protinu najstariju kćerku Ružicu, Mitar je rekao da će od sve njegove dece najduže živeti i dočekati duboku starost. No, bez obzira na njenu lepu starost, mnogo će se napatiti, jer će joj dvoje dece umreti, a jedno poginuti u ratu od dušmanske ruke.

I to se baš tako zbilo.

Zaharijeva najstarija kćerka Ružica, zaista, nije imala lak život. U balkanskom ratu poginuo je junačkom smrću njen sin, oficir Ljubiša. Odmah posle toga rata umro joj je najstariji sin sveštenik Branko. Poslednjih dana austrijske okupacije, 1918. godine, umrla je njena kćerka Julija, svršeni maturant Beogradske učiteljske škole. Jedinu utehu, ali tek u svojim starijim godinama, imala je u sinu Jovanu i srećno udatoj kćeri Peruniki, koja ju je negovala sve do smrti.

Ružica je umrla u osamdeset trećoj godini života.

Za protinu najmlađu kćerku Dragu, Mitar je rekao da će joj život biti „rajski“. Činjenica je da je tako i bilo.

„Ona će i na dvor često pozivana biti“, govorio je kremanski vidovnjak, a „neće biti zemlje na svijetu gdje njena noga neće kročiti i uživati se svijeh ljepota i poštivanja“.

Udata za uglednog pravnika, člana Državnog saveta, Dimitrija Karića, Draga je stvarno „rajski“ živela, bivajući često sa svojim suprugom po svim svetskim metropolama, u čuvenim banjama i na rivijerama.

„Samo joj dan smrti neće biti lijep“, objašnjavao je Tarabić, „mada će i ona doživjeti duboku starost. Izgubiće život u nekoj zapaljenoj kući i neće moći da doživi pobjedu ruske vojske, koju je toliko željela da vidi, nego, ko što kazah, a i meni je tako kazato, u to ratno vrijeme će stradati u toj kući u kojoj se budne zatekla“ . . .

Isto tako ubedljivo deluju i reči Mitra Tarabića o proricanju samog čina smrti protine najmlađe kćerke Drage. Ako tako može da se kaže, ona je, zaista, „nenamjerno“ poginula u drugom svetskom ratu, u svome stanu, prilikom velikog bombardovanja Užica od strane Saveznika, u jesen 1944. godine.

Tarabić je jedinu utehu pružio proti Zahariju u sagleda-

vanju budućnosti omiljenog protinog sinovca kremanskog protojereja Radovana i njegove protinice Milice. Za Radovana je rekao da će, doduše, biti poslednji kremanski pop u ovoj porodici, ali da će srećno živeti i doživeti duboku starost. Isto je prorokao i Radovanovoj supruzi, rekavši da će dugo živeti okružena pažnjom svoje dece.

Sveštenik Radovan doživeo je duboku starost, a njegova popadija Milica umrla je tek nekoliko godina posle završetka drugog svetskog rata.

ISTINA O KREMANSKOJ CRKVI

Prilikom doseljavanja u ove krajeve, koja su trajala kroz čitav sedamnaesti i osamnaesti vek, bivši žitelji Hercegovine, Crne Gore, Sandžaka i Bosne na ovom regionu gradili su svoje bogomolje od drveta. Bile su to poznate crkve brvnare. Na žalost, mnoštvo ovakvih, po svom osobenom stilu, značajnih zdanja je uništeno, a do danas sačuvane su samo tri. Jedna od njih nalazi se u zatiborskom selu Dobroselici, druga u Jablanici, a treća u Peti, zaseoku sela Kućana.

Slična ovim crkvama — brvnarama postojala je, u kremanskom zaseoku Zaharići do 1943. godine seoska bogomolja, zvana „Čelija“, a uništile su je bugarske okupatorske jedinice u jesen te godine.

Inače, familija Zaharić vodi poreklo iz Hercegovine, a u Kremna se doselila u navedenom migracionom periodu. Na teritoriju užičkog kraja došla je sa svojim rođočetnikom Stjepanom Radonjićem, bivšim beratskim knezom Nikšićke župe.

Predanje govori da je Stjepan došao u ove krajeve, pobjegavši ispred Turaka. Naime, on nije dozvolio da četrdeset obesnih turskih konjanika pređe kroz Nikšić, već ih je na prilazu gradu pobio.

Stjepan je imao tri sina: Zaharija*, koji je bio đakon, Kostu, koji je bio profesionalni vojnik — komandir i Radovana koji se takođe spremao da postane sveštenik.

Pošto se zapopio u selu Staparima, najmlađi Stjepanov sin Radovan odselio se sa svojom porodicom u selo Subjel kod Kosjerića. Stariji sin, bivši komandir Kosta takođe je napustio Kremna, nastanivši se u selu Karanu, nedaleko od Titovog Užica, dok je najstariji Zaharije ostao sa ocem u Kremnima. Od njega i potiče prezime Zaharić. Njegovi

* Zaharije je predak našeg prote Zaharija F. Zaharića Prim. autora.

potomci nastavljaju tradiciju sveštenikovanja, izrodivši mnoštvo muške dece, od kojih će kasnije mnogi od njih postati vodeći ljudi ovoga kraja.

Kako se zaselak Zaharići nalazi gotovo na samom kraju atara kremanske opštine, idući na istok prema selu Biosci, sveštenici iz ove porodice godinama su bili starešine bioštanske i staparske crkve. U tim hramovima vršili su obrede: venčanja, krštenja, opela i drugo. Pošto je u ovoj porodici uvek bila po dva, tri sveštenika, svi obredi, izuzev venčanja, mogli su da se vrše prema tadašnjim crkvenim propisima i kod same „Čelije“.

Malo pomalo, Kremanci su počeli da razmišljaju o podizanju svog seoskog hrama, koji bi bio usred sela, pogodan za religiozne svrhe.

Mnogi od njih dolazili su proti Zahariju F. Zahariću s molbom da uz pomoć svojih priloga sazidaju, jednom za svagda, svoju kremansku crkvu.

Bilo je tu, među Kremancima, i izvesne surevnjivosti prema svojim komšijama Bioštanima. Protu Zaharije je to dobro znao, pa im je kao pametan i učen čovek govorio:

„Polako braćo! Prvo je valjde i od Boga red da skinemo mrak sa očiju i da podignemo našu školu, a što se tiče svetoga hrama, lako ćemo mi za to! Upamtite, Bog je svude i na svakom mjestu. Samo vi, đe god budnete, činite dobra djela i svoje iskrene molitve Bogu šalžite, a za crkvu ništa ne brinite. Ako tako postupite, biće crkve i u vašoj duši.“

Poslušavši svoga sveštenika, Kremanci su prvo podigli školu, koja se nalazila u tadašnjem administrativnom centru ovoga sela, kod stare kremanske opštine, u blizini Moljkovića kuća. Iz Zaharića familije škola dobija i svoje prve učitelje.

Tako su godine prolazile, a da Kremanci nisu imali svoju crkvu. Zbog toga je, verovatno, u narodu ovoga kraja nastala legenda, koju su kremanski žitelji, sami od sebe, vezali za poruke Miloša i Mitra Tarabića.

To usmeno predanje brzo se širilo, ne samo među kremanskim seljacima, već i u svim mestima, varošicama i gradovima čitavog užičkog kraja. Legenda je govorila o tome kako su ova dvojica kremanskih prekognističara prorekli:

„Da će iz nekakvih stijena crkva sama iznići, te će se ondakar potresti zemlja, a dan se pretvoriti u noć“.

Kada je nekoliko godina pred drugi svetski rat u Kremnima otpočeto sa izgradnjom seoskog hrama, ova legenda u narodu dobija svoju nadgradnju novom porukom, koja se takođe pripisuje Tarabićima. Ta poruka govori „da će zgrada

hrama biti ozidana, ali da se nikada neće izvršiti njeno osvjećenje te će tako Kremanci kod crkve, biti brez nje!“

To narodno predanje vraća se na svoje izvorište, na početak sopstvene legende, koja nam govori da će ta kremanska crkva, koja se sama od sebe bude stvorila „biti sva od zlata“ i da će se „sijati k'o sunce“.

Svaka legenda sadrži i nešto istine, kao i ova koja govori o nastanku predanja oko izgradnje kremanske crkve.

A evo kako je ona nastala, šta su o ovom seoskom hramu izrekli kremanski vidovnjaci, a prota Zaharije pribeležio:

„Kume Zarija, Kremna dugo neće imati svoje crkve.“

„I ti i tvoji potomci dugo ćete služiti službu dolje u Binski i ovdje kod ove Čelije.“

„Ti ćeš umrijeti, a crkve u Kremnima nećeš dočekati.“

„Umrijeće ti sin, sinovac, i unuk, ali ni oni neće u kremanskoj crkvi molitve očitati.“

„Kade tvoji praunuci budnu živi i veseli, nijedan od njih neće ovdje živjeti. Sići će dolje u Užice, pa će se odanle, sem nekoliko njih, raseliti daleko, čak do Biograda i po vas cijelome ovom zemaljskom šaru.“

„Tek između dva velikačka rata, kada mir među ljudima budne trno ko žiža ove dogorjele svijeće, Kremanci će otpočeti sa zidanjem crkve te još malo da budnu gotovi pa će stati. Spriječiće ih rat.“

„Ondakar tih godina, sem jednoga tvojega praunuka, niko od tvojih pop neće biti. No, taj tvoj praunuk, koji se budne zapopio, neće ovdje živjeti.“

„U Kremna će ondakar doći jedan pop od roda vladičanskog i pod njegovom će se službom crkva dići.“

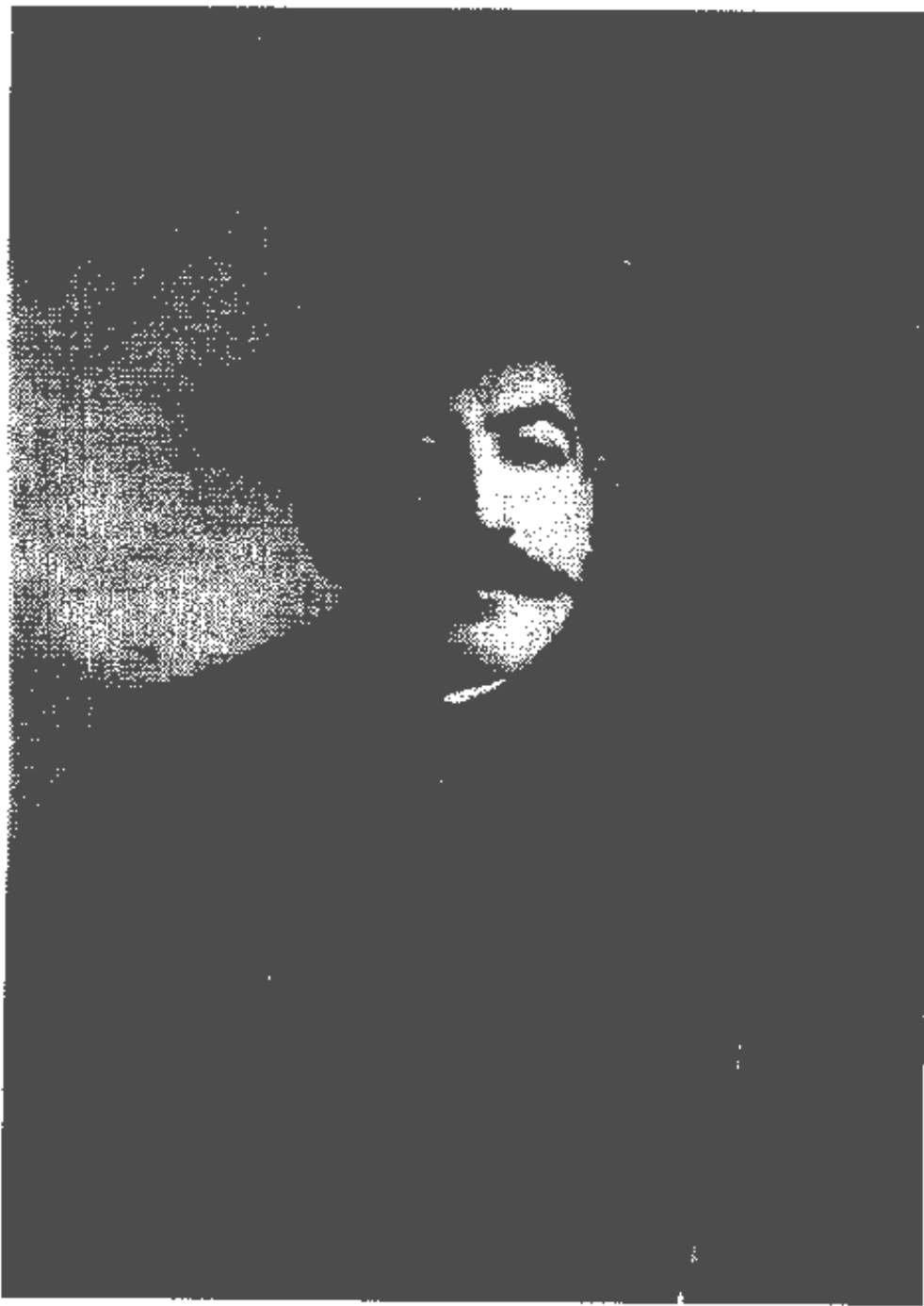
„Biće ona i gotova, ali zadugo jopet neće biti prave crkve... Biće je tek ondakar kade se u onijem godinama usred bijela dana taj dan budne pretvorio u noć.“

To je sve što su o kremanskoj crkvi izrekli Miloš i Mitar Tarabić. Sve drugo može se pripisati maštovitosti naroda ovoga kraja.

Koliko su te njihove vizije bile tačne uverićemo se sagledavanjem ishoda ovih poruka:

• Činjenica je da selo Kremna nije imalo svoju crkvu skoro više od dva veka, odnosno od doseljavanja familija na ovo područje, pa sve do današnjih dana.

Tačno je da su svi sveštenici iz familije Zaharića služili službu u bioštanskoj i staparskoj crkvi, kao i u kremanskoj bogomolji zvanj „Čelija“.

Đorđe K. Zaharić, poslednji kremanski sveštenik iz ove familije. Umro 1931. godine. (Mitar Tarabić prorekao je njegovu smrt, rekavši da će umreti u mladim godinama.)

Prota Zaharije je umro, a crkva u Kremnima nije bila podignuta.

Umrli su protin sin Kosta i sinovac protojerej Radovan, služeći službu u Biosci i u „Čeliji“.

Kao mlad sveštenik umro je u Kremnima 1931. godine i unuk prote Zaharija, Đorđe Đoko Zaharić.

Mnogi protini praunuci rođeni su u Kremnima, ali od njih u ovome selu odavno niko ne živi. Čim su poodrasli, preselili su se u Užice. Neki u tom gradu žive i danas. Međutim, ima ih gotovo na svim kontinentima, ili kako su to lepo Tarabici objasnili: „Biće ih po vascijelom zemaljskom šaru...“

• Obistinila se i poruka kremanskih prekognističara da će kremanska crkva početi da se gradi između dva velika rata. Njena izgradnja je, zaista, otpočela tačno u sumrak mira, 1938. godine, uoči izbijanja drugog svetskog sukoba, „kade mir budne trno ko žiža ove dogorjele svijeće...“

• Uoči drugog svetskog rata, od toliko sveštenika u porodici Zaharić ostao je samo jedan. Bio je to protin praunuk Stjepan Đ. Zaharić, ali ni on nije službovao u Kremnima, već u jednom mestu kod Aleksandrovcu župskog.

Poslednji sveštenik iz ove porodice, koji je do kraja svog života službovao u Kremnima, bio je Zaharijev sinovac Radovan, koji je tu i umro 1935. godine. Njegovom smrću, dok je još praunuk Stjepan bio na školovanju, sveštениčko mesto bilo je upražnjeno pa je za kremanskog paroha rukopoložen mladi sveštenik Vukoje Cvijović, rodom iz užičkog sela Drežnika.

Ovaj sveštenik bio je rođeni sinovac vladike Josipa Cvijovića pa je, samim tim, i poruka Miloša i Mitra u potpunosti realizovana: „a tada će doći jedan pop od roda vladičanskoga...“

• Građenje crkve je završeno 1941. godine u martu mesecu, uoči aprilskog rata. Trebalo je da se obave samo unutrašnji radovi, ikonostas i ostalo. Ulaskom Jugoslavije u rat, ti radovi su stali. Za vreme okupacije 1942. godine bilo je zakazano osvećenje crkve, ali iznenadnim nemačkim hapšenjem žičkog vladike Nikolaja Velimirovića taj svečani čin je odložen.

Posle oslobođenja dugo se čekalo na osvećenje ove kremanske bogomolje. U suštini, nedostajala su novčana sredstva za dovršenje ikonopisa. Osvećenje je najzad održano šezdesetih godina i to baš u onoj godini u kojoj se dan pretvorio u noć, onda kada je nastupilo poznato pomračenje sunca.

Sve ostalo što je izrečeno o postanku kremanske crkve pripada slobodnoj interpretaciji žitelja ovoga kraja, koja je s godinama dobila dimenzije prave bajke i time se, sama po sebi, udaljila od svoga izvorišta, od originalnih, autentičnih poruka kremanskih vizionara.

Jedna od varijanata nastanka ove legende može da se pripiše i izvesnom kompleksu manje vrednosti žitelja Kremana u odnosu na rivalitet sa susednim seljanima, najviše sa Bioštanima, jer su se Kremanci venčavali i krštavali u njihovoj crkvi.

U vezi s tim treba istaći da druga seoska naselja ovog regiona nisu imala svoje proroke, dok Kremanci da bi na neki način postigli izvesnu superiornost nad stanovnicima drugih sela u svojoj maštovitosti prelaze granicu stvarnosti i u toj samohvali izmišljaju ovu legendu: „Da će crkva u Kremnima iznići iz nekijeh stijena, sama od sebe, da će biti sva od zlata i sijati se kao sunce“ . . .

Ako se uzme u obzir jako izražavana surevnjivost pojedinih sela užičkog kraja, posebno u periodu između dva rata, onda je varijanta postanka ove legende sasvim razumljiva. Tako, na primer, za vreme održavanja raznih vašara i ostalih narodnih svetkovina, nije bio redak slučaj da se između žitelja komšijskih sela čuju i ovakve zađevice: „Kremanci su đene, đene, Bioštani samo žene . . .“ Kremanci su bar neko, Bioštani samo žene i obrnuto.

REČ O BUDUĆNOSTI PORODICE MOLJKOVIĆ

Više od dva stoleća u Kremnima živi ugledna familija Moljković, koja se ovamo doselila iz Hercegovine. Kao po nekom nepisanom zakonu, u toj familiji su se iz generacije u generaciju, rađali ljudi i žene neobične bistrine. Neki od njih odlazili su u škole u daleke velike gradove da bi se, po završetku školovanja, ponovo vratili u užički kraj, u kojem su predstavljali ugledne ljude, pre svega, na polju politike i prosvete.

Dolaskom iz Hercegovine u Kremna, Moljkovići su se pored zemljoradnje bavili, uglavnom, trgovinom i ugostiteljstvom, unoseći u ove delatnosti savremeni način obrade zemlje, potpuno moderno ugostiteljsko poslovanje i sasvim novi sistem trgovine.

I danas se pamti nadaleko čuvena Moljkovićeva kafana, velika građevina „na dva boja“, koja je imala odlike svih tadašnjih gradskih hotela, ali koji su u ono vreme i u samim našim gradovima, izuzev prestonog Beograda, bili veoma retki.

Smeštena na ondašnjem glavnom putu Užice—Sarajevo, u samom administrativnom centru Kremna, neposredno uz staru kremansku školu i opštinu, Moljkovića kafana raspolagala je sa desetak čistih i uredno nameštenih dvokrevetnih i jednokrevetnih soba. Svaki ležaj u sobama imao je madrac. U ovoj kafani vladao je besprekoran red, jer vlasnici nisu trpeli bilo kakve ispade pijanih gostiju.

U dugim zimskim večerima kada je za zemljoradnike prestajao rad na njivi i polju i nastajao period višemesečnog odmora, često se iz ove kafane čulo „poravno“ pevanje seoske omladine, ali samo „iz tija“, jer, kako već rekosmo, u Moljkovića kafani nije smelo biti nikakvih ispada.

Gosti ove kafane, koja je, pored savremenih ugostiteljskih rekvizita, posedovala i malu priručnu biblioteku „da se

nade pri ruci pismenim putnicima i namernicima“, bili su mnogi ugledni ljudi ondašnjeg vremena. U vezi sa nekim spornim razgraničenjem sa Srbijom u Moljkovića kafani deset dana je boravio i sam anektor Bosne i Hercegovine, general austrijske vojske, Filipović. Njen čest gost bio je i srpski general Pavle Jurišić-Šturm. Dolazio je i predsednik srpske vlade Nikola Hristić, a zatim jedan od njegovih naslednika, Ljubomir Kaljević. U nju je sa svojim ocem dolazio i mladi Milan Stojadinović, koji će kasnije postati predsednik jugoslovenske vlade. Najčešći njeni gosti bili su mlađi srpski obaveštajni oficiri Dragutin Dimitrijević Apis i njegov saborac i istomišljenik Vladimir Tucović, rođeni brat Dimitrija Tucovića. Osim toga, gost Moljkovića kafane bio je Ljuba Davidović, profesor i poznati političar.

Konačnim odlaskom Turaka iz Srbije Moljkovići su se brzo obogatili, kupujući turska imanja, koja, inače, niko od drugih Kremnaca nije hteo da kupi, jer su raniji vlasnici, Turci, za veoma skupe pare, umesto plodnih oranica, nudili samo neke livade i goleti.

Međutim, bistri i učeni članovi ove familije predvideli su da će brojne livade dati zagarantovanu obilnu stočnu ispašu, neophodnu hranu za veći broj krupne stoke, dok će goleti sa kratkom, a i veoma hranljivom travom biti osnova za nesmetani uzgoj zlatiborskog soja ovaca, koje će uvek davati dosta mleka, vune i mesa izuzetnog kvaliteta. Oni su tako neke od kupljenih livada ubrzo pretvorili u njive, ali samo za onoliko koliko im je bilo potrebno za dovoljnu ishranu domaće čeljadi.

Uvidevši da svoj ekonomski prosperitet mogu postići direktnom trgovinom, Moljkovići su gradskim stočarskim trgovcima, tu u Kremnima, dakle, na licu mesta — franco-prodavac, prodavali čitave dželepe krupne stoke, izbegavajući svaki mogući rizik transporta. Tako su ubrzo kupili i kuću bogatog turskog bega, koji se iz Kremana odselio u Bosnu.

Ta kuća se i danas nalazi u starom društvenom i administrativnom centru Kremna i važi za jednu od najoriginalnijih građevina na teritoriji zapadne Srbije, te je kao takva zaštićena kao retki spomenik arhitekture ovoga kraja, jer se na njenom prednjem delu uzdiže, vitkim linijama izgrađen, prostrani čardak, koji u samom enterijeru poseduje veoma retke osobene elemente orijentalnog stila.

Od članova ove familije naročitom vrednošću i pregalaštvom u radu isticali su se Milija i David Moljković, koji su tako reći bili vršnjaci Mitra Tarabića.

Posmatrajući ih kako, bez ikakvog odmora, posluju i

danju i noću, Mitar im je jednoga dana, u prisustvu prote Zaharija, njegovog srodnika, rekao:

„Šta vi je ljudi?! Što ne zastanete malo te ne odahnute. Zalud vi je svako argatovanje i ovolika zemlja, kade oni što dođu iza vas neće više tuj živjeti.“

A onda se obrati Miliji:

„Čuj me, Milija, to tvoje ognjište će se ugasiti samo od sebe. Kuće ti neće izgorijeti, niti će ih kakva ala srušiti, ali će ih tvoji potomci napustiti od svoje volje . . . Otići će u velike varoši, da tamo rade i žive. Više će voljeti knjigu, nego svo ovo tvoje bogatstvo.“

Jedan koji se budne vratijo neće tuj živjeti ni od stoke, nit od zemlje, već od imetka svojega znanja kojeg u varoši budne steko. Taj koji se vrati biće čuven i viđen đe god bude bijo. O njemu će se čuti i u stranijem zemljama. On će neke zasluge imati. Kakve, to ti sad evo ne umijem reći, jerbo mi to jošte nije kazato.“

Zatim se zagleda u Davida, pa će reći:

„Ti, Davide, slušaj me dobro! Ne gomilaj ovoliku zemlju. doći će vrijeme kade ona ništa neće vrijeđeti i kade se hljeb neće zamjesivati i peći pod crepuljom. Cijela Kremna će kupovati hljeb, a para će biti milija od bilo koje njive i livade. Ko budne imao više para, imaće više hljeba i s hljebom! Upamti što sam ti sadevo kazao!“

Čitav ovaj opus Tarabićevog proročanstva o porodici Moljković u potpunosti se obistinio. Od reči, do reči.

- Milija Moljković je iza sebe ostavio dva sina i dve kćeri. Stariji sin Gvozden se oženio i stekao brojni porod. Gotovo sva njegova deca završila su razne škole i fakultete te, po prirodi svojih profesionalnih zanimanja, žive daleko od Kremana.

- Mlađi Milijin sin Čedomir nije se nikada ženio i pre nekoliko godina umro je u ovom selu.

- Dve Milijine kćerke završile su učiteljsku školu, veoma su ugledni prosvetni radnici i žive izvan Kremana.

- Od porodice Davida Moljkovića u Kremnima danas živi samo njegov potomak i imenjак David sa svojom ne tako brojnom porodicom, dok je njegov mlađi brat Radovan, zaposlen u Titovom Užicu.

I tako je, zaista, zbog ljubavi prema knjizi, ova familija, nekada toliko vezana za zemlju i svoje bogatstvo, napustila Kremna, da bi se samo ponekad, obično u letnjim mesecima, ponovo skupljala oko stare Moljkovića kuće.

MITROVSKA SKUPŠTINA I PUCNJI NA STJEPANA RADIĆA

U svojoj knjizi „Tajanstvene pojave u našem narodu“ (podnaslov: „Kremansko proročanstvo“) objavljenoj u Beogradu 1941. godine, na 513. strani, autor ovoga zapaženog dela, dr Radovan Kazimirović, opisuje svoje razgovore sa starim kremanskim protom Zaharijem Zaharićem, a kasnije i sa protinim zetom, suprugom Zaharijeve najmlađe kćerke Drage, Dimitrijom — Mitom Karićem, članom Državnog saveta bivše Kraljevine SHS, koji su mu ispričali jednu od najinteresantnijih poruka kremanskog prekognističara Mitra Tarabića.

U toj poruci Mitar je veoma verno opisao kakvo će biti stanje u narodu, posle prvog svetskog rata, pomenuvši kako će se Srbi ujediniti sa svojom severnom braćom. — „U početku će se“, kazivao je ovaj kremanski vidovnjak, „lijepo živjeti, a poslje će nastati *mrzija u narodu*“.

Kontekst ove njegove poruke sadrži frapantno viđenje budućnosti koje se odnosi na političke događaje između dva svetska rata. Tako je ovaj nepismeni užički seljak pomenuo održavanje MITROVSKE SKUPŠTINE u Beogradu, u kojoj će se nešto *strašno desiti*.

„Pašće krv, moj kume Zarija, ni znaš zašto, nit krošto, valjda zbog te mrzije među ljudima?“

Realizacija toga nagoveštenog događaja tekla je sledećim redosledom:

— Jedanaestog novembra 1927. godine na teritoriji bivše Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca održani su opšti, parlamentarni izbori za ustavotvornu skupštinu.

— Posle izbora prvi saziv novoizabranih poslanika održan je 26. oktobra iste godine.

— Prva zvanična, znači konstitutivna, sednica te skupštine održana je 8. novembra 1927. godine na dan pravoslavnog svetitelja Svetoga Dimitrija, koji se u narodu zove popularnim imenom Mitrovdan.

— Po tom datumu ova skupština dobila je naziv — MITROVSKA i sa tim imenom ušla je u istorijske anale.

Stranački sastav Mitrovske skupštine izgledao je ovako:

- Radikalna stranka, 505.735 glasova i 95 mandata;
- Radikali disidenti (pašićevci), 195.039 glasova i 17 mandata;
- Demokratska stranka, 375.789 glasova i 61 mandat;
- Samostalni demokrati, 202.127 glasova i 61 mandat;
- Hrvatska seljačka stranka, 281.371 glasova i 61 mandat;
- Zemljoradnička stranka, 146.425 glasova i 9 mandata;
- JMO (Jugoslovenska muslimanska organizacija), 120.336 glasova i 18 mandata;
- SLS (Slovenačka narodna stranka), 139.932 glasa i 9 mandata;
- Hrvatski blok 48.626 glasova i 2 mandata;
- Socijalistička partija, 23.474 glasova i 1 mandat;
- Nemačka stranka, 5.141 glasova i 1 mandat;
- Mađarska stranka, 48.036 glasova i 6 mandata;
- Protićevci, 33.348 glasova i nijedan mandat;
- Nezavisna radnička stranka, 42.866 glasova i nijedan mandat i
- Republikanci 5.907 glasova i nijedan mandat.

Za ministra predsednika izabran je Velja Vukićević. Inače, ovakav sastav Narodne skupštine Kraljevine SHS stalno je izazivao krizu pomenute vlade. Sve navedene građanske partije bile su u veoma oštrim, međusobnim sukobima. Čak su i sami radikali podeljeni na takozvane mladoradikale (koji, doduše, imaju većinu) i na pašićevce, se ne tako zanemarljivim brojem glasova i mandata.

Rezultati izbora i sam sastav Mitrovske skupštine doveli su do stvaranja dve stranačke koalicije. Jednu, koju čine Hrvatska seljačka stranka, na čelu sa Stjepanom Radićem i veoma ojačana Samostalna demokratska stranka, sa Svetozarom Pribićavićem. Drugi politički tabor predstavljali su radikali Velje Vukićevića i Slovenačka narodna stranka SLS, doktora Antona Korošeca.

Još pre izbora za Mitrovsku skupštinu sa obe strane dva potpuno razjedinjena politička tabora padaju krupne reči uvreda, koje prevazilaze do tada, koliko toliko, uobičajenu pristojnost politikantskog kritizerstva.

Ove uzajamne samooptužbe doživljavaju kulminaciju u

Posledice pucnja u Skupštini: teško ranjeni Stjepan Radić vraća se u Zagreb. (Snimak sa zagrebačkog kolodvora.)

„Desice se nešto struša“: Pogreb Pavla Radića i dr. Đure Basarićeka — ispraćaj u Beogradu.

samim skupštinskim klupama. Iz sednice u sednicu „narodni predstavnici“ postaju sve grlatiji i bezobzirniji jedni prema drugima, zaboravljajući neka najosnovnija pravila „lepih“ parlamentarnih polemika. No, bez obzira na sve te uvredljive izazove ljudi kojima je narod poklonio svoje poverenje, niko nije mogao da nasluti ono „najstrašnije“ što će zemlji i narodu doneti sam tok događaja fatalne šeste sednice Mitrovske skupštine.

Niko osim kremanskog vidovnjaka Mitra Tarabića nije bio u stanju da iskaže tu tragediju, to „strašno“ zbivanje, koje je on sagledao još za svoga života, a koje se dogodilo dvadeset devet godina posle njegove smrti.

O toj Mitrovoj opomeni svedoči i stenografski zapis jednog zagrebačkog novinara, koji se i sam našao u Skupštini tog kobnog dvadesetog i dvadeset i prvog juna 1928. godine:

„Beograd 20. VI. Sjednicu narodne skupštine otvorio je Dr Ninko Perić u 11 sati. Odmah, na početku SD koalicija protestira što su radikalski poslanici Tomo Popović, Puniša Račić, Joco Selić i drugovi prijetili da će ubiti S. Radića.

Na zapisnik odgovara najpre Pucelj, a poslije njega Kosanović. Tu je došlo do prvih objašnjenja. Pribičević dovikuje ministru građevina Peri Markoviću:

— Nemojte neprestano suflirati, vi ste opstruirali protiv rođene zemlje na Krfu.

— Nije istina! — uzvikuje Pera Marković:

— Dok ste bili u opoziciji, stalno ste govorili o zapisniku — prigovara Pribičević.

— Govorio sam samo onda, kada sam imao pravo — dobacuje Pera Marković.

Dolazi do sukoba između demokratskog poslanika Vojvode Lúna i radićevaca. Lune prijeti radićevcima i dovikuje im:

— Pridite meni, ako smijete!

Poslanici iz opozicije rugaju mu se:

— Oho, to je Čaruga, on prijeti!

U dvorani nastaje buka. Predsjednik prijeti da će prekinuti sjednicu, ako se poslanici ne umire.

Posle ovoga Pribičević govori o zapisniku i protestira što njegova izjava o Beogradskim konvencijama nije ušla u zapisnik.

— Ja hoću da konstatiram — veli Pribičević — naše stanovište, naime, da se konvencije ne mogu sada potvrditi već da moraju opet doći pred Narodnu skupštinu. Ako se želi njihova ratifikacija, treba da se oni rastave. Prema tome,

stojimo pred problemom ne samo retifikacije Netunskih konvencija, već i Beogradskih konvencija.

Poslije govora Pribičevića, uzima riječ narodni poslanik SDK Maštrović. On protestira što u zapisnik nije unišlo da su Tomo Popović i Puniša Račić rekli na jučerašnjoj sjednici: „Ovdje će pasti glave, dok ne ubijemo Stjepana Radića, neće biti mira.“ Svako od nas osjeća da se nalazimo u teškoj atmosferi, u kojoj se prijeti ubojstvom i to onih koji predstavljaju najnapredniji i najbolji dio našega naroda, a to su Stj. Radić i Sv. Pribičević. Ja molim predsjednika Narodne skupštine, da tome stane na kraj. Jer ako pusti maha stvaraju takove psihoze, neka zna, da dolazi rasulo ove države, jer ako nas ne bude u ovoj državi, bit će rasulo.

— Svi ovako misle kao Puniša Račić — kaže Pernar.

Nastaje graja.

Posle ovoga uzima riječ Tomo Popović.

Tomo Popović: „G. Stjepan Radić jučer na sjednici Narodne skupštine pravio je primjedbu na poslovnik i tražio prozivku, jer na ovoj strani nije bilo poslanika i on je pozvao narodne poslanike da vrše svoju dužnost i ja sam došao ovamo da vršim svoju dužnost narodnog poslanika, a nisam došao da gledam cirkus u Narodnoj skupštini. (Graja i protesti Seljačko demokratske koalicije.) Govori g. Stjepana Radića toliko su bljutavi da se sa indignacijom preko njih prelazi. Stjepan Radić nema prava da poziva nijednog poslanika da sluša njegove bljutave govore. (Graja i protesti Seljačko demokratske koalicije.) Svačije pametne govore s razlogom cijela Narodna skupština sluša, ali luđe govore Stjepana Radića koji pristoje jednom kočijašu, sa kočijaškim vicevima, ne mora Skupština da sluša. (Seljačko demokratska koalicija lupa u klupe i ogorčeno protestira. Dr Ivan Pernar: „Bezobrazniče jedan!“ Stipe Matijević: „Ovo je razbojnička špilja!“)

Predsjednik Ninko Perić: „Opominjem g. Tomu Popovića da upotrebljava pristojnije riječi. (Graja i protesti Seljačko demokratske koalicije).

Tomo Popović: „Šta hoćete? Ja vas se ne plašim! Ja ću da vam kažem to isto što sam i jučer kazao. Ja ću to da ponovim. Ja ću da kažem ono što mislim.“

Dr Ivan Pernar: „Ti misliš da si na Kosovu, a ne u Narodnoj skupštini!“

Tomo Popović: „Ako vaš vođa, ako Stjepan Radić, koji bruka hrvatski narod, i dalje produži sa vrijeđanjem, ja vam jamčim da će njegova glava pasti!“

Burni, ogorčeni i žučni protesti sa lupanjem u klupe od

strane SD koalicije. Mnogi poslanici SD koalicije prilaze predsjedničkom stolu i protestiraju.

Rude Bačinić: „Jeste li čuli, predsjedniče, — da će njegova glava pasti“.

Dr Ivan Pernar: „To se ne smije događati u Skupštini! To je bezobrazluk!“

Tomo Popović: „Ja vam, gospodo, to kažem i ja od toga ne bježim. Ja vam to jemčim!“

Dušan Bošković: „Ne bojimo se mi od vas!“

Ogorčeni i žučni protesti sa zaglušnom grajom od strane poslanika SD koalicije.

Tomo Popović: „Zato neće biti krivac Srbija, neće biti krivi Srbi, nego ćete biti krivi vi, koji niste dresirani. Sramota je da takvi kakvi ste, da ste došli u Narodnu skupštinu!“

Graja i protesti i lupa o klupe ne prestaju kod opozicije.

Predsjednik Ninko Perić: „Molim gospodu za mir, da bi se mogao govornik čuti“.

Tomo Popović (nastavlja): „Mi ćemo vas naučiti pameti! ...“

Dr Ivan Pernar: „Mi smo došli u razbojničku špilju, mi nismo u parlamentu!“

Predsjednik Dr Ninko Perić: „Ja ne mogu da čujem, kad vas trideset lupa o klupe“ (Graja, lupanje o klupe i objašnjenja među poslanicima ne prestaju. Glasovi kod opozicije: „Opomenite govornika da ne provocira!“) Sa kakvim pravom tražite da ja čujem, kad trideset vas lupa o klupe? Molim mir, gospodo. (Graja i dalje traje, poslanici Seljačko demokratske koalicije lupaju o klupe.) Ja, gospodo, ne mogu da čujem govornika, kad vas trideset lupa o klupe.

Tomo Popović (nastavlja): „G. Stjepan Radić je većinu nazvao stokom, a ja mu kažem da je on sa svojim nedresiranim poslanicima stoka!“ (Protesti kod opozicije i glasovi: „Zar predsjednik ne čuje šta govornik govori?!“)

Predsjednik Dr Ninko Perić: „Ja, gospodo, ne mogu da čujem govornika, kad vas trideset lupa o klupe, ništa nisam čuo, ali ću vidjeti, šta je tko od gospode poslanika kazao, pa ću prema tome i postupati; molim za mir, gospodo! (Graja i dalje traje). Prekidam sjednicu zbog nereda“.

Predsjednik Dr Ninko Perić: „Nastavljamo rad, gospodo. Molim gospodu da zauzmu svoja mjesta“.

Ja sam, gospodo, bio prekinuo sjednicu Narodne skupštine uslijed velike graje i nereda, koji je nastao povodom govora gospodina Tome Popovića. Ja molim ovu gospodu, narodne poslanike, da dopuste predsjedniku Narodne skup-

štine da može mirno čuti svakog govornika, a ja izjavljujem da sam uvijek gotov prema svakome, bez razlike da primjenim kaznu prema poslovníku. Ali, umjesto da pustite predsjednika Narodne skupštine da čuje šta govornik govori, vi upadate u riječ tamo gdje ja nisam bio u stanju apsolutno da čujem šta on govori. Dakle, ovoga puta ja sam bio prinuđen da usljed te velike graje prekinem sjednicu. Vidio sam iz stenografskih beležaka da je g. Toma Popović govorio prijetuće riječi. Tako je zaslužio da na njega primjenim kaznu prema poslovníku. Ja sam g. Popovića opomenuo još odmah, u početku njegovog govora, a sad ponavljam i kažnjavam poslanika g. Tomu Popovića pismenom opomenom“.

Ima riječ g. Puniša Račić radi ličnog objašnjenja, pošto je bio opomenut.

Puniša Račić: „Ja sam tražio riječ da stavim primjedbu na zapisnik“.

Predsjednik Dr Ninko Perić: „Na zapisnik ne možete staviti primjedbu, jer je zapisnik primljen, ali vaše ime je spomenuto i možete na to da odgovorite. Imate za to pet minuta vremena. (Glasovi opozicije: „Kad je primljen zapisnik?“) Vi znate, gospodo, da se o zapisniku ne glasa, nego da se samo stavljaju primjedbe na zapisnik. Ja kad sam iscrpio cijelu listu govornika, koji su se javili da stave primjedbu na zapisnik i pošto nije više bilo prijavljenih govornika, ja sam objavio, prema poslovníku, da je zapisnik primljen. Prema tome, ne može više biti riječi o primjedbama na zapisnik. Ima riječ g. Puniša Račić, radi ličnog obaviještenja“.

Puniša Račić: „Moram, gospodine predsjedniče, izjaviti moje žaljenje, što konstatujem da me smetaju, prije nego što sam ma šta kazao... (Sv. Pribićević: „Ovdje se prijeti ubojstvom i to velim pred cijelim narodom, da konstatujem“.) Gospodo, narodni poslanici, moram da izjavim svoje žaljenje, što gospodin predsjednik oduzima riječ poslanicima, koji se revoltiraju na tako strašne psovke i što kažnjavaju i one, koji kažu bez ikakve uvrede, da će braniti svoju čast i ne kažnjavaju one, koji psuju poslanike i ruše ugled parlamenta. Ja žalim, gospodine predsjedniče, što vi sa toga mjesta tako štitite našu čast. Drugo, kad sam ja govorio ovdje, bila je sjednica prekinuta, bila je obustavljena, mi smo se svađali, psovke su padale sa jedne i sa druge strane, ali svečano izjavljujemo, da ja, i kad sam bio prost redov, nikada se nisam služio psovkama i onda, prirodno je, da ja moram da se bunim protiv užasnog psovanja, koje se čuje ovdje u našem parlamentu.

Kad su govorili poslanici iz opozicije, počev od g. Radića

i g. Pribićevića, ja bez obzira na to što pripadam Radikalnoj stranci, kad mi se svidjelo, ja sam pljeskao. Ako je neko govorio sa strane vladine većine pa se meni to dopalo, i ako sam smatrao da je u pravu, ja sam mu, razumije se, pljeskao. Kad je g. Toma Popović danas kazao da ne može da podnese više ovakve psovke, i kad je on došao u ovaj dom da vrši dužnost kao narodni poslanik i kao častan čovjek i kad je kazao da on ne može da dozvoli da se narodni poslanici nazivaju stokom, i izrazima koji ruše parlament i našu državu, i kad sam se je revoltirao i kazao da će takve uvrede prati svojom krvlju, ja sam mu pljeskao, jer mi se dopalo takvo držanje Tome Popovića. (Dr Pernar: „Aha, u tom grmu leži zec!“ Pucelj: „Sa takvim ljudima da sjedimo ovdje!“ Graja i protesti opozicije.) Kad bismo mi, gospodo narodni poslanici, bili jednoga mišljenja, jednakih pogleda na državu i na društvo, i onda ne bismo morali imati razna gledišta, ali, vidite, gospodo, mi svi znamo zbog čega se razlikujemo; ali, gospodo, ono što mene naročito dira i kao građanina, i kao poslanika, i što ja ne mogu nikako da gledam, to je sistematsko izazivanje koje se nama svima neprestano upućuje.

I, gospodo, kad se to preko nas donosi u narod i kad se ruši naš ugled i pred našim narodom . . .“ (Graja opozicije. Dr Pernar: „Ovo je drskost, ovo nije dostojno čovjeka!“ -- Graja).

Predsjednik Dr Ninko Perić: „Molim gospodo za mir. Dozvolite, gospodo, da govornik dovrši, a ima kratko vrijeme, samo pet minuta“.

Puniša Račić: „Gospodo, otkako sam se ja umješao u ljude, kad sam postao čovjek (smjeh), ja nisam nikada u svojem javnome radu izgubio iz vida nijedan momenat da čuvam interes srpskog naroda, interese svoje otadžbine. Izjavljujem pred vama svima da nigda srpski interesi kad ne pucaju puške i topovi nisu više bili dovedeni u opasnost nego sada . . . (graja). I, gospodo, kao Srbin i narodni poslanik, kad vidim opasnost prema svojoj naciji i otadžbini, otvoreno kažem da ću upotrijebiti i drugo oružje, koje treba da zaštiti interese srpstva . . .“ (Velika graja i protesti opozicije.)

Jakov Jelašić: „Dakle, mi mirno moramo gledati kako vi pljačkate“.

Sv. Pribićević: „Hoćete li da se u Londonu čuje da se ovdje prijeti oružijem“.

Dr Pernar: „Neka Europa čuje, kud su Hrvati i Prečani došli. Neka Europa to čuje!“ (Graja.)

Dr Pernar: „Opljačkali ste begove!“

Puniša Račić silazi sa govornice: „Tražim, g. predsjedniče, da ga kaznite, ili ću ja da ga kaznim. (Graja i burni protesti). Ko god bude pokušao da se stavi između mene i Pernara, poginuće!“ (Velika larma.)

Predsjednik Perić: „Prekidam sjednicu!“

Sjednica je nastavljena u 10 časova. Odmah se primjetila velika nervoza ne samo na licima narodnih poslanika, nego i predsjednika Skupštine i ministra koji su bili prisutni.

Poslije govora g. Pribićevića nastala je velika graja i lupa. Čuju se izrazi iz grupe vladinih poslanika: „Opozicija spriječava rad!“

Opozicioni poslanici revoltirani viču: „Nije istina, vlada spriječava rad!“

Dolazi do užasne luge i nereda, te predsjednik prekida sjednicu.

Poslije prekida dobiva riječ Puniša Račić na lično objašnjenje.

Nakon već opisanog incidenta koji se dogodio za vrijeme govora Puniše Račića, u trenutku kada je Račić iz klupe na desnici došao za govornicu, mašio se za džep gdje mu je stajao revolver i okrenuo se predsjedniku Dr Periću, izjavivši mu:

„Ako me vi ne zaštitite, sam ću se zaštititi!“

Nastaje velika graja, a Puniša Račić, koji tvrdi da ga je Pernar uvrijedio, viče:

„Ko stane između mene i Pernara ubi ću ga!“

U tom momentu on je zbilja potegao revolver. Ministar Vujičić koji sjedi iza njega u ministarskoj klupi hvata ga za ruku u nakani da ga spriječi da puca. U istom momentu priskoči i Obradović, ali Račić fizički silno jak čovjek odgurne ruku Obradovića i strahoviti pucanj iz parabeluma odjeknuo je u dvorani. Prvi hitac pogodio je Pernara i to jedan centimetar iznad srca. Pernar se u tom momentu srušio na klupu, poslanik Grandić skače da zaštiti Stjepana Radića, Basariček preko stenografskog stola juri prema Radiću. Puniša Račić puca i dalje sa stoličkom mirnoćom, pošto je već Basariček ranio u slabine. Račić zatim pogađa poslanika Grandića, koji je štitio Stjepana Radića, i Grandić pada pogođen u ruku. Čim je Grandić pao, Radić je ostao nezaštićen u klupi, te Račić ispaljuje i na njega hitac, koji ga pogađa u trbuh. Kad je vidio to što se zbilo, Pavle Radić skače prema Puniši Račiću. Račić dobacuje nešto Pavlu Radiću, izgledalo je kao da mu kaže: „Tebe sam tražio!“ te metkom (petim u revolveru) pogađa smrtonosno Pavla Radića i to jedan centimetar ispod srca. Pavle je odmah pao na zemlju.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page. The text is written in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page. The text is written in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page.

мало више због
с. Кведоу. Цркви
у м. с. м. м. Са дева
Крсто!

Ушар је лавкоу
Крсто. Јоване је
м. м. Ви је јури
не заставе мало
не одржите. Јури
Ван је свако арта
Крсто. Ви велика
Ја Каде они ушар
ју иза вас неће више
вије живјети.

Јури који се јури
не јури. Јури је
живјети на одрже
не заставе. Јури
Јури. Јури је
Ја који у вароши јури

...пријетле да се раси-
... како се раси...
... ја. Полако, до-
... кућна, а већина
се прилика забавити ко јој
... и тако ја некако
... . Како јој је ја
... . Штима ли
... :- Па не умишља
... објасни обичај
... ријечима, јер
... ја ја забавити
... како како
... он ли онда ка
... :- Некако се забави
... ко забави са
... и ко забави. Не
... ја ја ја ја ја
... икако
... уредо уредо уредо

се живише на свјетом
дане због ње

О Краљевој
невољи

Прото први дано први
неко црква је дошљиваи криво
дугако брадо саче се из
на са живом и животи
долосавиштем из дужке

Најоративнишар, ваљ се
српани не рекне доури

Ово су нешто да ваљ рећи
Мило животино ма Милар

свако држао да мене да не
држе и ваљ за брадо не

ваљ рећи: Ево видите ли -
животино животи је ваљи од

ваљ које држе на овој ку-
ваљ драго: Wellu дуга

ваљ ваљ. Ваљ ваљ ондај
ваљ ваљ за краља како

ваљ ваљ ваљ ваљ ваљ ваљ
ваљ ваљ ваљ ваљ ваљ ваљ